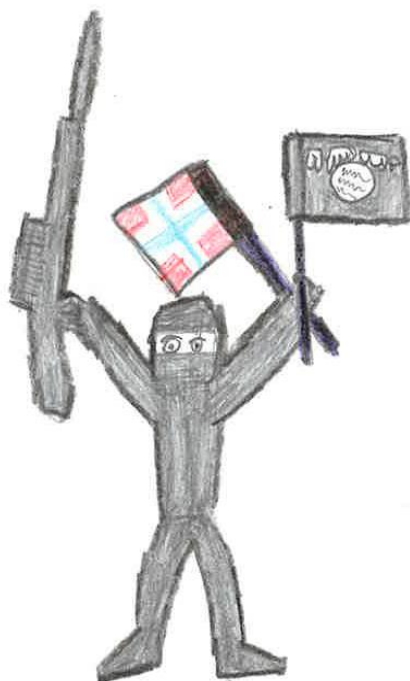

«VI VET ALLEREDE HVEM DE ER»

*En studie av barnevernets møte med
radikalisering og voldelig ekstremisme*

MASTEROPPGAVE INTERKULTURELT ARBEID

316 – MIKA

av

MARIT KLEMP STEPHANSEN

Vår 2016

VID Vitenskapelige høyskole, avd. Misjonshøgskolen

Summary

The research question presented in this thesis focuses on the Norwegian child welfare system and their approach to radicalization and violent extremism through their services. This is specified to the context of the Islamic State (IS) and the current situation in Syria and Iraq. The purpose of the study is to identify whether the child welfare system in Norway at municipal, state and organization level has the necessary means of aid in relation to the problem regarding youth. Data in this research is collected through conducting semi – structured interviews with coordinators of local crime prevention, child welfare workers and advisors, at municipal and state level. Academic literature and research highlighting radicalization – processes and violent extremism, specifically in relation to IS and Norwegian foreign fighters is presented as context for the research together with European and Norwegian legislation that is considered relevant to the research question. The research – based literature of Øyvind Kvello and the crime - prevention models of Tore Bjørge is presented together with the Norwegian child welfare act of 1992 to give the reader an understanding of the professional field of the child welfare worker.

The main findings of the research indicates that the Norwegian child welfare system are in position to handle the presented challenges in relation to radicalization and violent extremism. The means of aid available for the child welfare system through legislation and methodology can be adjusted to handle the problems of this area by using a wide and flexible approach compared to the current praxis. The study shows that it will be necessary for the child welfare agency at municipal level to adjust to the challenges of radicalization by increasing their knowledge on the area and related topics such as minority perspectives and religion. The strength of the child welfare system in Norway regarding the research – based approach of early efforts and interventions towards children at risk gives the child welfare worker knowledge on the fundamental problems of radicalization and violent extremism. This approach should therefore continue to be strengthened and shared with other professional fields working with youth in order to be able to prevent radicalization and violent extremism as early as possible. The study shows that the Norwegian child welfare workers and their knowledge on detecting children at risk and presenting their families with the help needed will be an efficient approach in preventing radicalization and violent extremism at the earliest and least invasive stage possible.

Forord

Oppgaven er utarbeidet i forbindelse med at jeg har tatt erfarings basert mastergrad i interkulturelt arbeid ved VID vitenskapelige høgskole, avdeling Misjonshøgskolen. Å arbeide med denne oppgaven har vært en spennende og lærerik prosess. Jeg vil likevel ikke legge skjul på at det har krevd mye tid og kapasitet å gjennomføre studiet. Jeg ønsker derfor å takke noen av dem som har vært med på gjøre dette mulig for meg.

Først vil jeg takke min veileder Øystein Lund Johannessen. Det å ha en veileder som er fremtredende innen interkulturell kommunikasjon og forskning har vært berikende. Takk for tilbakemeldinger, troen du har hatt på prosjektet og alle dine råd. Jeg vil også takke informantene som har deltatt i denne studien og bidratt med sin kunnskap og erfaring og Yngve Carlsson i Kommunenes Sentralforbund som satte meg på sporet av problemstillingen.

God hjelp til faglige vurderinger har vært essensielt for meg i prosessen med oppgaven. Jeg vil gjerne takke mine kollegaer i barne- og familieenheten i Sandnes og samarbeidspartnere som har støttet meg med entusiasme og diskusjoner. Jeg vil takke mine ledere for tilrettelegging knyttet til både studiet og oppgaven. Tidligere og nåværende barnevernleder Trygve Apeland og Silje Nygård skal ha stor takk for vilje til å satse på interkulturelt barnevern og for mulighetene jeg har fått til å boltre meg i faget. Min seksjonsleder Anne-Lene Slåtterø vil jeg takke for ubetinget støtte og entusiasme for det jeg driver med. Forebyggende team har vært viktige sparringspartnere og støttepersoner for meg i arbeidet på feltet. SLT-koordinator Kristin Øye Stien har vært delaktig i en stor del av kompetansehevingen min på feltet radikaliserings. Takk Kristin! Min fagkoordinator Ragnhild Hobberstad, et unikum av et menneske og fagperson, vil jeg takke for alle gangene du har utfordret, gitt konstruktive tilbakemeldinger og involveringen din i mitt masterprosjekt. Mer enn perler er du verdt! To superhelter i politiet – dere vet hvem dere er- har også bidratt ved å gi meg støtte, bekreftelse og innsikt i andre deler av systemet. Hjertelig takk begge to!

Sist- men ikke minst: jeg vil takke min mann Michael for tålmodighet og støtte under hele studiet og skriveprosessen. Du og guttene våre har tillat mor å innta heimen med stabler av bøker og krav om arbeidsro i flere omganger. Takk til min eldste sønn Jesper for flott illustrasjon til oppgavens forside. Mine foreldre og øvrige familie vil jeg også takke for all støtten dere har gitt meg i forbindelse med studiet. Denne oppgaven deler jeg med dere alle.

Habibi

*Jeg ser på et bilde av to kvinner
i sorte burkaer
med navneskilt som sier
rabia og arifa bibi
to søstre
ved siden av hverandre i sofaen
bak dem flasser den hvite murveggen
fluene surrer rundt vifta
begge har hendene på fanget
stryker seg over lårene
mens de forteller om markedsplassen
nellikspiker med india og blodrøde tomater
boller med sukker som smelter i sola
hvordan det er å stå
med et bombebelte
rundt hofta
og telle sakte ned inni seg*

*jeg sitter i fengsel
etter et mislykket forsøk
folk sier vi blir menn av å være her inne
vi tror vi er selvstendige
jeg sier:
vi drømmer bare om et sted
der mynten vokser fritt
der ektefeller, fedrene og sønnene våre spiser dadler
og spiller backgammon i skyggen av et tre
vi er ikke terrorister
vi er romantikere
vi har ingenting å gjøre her*

*jeg spør bestemor om det å spre kroppen sin
for rettferdighet eller frihet
er trygghet når trygghet ikke finnes
på en buss som kjører
hverdagsmennesker
fra holdeplass til holdeplass
en ettermiddag i israël
jeg googler allahs sorte enker
jeg vil ikke bli avhørt av PST
jeg bestiller rettetang og barbermaskin
til broren min i julegave*

Fra diktsamlingen «*Kan jeg finnes i andre formater*» av Isabell El-Melhaoui
Gjengitt fra Minotenks antologi «*radikalisering blant unge muslimer i Norge*» fra 2014.

Innholdsfortegnelse

1. Innledning	10
1.1. Forskningsspørsmål og formål	11
1.2. Definisjoner	12
1.3. Avgrensning	12
1.4. Oppgavens struktur og innhold	13
2. Metode	15
2.1. Vitenskapsteori	15
2.1.1. <i>Hermeneutisk metode</i>	16
2.2. Forskningsdesign og metode	16
2.2.1. <i>Kvalitativ metode</i>	17
2.2.2. <i>Semistrukturert intervju</i>	17
2.2.3. <i>Litteratur</i>	18
2.3. Forskning på eget fagfelt	18
2.4. Utvalg	19
2.4.1. <i>Meg selv som portvakt</i>	20
2.4.2. <i>Det endelige utvalget</i>	20
2.5. Forberedelse til- og gjennomføring av intervjuer	21
2.5.1. <i>Gjennomføring av intervjuene</i>	22
2.5.2. <i>Lydopptak og feltnotater</i>	23
2.6. Den hermeneutiske sirkel	24
2.7. Etske vurderinger	25
2.7.1. <i>Samtykke til deltakelse</i>	25
2.7.2. <i>Konfidensialitet og anonymisering av data</i>	26
2.8. Kvalitetsvurdering	26
3. Kontekst og lovverk	29
3.1. Radikalisering og voldelig ekstremisme	29
3.1.1. <i>Forskning på radikalisering og voldelig ekstremisme</i>	31
3.1.2. <i>Radikaliseringstunnelen, årsaker og motivasjon</i>	33
3.1.3. <i>Radikalisering og fremmedkrigere gjennom historien</i>	34
3.1.4. <i>Voldelig ekstremisme, terror og jihad</i>	35
3.2. Globaliseringsprosesser og mangfold	36
3.3. Islamsk Stat (IS)	38
3.3.1. <i>Utbredelse av IS og territoriell forankring</i>	39

3.3.2. Radikalisering og tilslutning til IS i Norge	41
3.4. Europeisk og norsk lovverk på området	42
3.4.1. Europarådets konvensjon om forebygging av terrorisme.....	42
3.4.2. Norsk strafferett	43
3.4.3. Utlendingslovgivningen	43
3.5. Barnevernet i Norge	44
3.5.1. Barnevernloven	45
3.5.2. Tidlig innsats og intervensjon	47
3.5.3. Risiko- og beskyttelsesfaktorer.....	49
3.5.4. Forebyggingsstrategier	50
3.6. Min forforståelse	52
4. Presentasjon av data	53
4.1. Kommunens og barnevernets håndtering	53
4.1.1. Erfaring og juridisk ansvar.....	53
4.1.2. Handlingsplaner.....	53
4.1.3. Forebyggende arbeid	54
4.1.4. Tidlig innsats	54
4.1.5. Integrering og inkludering i samfunnet.....	55
4.1.6. Nøkkelposisjoner og enheter i kommunen.....	56
4.1.7. Oppsummering om kommunens og barnevernets håndtering.....	56
4.2. Håndtering av bekymring	56
4.2.1. Mangel på erfaring.....	57
4.2.2. Ansvar for håndtering av enkeltsaker	57
4.2.3. Dialog og relasjon.....	57
4.2.4. Annerkjennelse av årsak.....	58
4.2.5. Løsninger.....	58
4.2.6. Oppsummering håndtering av bekymring	59
4.3. Kompetanse om radikalisering og voldelig ekstremisme	59
4.3.1. Den viktige kompetansehevingen	60
4.3.2. Spesifikk kompetanse	61
4.3.3. Gjennomførte kompetansehevingstiltak	61
4.3.4. SLT-koordinatorens rolle	62
4.3.5. Kompetanse i barneverntjenesten	62
4.3.6. Oppsummering om kompetanse på området	63
4.4. Tiltak i barnevernet	63

4.4.1.	<i>Forebyggende tiltak</i>	63
4.4.2.	<i>Kompetansehevingstiltak</i>	64
4.4.3.	<i>Tiltak inn mot sårbare grupper i samfunnet</i>	64
4.4.4.	<i>Barnevernets eksisterende tiltak</i>	65
4.4.5.	<i>Tiltak utenfor barnevernet</i>	67
4.4.6.	<i>Samarbeid som tiltak</i>	68
4.4.7.	<i>Nye tiltak</i>	68
4.4.8.	<i>Oppsummering om tiltak i barnevernet</i>	70
5.	Drøfting av funnene	71
5.1.	Generell håndtering av problemstillingen i barnevernet	71
5.1.1.	<i>Anerkjennelse av ansvar</i>	72
5.1.2.	<i>Tilgjengelig kompetanse og tiltak</i>	73
5.1.3.	<i>Står innsatsen i forhold til problemet?</i>	73
5.1.4.	<i>Hvor annerledes er det lov å være</i>	74
5.2.	Forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme	75
5.2.1.	<i>Ulik organisering og samhandling</i>	76
5.2.2.	<i>SLT-koordinatorens nøkkelrolle</i>	77
5.2.3.	<i>Hvordan forebygges utenforskap?</i>	77
5.3.	Barnevernets kompetanse	78
5.3.1.	<i>Kompetanseheving – for hvem og om hva?</i>	78
5.3.2.	<i>Kompetanse om andre områder</i>	79
5.4.	Konkret håndtering av saker	80
5.4.1.	<i>Analyse og kartlegging</i>	81
5.4.2.	<i>Tiltak i enkeltsaker</i>	81
5.5.	Virkemidler og tiltak i barnevernet	83
5.5.1.	<i>Eksisterende tiltak</i>	83
5.5.2.	<i>Trenger barnevernet nye tiltak?</i>	85
5.5.3.	<i>Barnevernets uante muligheter</i>	87
5.5.4.	<i>Vi vet jo allerede hvem de er</i>	87
6.	Oppsummerende refleksjoner og anbefalinger	89
6.1.	Studien	89
6.1.1.	<i>Forskningsspørsmålet</i>	90
6.2.	Anbefalinger	91
6.3.	Avslutning	92
7.	Litteratur	94

Vedlegg 1: Informasjonsskriv til informanter	99
Vedlegg 2: Intervjuguide	101
Vedlegg 3: Godkjenning fra NSD	104

1. Innledning

Jeg arbeider til daglig i en kommunal barneverntjeneste og har flere års erfaring som saksbehandler. Parallelt med eget studie innen interkulturelt arbeid samt samfunnets økte fokus på radikaliserings og voldelig ekstremisme har jeg undret meg over hvordan barnevernet vil håndtere problemstillingen. I barneverntjenesten møter jeg familier med ulike bakgrunn og historie der mange har behov for hjelp. Problemstillingene som ligger til grunn for hjelpebehovet og bekymringen kan være sammensatt. Tross barnevernets lange erfaring i å møte komplekse problemstillinger har jeg reflektert over hvordan utfordringen relatert til radikaliserings og voldelig ekstremisme vil være mulig for barnevernet å imøtekomme.

Regjeringen ved justis- og beredskapsdepartementet legger i sin handlingsplan fra 2014 mot radikaliserings og voldelig ekstremisme frem tiltak som skal brukes i møte med radikaliserings og voldelig ekstremisme. Når det gjelder håndtering av bekymring og gjennomføring av bekymringssamtale med unge det er knyttet slik bekymring til vil barnevernet være en mulig aktør ifølge handlingsplanen. Barneverntjenestens mål og ansvar er å imøtekomme barn og unges behov og forvalte det ansvaret som er gitt etter lov om barneverntjenester av 1992 (heretter omtalt som barnevernloven). Når samfunnet opplever økt behov for tiltak rettet inn mot håndtering av radikaliserings og voldelig ekstremisme vil det være nødvendig også for barnevernet å tilpasse seg problemstillingen.

I tillegg til å håndtere konkret bekymring er også barnevernet en aktør innen forebygging. Det å forebygge radikaliserings og voldelig ekstremisme vil være et mildere inngrep enn at barnevernet eller andre må gripe inn senere. Generell kompetanse om radikaliserings og voldelig ekstremisme samt kunnskap om forebygging, håndtering av saker og tiltak er ansvar barnevernet etter barnevernloven skal forvalte.

Ut fra disse refleksjonene knyttet til mitt arbeide og pågående samfunnsdebatt har jeg valgt som tema for dette masterprosjektet radikaliserings og voldelig ekstremisme. Det vil særlig være fokus på barneverntjenestens håndtering av problemstillingen. Har barnevernet tilstrekkelige virkemidler til bruk i saker som omhandler radikaliserings og voldelig ekstremisme eller er det behov for nye, alternative virkemidler for å kunne håndtere dette?

1.1. Forskningsspørsmål og formål

For å belyse temaet nevnt innledningsvis har jeg definert forskningsspørsmålet: «Er det forhold ved radikaliserings og voldelig ekstremisme som fenomen som tilsier at barnevernet må møte det med nye og alternative virkemidler?». Forskningsspørsmålet vektlegger i hvilken grad radikaliserings og voldelig ekstremisme og utfordringer knyttet til dette håndteres av barnevernet. Det fokuseres på mulige virkemidler og om barnevernet i tilstrekkelig grad har tilgang til virkemidler som kan brukes i møte med problemstillingene. Med barnevernets virkemidler menes spekteret av ansvar som barnevernet er gitt etter barnevernloven, blant annet oppgaver knyttet til håndtering av enkeltsaker og mulig iverksettelse og gjennomføring av hjelpe- og tvangstiltak. Videre menes det ansvar for forebygging og kompetanseheving for ansatte.

Gjennom dette forskningsprosjektet får involverte som er ansatte i barnevernet og involverte i kommunens arbeid mot radikaliserings anledning til å bli hørt. Ved å fokusere på deres arbeidsrelaterte erfaringer med radikaliserings og voldelig ekstremisme får de sette ord på egne refleksjoner rundt hvordan barnevernet vil kunne håndtere problemstillingen. Fokus er på å få tilgang til kommunens og barnevernets egne tanker om ansvar, håndtering og mulige virkemidler i slike saker.

Studien er forholdsvis liten da den baseres på intervju av totalt 7 informanter. Disse er ansatte innen barnevern, samt kommunale spesialstillinger og SLT-koordinatorer der SLT står for Samordning av Lokale kriminalitetsforebyggende Tiltak. Informasjonsgrunnlaget fra informantene suppleres med egen erfaring samt litteratur som er aktuell for å belyse barnevernsfaget og radikaliserings og voldelig ekstremisme. Det utføres stadig forskning på omtalte felter, både nasjonalt og internasjonalt. Dette relateres i stor grad til pågående konflikt i Syria og Irak og radikaliserings og voldelig ekstremisme tilknyttet organisasjonen som vanligvis omtales som IS (Islamsk Stat). Når det gjelder interaksjonen mellom feltene barnevern og radikaliserings og voldelig ekstremisme foreligger det i langt mindre grad forskning, da særskilt relatert til norsk barnevern. Det foreligger likevel forskning på barn og ungdom med avvikende atferd der det kan trekkes paralleller opp mot problemstillingen.

1.2. Definisjoner

Barnevernet vil i oppgaven være en felles betegnelse for både kommunale barneverntjenester, det statlige barnevernet (Bufetat) og private leverandører av barnevernstiltak. Det vil bli tydeliggjort dersom en av aktørene omtales spesifikt.

SLT står for Samordning av Lokale kriminalitetsforebyggende Tiltak. Mange kommuner har en SLT-koordinator som koordinerer deres kriminalitetsforebyggende arbeid. Stillingene er forankret og utformet ulikt i kommunene og deres størrelse og organisering legger føringer for hvilke oppgaver som tillegges SLT-koordinatoren. Viktige aktører for SLT-koordinator å samarbeide med er ifølge Kriminalitetsforebyggende Råds hjemmesider kommunens barneverntjeneste, skoler, frivillige og politi. Mange kommuner forankrer deres arbeid rettet inn mot radikaliserings og voldelig ekstremisme innen SLT.

Radikalisering defineres i regjeringens handlingsplan som «(...) en prosess der en person i økende grad aksepterer bruk av vold for å nå politiske, ideologiske eller religiøse mål» (Regjeringens handlingsplan mot radikaliserings og voldelig ekstremisme, 2014). Prosessen der en person i økende grad radikaliseres kan sees som om at personen befinner seg på ulike stadier i en stadig dypere *radikaliseringstunell*. Voldelig ekstremisme defineres i Regjeringens handlingsplan som aktiviteten til personer eller grupper som er villige til å bruke vold for å oppnå mål av politisk, ideologisk eller religiøs karakter. De omtalte definisjoner ligger til grunn for oppgavens bruk av begrepene.

1.3. Avgrensning

Prosjektet er avgrenset til å gjelde informanter som er ansatte i kommuner og Bufetat. Den fokuserer i størst grad på SLT-koordinatorens tanker om barnevernets rolle og hvordan deres virkemidler kan benyttes i møte med radikaliserings og voldelig ekstremisme. Til tross for at prosjektet omhandler barnevernets virkemidler omtales også dette tilknyttet andre tjenester og instanser, som eksempler på virkemidler barneverntjenesten kan benytte seg av.

Brukerperspektiver på barneverntjenestens håndtering av problemstillingen er ikke tatt med som informasjonsgrunnlag da formålet er å belyse hvordan barnevernet og kommunen ser på eget handlingsrom på området. Oppgaven vektlegger innspill fra informanter som arbeider med overordnede og generelle spørsmål knyttet til barnevernet. Det er derfor ikke innhentet informasjon fra saksbehandlere og andre ansatte i barnevernet som

hovedsakelig har ansvar for håndtering av enkeltsaker. Informantene fra barnevernet har i sine stillinger noe saksansvar slik at erfaring fra arbeid med barnevernssaker likevel fremkommer i datagrunnlaget.

Oppgaven omhandler radikalisering og voldelig ekstremisme tilknyttet organisasjonen IS. Fenomenene drøftes hovedsakelig i denne sammenheng men det vil kunne fremkomme generell informasjon omkring radikalisering og voldelig ekstremisme som kan være gjeldende i andre kontekster. Problemstillingen ses i referanse til radikalisering av unge under 18 år, da barnevernloven med få unntak retter seg inn mot mindreårige. Radikalisering og voldelig ekstremisme kan også være problemstillinger barnevernet må håndtere dersom det er bekymring for at foreldre begår voldelig ekstremisme eller blir radikaliserede. Oppgaven avgrenses likevel til å gjelde bekymring direkte knyttet til mindreårige ut fra deres egne handlinger da de fleste eksisterende tiltak på området rettes inn mot dette.

1.4. Oppgavens struktur og innhold

Oppgavens første kapittel er en innledning til selve oppgaven og problemstillingen som ligger til grunn for denne. Definisjoner av sentrale begreper og avgrensninger er også tatt med for å danne rammeverket rundt oppgaven.

Andre kapittel omhandler metodevalg til grunn for prosjektet. Her beskrives gjennomføring, beslutninger og refleksjoner i prosessen. Det redegjøres for valg av forskningsmetode og forberedelser tilknyttet datainnsamling. Det redegjøres også for hvilken type litteratur som vil bli brukt i oppgaven. En viktig del av kapittelet er vurderinger tilknyttet forskning i eget fagfelt. Kapittelet inneholder også beskrivelser av intervjuprosessen og forhold som omhandler konfidensialitet. Avslutningsvis drøftes prosjektets validitet.

Oppgavens tredje kapittel gir en utfyllende beskrivelse av radikalisering og voldelig ekstremisme knyttet til organisasjonen IS, for å gi ytterligere bakgrunnsforståelse for problemstillingen til grunn for oppgaven. Det redegjøres for globaliseringsfaktorer og mangfold som relevante faktorer relatert til problemstillingen. Videre redegjøres det for utbredelsen av organisasjonen IS i internasjonal og norsk kontekst. Europeisk og norsk lovverk som legger føringer for hvordan radikalisering og voldelig ekstremisme håndteres beskrives også. Videre redegjøres det for barnevernfaget, barnevernloven og hvilke virkemidler barnevernet har tilgjengelig basert på denne. Sentrale områder som tidlig innsats

og identifisering av risiko- og beskyttelsesfaktorer blir det også redegjort for. Det vises også til ulike forebyggingsstrategier før egen forforståelse tilslutt drøftes.

Det fjerde kapittelet i oppgaven inneholder presentasjon og redegjørelse for datagrunnlaget og funn tilknyttet dette. Dette systematiseres i følgende kategorier: 1) kommunen og barneverntjenestens håndtering, 2) håndtering av bekymring, 3) kompetanse om radikaliserings og voldelig ekstremisme og 4) tiltak. Samlet gjengir dette den mest relevante informasjonen fra datainnsamlingen, basert på forskningsspørsmålet.

Opgavens femte kapittel består av tolkning og drøfting av funnene som presenteres i det forutgående kapittelet. Funnene sees i lys av hvordan radikaliserings og voldelig ekstremisme kan håndteres i henhold til lovverk og faglige føringer. Barnevernfaglig teori og forebyggingsstrategier vil også bli brukt for å drøfte funnene.

Sjette kapittel inneholder oppsummerende refleksjoner omkring presenterte funn, teori og drøftinger. Her knyttes forskningsspørsmålet til funnene og det ses på hvordan studien svarer på dette. Videre ses det på hvordan kommunens og barnevernets erfaringer og refleksjoner omkring deres møte med radikaliserings og voldelig ekstremisme kan dras nytte av. Avslutningsvis i kapittelet presenteres en oppsummerende konklusjon med anbefalinger.

2. Metode

Forskningsmetode defineres i Everett og Furseth av Vilhelm Aubert som «[...] en fremgangsmåte, et middel til å løse problemer og komme frem til ny kunnskap. Et hvilket som helst middel som tjener dette formålet, hører med i arsenalet av metoder» (Aubert i Everett og Furseth 2012:128). Forskningsmetode er forskerens redskap i møte med det som undersøkes og den valgte metoden beskriver hvordan forskeren bør gå frem for å fremskaffe kunnskap eller etterprøve etablert kunnskap. Forskeren må ta utgangspunkt i forskningens tema og velge forskningsmetoden som best mulig løser og finner svar på problemstillingen til grunn for oppgaven.

I det påfølgende kapittelet vil det bli redegjort for den metodiske tilnærmingen valgt som grunnlag for prosjektet. Det redegjøres innledningsvis for vitenskapsteoretisk grunnlag og valgt fremgangsmåte tilknyttet feltarbeidet. Videre sees det nærmere på egen rolle som forsker og relevant litteratur før det redegjøres for fremgangsmåte og vurderinger som er gjort tilknyttet undersøkelsen.

2.1. Vitenskapsteori

I følge Kalleberg omhandler vitenskapsteori å klarlegge hva formålet med forskningsstudier er og hva som kreves for at dokumentasjon, analyse og forklaring skal kunne aksepteres som tilfredsstillende (Hammersley og Atkinson 2004:13). Forskning innebærer å samle inn data på en allment godkjent måte, med mål om å utvikle kunnskap. I tillegg til at innsamlingen av data skal skje med anerkjent fremgangsmåte skal den også beskrives, slik at prosessen kan følges. Gjennom dette kan man forstå hva som har foregått, for at forskningen og fremgangsmåten deretter skal kunne gjentas. Disse kriteriene kan anses å være noen av de viktigste kriteriene på god forskning ifølge Dalland (2007:45). Kunnskap uten tilknytning til empirisk forskning som kan overprøves eller andre metoder kan forbli spekulasjoner og kan vanskeligere overprøves.

Dersom forskning ikke forankres i teori kan de bli enkeltstående beskrivelser av enkeltfenomener, noe som begrenser kunnskapens verdi. Teoriutvikling kan foregå ved at man overprøver tidligere utført forskning, utfyller eller gjentar tidligere utført forskning eller gjennomfører forskning ved å se på nye områder og problemstillinger (Everett og Furseth

2012). I dette forskningsprosjektet benyttes en tilnærming der det undersøkes et lite kartlagt område. Forskningsspørsmålet til grunn for min oppgave omhandler fenomenene radikaliserings og voldelig ekstremisme og om barnevernet har tilstrekkelige virkemidler i møte med dette. Samfunnsendringer og utfordringer knyttet til nevnte fenomener kan føre til nye problemstillinger for barnevernet, hvilket er utgangspunktet for mitt forskningsprosjekt.

2.1.1. Hermeneutisk metode

Det er i prosjektet valgt en hermeneutisk metode for analyse av undersøkelsene. Hermeneutikk kan defineres som læren om fortolkning og har utspring i humanistiske fag. Gadamer står sentralt i utviklingen av hermeneutikk slik vi kjenner den i dag og viste blant annet til hvordan forståelse er avhengig av fordommer, der enhver tekst som leses får sin mening av leseren (tolkeren) sin kontekst (Gadamer i Kvale og Brinkmann 2009:70). Hermeneutikken sees gjerne opp mot positivismen som gir en ytre beskrivelse av virkeligheten, eksempelvis gjennom målinger og tallfestede data, mens hermeneutisk tilnærming som tilhører humanistisk forskningstradisjon handler om indre forståelse av motivasjon og intensjon i menneskers handlinger (Dalen 2011). Kalleberg beskriver i Hammersley og Atkinson (2004) hvordan refleksivitet, altså erkjennelsen for forskeren av at vi er en del av den sosiale verden vi studerer, vil være en bedre rammeforståelse for feltmetodikk enn om det må velges mellom humanistisk og positivistisk forskningstradisjon. Sosialkonstruktivismens fokus på hvordan språket konstrueres, i motsetning til positivismens holdning til at virkeligheten er gitt, preger også hermeneutisk tradisjon og forskning.

Hermeneutisk forskningsmetode innebærer å fortolke data ved å fokusere på en dypere sammenheng enn det som er målbart utenfra i en fortolkningsprosess. Denne prosessen omtales som den hermeneutiske sirkel der det fokuseres på sammenhengen mellom forsker og det som skal tolkes, forskerens forforståelse og vekslingen mellom del og helhet. Dette øker forståelsen for informantenes opplevelser og sikrer dermed kvaliteten på forskningen. I dette forskningsprosjektet er informantene utøvere opp mot eller i et profesjonsfelt. Målet er å belyse motivasjoner og intensjoner ved deres handlinger som yrkesutøvere og det vurderes at hermeneutisk metode vil være en hensiktsmessig forskningsmetode for prosjektet.

2.2. Forskningsdesign og metode

Forskningsdesign er det overordnede mønsteret av fremgangsmåter som ligger i forskningsarbeidet. Dette innbefatter de metodiske valg foretatt for å forsøke å besvare

problemstillingen til grunn for forskningsprosjektet. Videre i dette kapittelet beskrives og begrunnes de metodiske valgene som er tatt for å belyse oppgavens problemstilling.

2.2.1. Kvalitativ metode

Kvalitativ forskning søker etter mening relatert til hva som motiverer mennesker til handling. Dette trenger ikke nødvendigvis å være representativt for en stor gruppe informanter da intensjonen er å synliggjøre og forklare menneskers reaksjoner og intensjoner. Dette kan sees i referanse til kvantitativ forskning der representativitet søkes gjennom mange informanter, ved å bruke standardiserte spørsmål og innsamling av store mengder data som analyseres som tall (Hammersley og Atkinson 2004).

I dette forskningsprosjektet benyttes kvalitativ metode for å belyse forskningsspørsmålet. Data er hovedsakelig innsamlet ved å gjennomføre intervjuer for å forsøke å forstå problemstillingen sett fra informantenes side (Kvale og Brinkmann 2009:21). Innhenting av informasjon i form av forklaringer som vektlegger opplevelser, erfaring og refleksjoner vil kunne belyse området for problemstilling og gi nødvendig dybde tilknyttet problemstillingen. I forskningen letes det etter nyanser og detaljer samt å synliggjøre komplekse forhold knyttet til barnevernets møte med radikaliserings og voldelig ekstremisme.

2.2.2. Semistrukturert intervju

Semistrukturert intervju er benyttet som metode ved gjennomføring av prosjektet. Dette er en ofte benyttet metode og innebærer at intervjuet gjennomføres i tråd med en struktur utarbeidet i forkant, samtidig som det kan avvikes ved at det er noe åpenhet. I et strukturert intervju vil det i forkant være utarbeidet fastlagte spørsmål av forskeren mens det i et åpent intervju er fleksibilitet ved at informanten kan snakke fritt rundt temaet (Dalen 2011:26). Når det gjelder semistrukturerte intervjuer vil en intervjuguide utarbeidet i forkant danne utgangspunkt for intervjuet, samtidig med muligheter for å vurdere situasjonen og tillate noe variasjon med oppfølgingsspørsmål, rekkefølge og eventuelle tilleggsteemaer underveis i intervjuet (Repstad 2007). Omtalte intervjuform ble vurdert som best egnet ut fra et behov for å danne en tematisk struktur i forkant som sikret at temaet for forskningsspørsmålet ble belyst. Samtidig var det ønskelig med fleksibilitet ved å ha mulighet til å følge temaene som informantene kom inn på. Det var et mål at intervjuene skulle minne om naturlige samtaler omkring temaet for oppgaven og det ble derfor vurdert at for mye struktur i intervjuformen kunne være begrensende.

2.2.3. Litteratur

En viktig informasjonskilde for å belyse forskningsspørsmålet er aktuell litteratur om feltet. Det er her benyttet relevant litteratur innen barnevernfeltet for øke forståelsen for rammeverket som barnevernloven og barnevernfaget utgjør i dette prosjektet. Spesielt vektlegges litteratur om identifisering av barn og unge i risiko (Kvelling 2015). Det har også vært viktig å fokusere på litteratur innen forebyggende arbeid mot barn og unge, både relatert til forebygging av kriminalitet og skjevutvikling.

Annen relevant litteratur omhandler radikaliserings og voldelig ekstremisme. Her benyttes handlingsplaner og vurderinger fra regjeringen, Politiets Sikkerhetstjeneste (PST) og en forskningsoversikt på feltet utarbeidet av Bjørge og Gjelsvik ved Politihøgskolen i 2015. Dette er relevant for å øke egen forståelse for fenomenene radikaliserings og voldelig ekstremisme, spesielt i norsk sammenheng. Tilgangen til informasjon om radikaliserings tilknyttet IS i norsk sammenheng har vært noe begrenset og litteratur som ikke nødvendigvis fremstår som faglitteratur med tydelige kildereferanser er derfor benyttet i noen grad.

Som nevnt har det vært utfordrende å finne utført forskning på barnevernets møte med temaet. Relevant litteratur innen barnevernet og radikaliserings og voldelig ekstremisme har likevel bidratt til en utvidet forståelse for temaet og gitt mulighet til å sette meg inn i og analysere informasjonen fremkommet i intervjuene. Grunnleggende litteratur om forskning og vitenskapsteori har vært avgjørende for å kunne utføre et forskningsprosjekt som innehar nødvendig validitet og kvalitet.

2.3. Forskning på eget fagfelt

Everett og Furseth sier at et forskningsprosjekt med fordel kan ta utgangspunkt der forskeren har interesse da dette skaper motivasjon som kan hjelpe på skriveprosessen. Ved forskning på eget fagfelt nevnes videre fordeler som god oversikt, adgang til informanter og tillit. Samtidig kan det føre til utfordringer ved at forskeren ikke har nødvendig distanse til feltet og at forskeren ukritisk kan ta aktørenes perspektiver inn over seg. Det kan være fristende å ta hensyn ut fra relasjoner slik at dette kommer i strid med allmennvitenskapelige normer om uavhengighet og sannhet (Everett og Furseth 2012:18).

I løpet av eget erfaringsbasert studieforløp har det vært viktig å reflektere over forskning innen eget fagfelt. Selv om dette kan gi åpenbare fordeler i form av tilgang til og

dybdeforståelse for feltet utfordres en spesielt tilknyttet validitet og nødvendig forskeravstand. Egen refleksjon rundt dette har preget de valgene som er tatt knyttet til metode, utvalg og forberedelser til intervjuene.

Videre har det vært nødvendig å ta hensyn til rollen som ansatt. Ved planlegningen av prosjektet har ledere ved eget arbeidssted blitt informert for å unngå interessekonflikt knyttet til ulike roller. I samråd med nærmeste leder har prosjektbeskrivelsen for feltarbeidet blitt framlagt for ledergruppen på eget arbeidssted, der gjennomføring av det planlagte prosjektet ovenfor samarbeidspartnere i nærliggende kommuner og instanser har blitt godkjent.

2.4. Utvalg

Ved planlegning av intervjuer innen kvalitativ forskning vil valg av informanter være viktig. Her må flere forhold vurderes, eksempelvis hvilke kriterier informantene skal velges ut fra og antall for å sikre godt nok datagrunnlag. Grundige redegjørelser for hvilket utvalg resultatet av forskningen bygger på er viktig for forskningens gyldighet (Dalen 2011:45).

Feltarbeidet i prosjektet var tidsavgrenset med bakgrunn i at jeg var student men periodens varighet ga likevel rom for fleksibilitet og muligheter med tanke på omfang. Vurderingene som ligger til grunn for valg av antall informanter omhandler egen kapasitet samt det som ble vurdert til å være tilstrekkelig antall informanter med representativ bakgrunn for å belyse forskningsspørsmålet. Hammersley og Atkinson (2004:163) sier at i tilfeller der det ikke er tid til å intervju et stort utvalg må forskeren selv velge intervjuobjekter ut fra egen vurderingsevne, slik at de blir mest mulig representative som utvalg. I følge Repstad (2007) vil hovedkriteriet for å være med i et utvalg være om forskeren anser den informasjonen de kan bidra med som relevant for prosjektets problemstilling.

Med bakgrunn i vurderinger relatert til validitet og klarhet knyttet til egen rolle var det ikke ønskelig å intervju ansatte i egen kommune. Dette for at resultater av prosjektet ikke kunne sås tvil rundt med tanke på informantenes lojalitet til meg som kollega – og omvendt. Ingen av informantene var mindreårige, noe som førte til at samtykke fra informanten selv var tilstrekkelig jamfør Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi (heretter omtalt som NESH) av 2006. Forskningsprosjektet ble i mars 2015 meldt inn til Norsk samfunnsvitenskapelige datatjeneste, heretter omtalt som NSD, og ble i april samme år godkjent.

2.4.1. Meg selv som portvakt

Som forsker på eget fagfelt ble egen oversikt over feltet i nærliggende geografiske område brukt for å finne aktuelle informanter. Utvalget representerte dermed regionen jeg arbeider tilknyttet ettersom egen oversikt springer ut fra kontakt med og oversikt over nærliggende kommuner og aktuelle instanser tilknyttet mitt arbeid. Ledere av barneverntjenester i noen av regionens ulike kommuner ble kontaktet med informasjonsskriv om prosjektet og forespørsel om deltakelse. Dette ble gjort for å sikre at den aktuelle tjenesten var informert om prosjektet på generelt grunnlag slik at det var klarhet knyttet til egen rolle som samarbeidspartner i arbeidssammenheng. Henvendelsen gikk samtidig med kopi til ansatte som ble vurdert som mulige informanter. SLT-koordinatorer i fire kommuner ble direkte kontaktet med informasjonsskriv og forespørsel om deltakelse. Totalt ble det foretatt 11 henvendelser til ansatte i seks kommuner og Bufetat, samt to kopier til enkelte ansatte. To av de forespurte ønsket ikke å delta hvorav den ene av dem begrunnet dette med at det ikke ble ansett som en relevant problemstilling for barnevernet. Begge foreslo andre mulige informanter som på det tidspunktet var kontaktet. Tre henvendelser ble ikke besvart. Seks ble besvart med ønske om å delta, hvorav en informant ønsket at barneverntjenestens koordinator for enslige mindreårige asylsøkere deltok i intervjuet.

2.4.2. Det endelige utvalget

Det endelige utvalget bestod av syv informanter fordelt på seks intervjuer. De ble valgt ut fra en vurdering om at deres stillinger ble ansett som relevante for å få belyst forskningsspørsmålet. Informantene ble valgt basert på profesjon og arbeidssted og ikke som privatpersoner. En av informantene var leder for en interkommunal barneverntjeneste med ansvar for tre kommuner. En var rådgiver i regionens avdeling for inntak i Bufetat. En var spesialrådgiver for rådmannen innen mangfold og inkludering i en kommune. En var koordinator i barneverntjenesten for enslige mindreårige asylsøkere. Tre var SLT-koordinatorer i ulike kommuner, med blant annet ansvar for å samordne kommunens innsats tilknyttet radikaliserings og voldelig ekstremisme. Samlet sett representerte de kommunalt ansatte informantene totalt fem ulike kommuner og sammen med informanten fra Bufetat dannet de et informasjonsgrunnlag fra en region som i norsk sammenheng kan anses representativ ut fra størrelse og folketall.

Noen av informantene i det endelige utvalget var tidligere eller nåværende samarbeidspartnere tilknyttet eget arbeidssted. Repstad (2007) peker på at det kan være motforestillinger mot å forske ukritisk i settinger med bekjente, grunnet lojalitetsbånd eller andre forhold som kan forstyrre forskningen. Samtidig vil forskeren bedre kunne vite om informanten passer inn i utvalget og det kan føre til at informanten lettere åpner seg. For egen del har refleksjon rundt forhåndskjennskap til informanter vært en viktig del av kvalitetsvurderingen knyttet til forskningen i eget fagfelt. Selv om det er fordeler ved god oversikt utvalget må forskeren ikke være ukritisk til hvordan dette kan påvirke resultatet.

Avtaler om intervju ble gjort per epost eller telefon direkte med informantene. Samtlige intervjuer ble gjennomført i informantenes arbeidstid etter deres ønsker. Samtlige mottok informasjonsskriv om prosjektet og egen rolle ved forespørsel om deltakelse. For å tydeliggjøre egen rolle som forsker fra rollen som mulig samarbeidspartner var kontakten med informantene via telefon eller epost som ikke var tilknyttet mitt arbeidssted.

2.5. Forberedelse til- og gjennomføring av intervjuer

I informasjonsskrivet informantene mottok sammen med forespørselen om å delta fremgikk det informasjon om prosjektet og dets formål, hva det innebar å delta i studien og forklaring av hva som ville skje med informasjonen. Det fremgikk at det var frivillig å delta i studien og at studien ikke la opp til at de måtte oppgi taushetsbelagt informasjon. Informantene fikk min kontaktinformasjon dersom de hadde spørsmål. Målet var at informanter skulle ha samme utgangspunkt for å belyse problemstillingen som lå til grunn for prosjektet.

I videre planlegging av intervjuene ble det laget en intervjuguide. Denne ble delt ut til informantene ved oppstart av intervjuet for å klargjøre og sikre felles forståelse for definisjoner og begreper som lå til grunn for spørsmålene (Kvale og Brinkmann 2009). Intervjuguiden inneholdt innledende informasjon om studien, samtykke og annet som fremkom i informasjonsskrivet de allerede hadde mottatt. Informasjonen fra informasjonsskrivet ble gjentatt ved oppstart av intervjuet slik at det ikke var uklarheter. Intervjuguiden inneholdt også definisjoner på radikaliserings og voldelig ekstremisme, hentet fra regjeringens handlingsplan. Det ble også klargjort at problemstillingen ble drøftet i referanse til konteksten knyttet til IS.

Intervjuguiden inneholdt spørsmål inndelt i fire kategorier:

- Generelle spørsmål om informantens rolle og arbeidsstedets planer for håndtering av radikaliserings og voldelig ekstremisme.
- Enkelt saker og håndtering av dette, med et case-basert eksempel om at deres kommune/arbeidssted mottok bekymringsmelding angående en mindreårig ungdom som ønsket å slutte seg til IS. Informantene ble spurt om de hadde kjennskap til at deres kommune/arbeidssted var kjent med slike bekymringer for å synliggjøre eventuell konkret erfaring.
- Forebygging av problemstillingen der informanten arbeidet og hva som ble ansett som nødvendig kompetanse for å håndtere dette. Det ble stilt spørsmål om hvilke tiltak som var utført og hva informantene mente var viktig i den sammenheng.
- Aktuelle tiltak for barnevernet å bruke i saker med bekymring for radikaliserings og voldelig ekstremisme, både eksisterende tiltak i barnevernet, eksterne tiltak samt om det var behov for nye tiltak for å møte denne problemstillingen.

Avslutningsvis i spørsmålsguiden ble det laget en liste over temaene spørsmålene søkte å belyse, for å oppklare ytterligere for informantene formålet med studien og spørsmålene. Intervjuguiden ble sendt ut til informantene før intervjuet.

2.5.1. Gjennomføring av intervjuene

Intervjuene ble gjennomført på informantenes arbeidssteder, i deres arbeidstid. Intervjuene tok mellom en og halvannen time, med unntak av intervjuet som ble gjennomført med to informanter som varte i to timer. Alle intervjuene ble gjennomført i løpet av en periode på en arbeidsuke. Samtlige av informantene valgte å besvare alle spørsmålene men enkelte ga uttrykk for at noen av spørsmålene var vanskelige å svare på. Dette ble begrunnet med manglende erfaring eller innsikt i barneverntjenestens håndtering av saker og tiltak. Dette ble fra meg som intervjuer anerkjent ved å uttrykke verbalt at det var greit at informantene valgte å ikke svare ytterligere på dette. Flere av informantene reflekterte likevel videre til tross for at de innledet ved å si at de visste lite eller ingenting om spørsmålet. Slik kom informantenes refleksjoner frem og ble en del av informasjonsgrunnlaget.

Informanter ga inntrykk av å være åpne og engasjerte når de delte sine erfaringer i deres arbeid tilknyttet radikaliserings og voldelig ekstremisme. De fremsto som reflekterte

relatert til områder der de selv anså at de hadde kunnskap og erfaring samt knyttet til områder de vurderte at de hadde et mer begrenset grunnlag å uttale seg på. Dette ble vurdert å bekrefte at utvalget kunne bli et grundig datagrunnlag for problemstillingen. Samtlige informanter ga uttrykk for at de fant temaet interessant og viktig, samtidig som flere av dem understreket at de ønsket mer kunnskap om temaet da de manglet konkrete erfaringer på området.

Som forsker var det for egen del viktig at informantene opplevde at jeg var interessert i det de fortalte. Hammersley og Atkinson (2004:167-168) fremhever betydningen av forskerens personlige egenskaper sammen med evne til å etablere god kontekst for intervjuet som viktige forutsetninger for at intervjuet skal kunne gjennomføres på en god måte. Egen bakgrunn som sosionom og ansatt i barneverntjenesten har gitt meg ferdigheter innen det å møte mennesker, der dialogen kan preges av nysgjerrig interesse og respekt for hverandre. For egen del var det viktig å gjøre informantene trygge på at informasjonen de delte ikke ble innhentet med det formål at min arbeidsgiver skulle bruke den. Tydelig informasjon om studiet i forkant av intervjuene samt tydeliggjøring av dette underveis var viktig for egen del for å fremstå seriøs som forsker og for at informantene ikke skulle være usikre ovenfor meg.

2.5.2. Lydopptak og feltnotater

Intervjuene ble tatt opp på lydopptakere. Dette ga meg mulighet til å konsentrere meg om det informantene sa, stille oppfølgingsspørsmål der jeg anså det som nødvendig og se til intervjuguiden. Det ble benyttet to lydopptakere: en manuell med god lyd kvalitet for å sikre at alt kom med samt en digital for å ha mulighet til å lagre elektronisk back-up. Det var ønskelig å unngå tekniske problemer og å måtte stanse intervju eller skrive alt for hånd. Informantene samtykket til at intervjuene ble tatt opp med lyd. De ble også informert om at oppbevaringen av lydfilene og det transkriberte materialet var godkjent av NSD og at det kun var jeg som hadde tilgang til materialet.

Lydopptak ga meg også mulighet til å notere egne refleksjoner underveis. Dette var subjektive refleksjoner som oppstod umiddelbart knyttet til temaet informantene snakket om. Her noterte jeg henvisninger til litteratur eller annet fra informantene som kunne ses nærmere på og tydelige funn som pekte seg ut basert på det jeg husket fra tidligere intervjuer. I videre arbeid med prosjektet har jeg opplevd notatene som svært nyttige og jeg ser i etterkant at det å gjennomføre intervjuene i løpet av en uke ga meg fordeler ved at jeg husket mye fra de ulike intervjuene. Notatene ble også viktige for å systematisere og analysere datagrunnlaget.

2.6. Den hermeneutiske sirkel

For å forstå helheten rundt temaet til grunn for min oppgave må informasjonen som har fremkommet i intervjuene settes i en større sammenheng. For å kunne gjøre dette måtte transkribering gjøre intervjuene om fra muntlig til skriftlig form (Kvale og Brinkmann 2009:188). Informasjon som fremkom i intervjuene ble transkribert så ordrett som mulig. I arbeidet med dette ble pauser og «fyll-ord» tatt bort for å skape bedre flyt i det skriftlige arbeidet. Selve transkriberingen av intervjuene var en prosess som var svært tidkrevende men avgjørende for å danne oversikt over informasjonen som fremkom. Det å få repetert informasjonen som fremkom i intervjuene frisket opp hukommelsen og ble en god forberedelse for analyse-delen.

Da alle intervjuene var transkriberte ble de gjennomgått igjen for å gi et mer helhetlig bilde av informasjonen. Målet var en *meningsfortetting* der informantenes uttalelser kunne forkortes (Kvale og Brinkmann 2009). Det ble utarbeidet et skjema der de fire hovedkategoriene med spørsmål ble brukt. I skjemaet ble et spørsmål og svar om gangen systematisert i kronologisk rekkefølge fra informant en til informant syv. Dette ble samlet i en kolonne. Deretter fulgte en kolonne med eventuelle oppfølgingsspørsmål og svar og en tredje kolonne som inneholdt egen fortolket oppsummering av det informanten sa. Dette ble gjennomført for alle de fire hovedkategoriene med spørsmål og kolonnen med egen oppsummering ble brukt til å lage en samlet oppsummering for hvert emne. Dette ga oversikt over hva som fremkom samlet på hvert tema. Ut fra dette var det mulig å samle opp og kode funn i materialet for å få mer systematikk i funnene (Dalen 2011). Gjennomgang av dette økte igjen helhetsforståelsen av datamaterialet. Arbeidet var tidkrevende men ble uvurderlig for det videre arbeidet ettersom det ga mulighet for å knytte relevant litteratur til kodene og drøfte funnene som pekte seg ut. I det videre arbeidet med funnene ble også det som avvike fra teori fokusert på, for å sikre at ikke kun det som samsvarte med teori ble vektlagt. Som forsker må en være bevisst på at en påvirkes av samfunnet en er en del av og der forskningen utføres. Uavhengig av om en selv er i stand til å identifisere det eller ikke vil dette kunne påvirke forskningen. Egne beskrivelser av informantenes utsagn, både i analyseskjemaet samt i selve oppgaven, kan således anses for å være *tykke beskrivelser* der uttalelsene fra informantene ikke står alene men konteksten rundt dem vektlegges (Kvale og Brinkmann 2009). For at leseren skal kunne forstå konteksten for egne tolkninger vil det være viktig at egen forforståelse av feltet er tydeliggjort.

2.7. Ethiske vurderinger

Ethiske vurderinger fungerer som en veileder for å ivareta deltakere i forskningen. «*Forskningens mål om å vinne ny kunnskap og innsikt må ikke skje på bekostning av enkeltpersoners integritet og velferd*» (Dalland 2007:233). Som sosionom har jeg forholdt meg til etiske retningslinjer i eget arbeide og som ansatt i barnevernet må etiske refleksjoner være en stor del av vurderingsgrunnlaget. Som forsker må jeg forholde meg til eksisterende lovverk som eksempelvis Personopplysningsloven. De forskningsetiske retningslinjene har ikke samme funksjon som lover men er et hjelpemiddel for forskeren fordi de peker på relevante faktorer det må tas hensyn til (NESH forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi 2006:7).

Til tross for at informantene ikke ble intervjuet om temaer som kunne anses å være følelsesmessig belastende for dem må en som forsker alltid foreta etiske vurderinger så lenge forskningen omhandler mennesker. Det å møte informantene med respekt var viktig ved å gi grundig informasjon om prosjektets form og formål og ved å være aktivt lyttende til det informantene delte. Det har vært nødvendig med konstante etiske vurderinger, ikke bare under forberedelser til eller gjennomføring av intervjuer, men også under behandlingen av datagrunnlaget. Det har ikke vært ønskelig at forskningen skal gå på bekostning av informantenes integritet eller velferd i noen av prosjektets faser, heller ikke ved gjennomlesning av oppgaven etter at den er innlevert.

En stor del av de etiske refleksjonene i løpet av prosjektet har omhandlet forskning på eget fagfelt og at de fleste av informantene er nåværende eller mulige fremtidige samarbeidspartnere. Som forsker må man alltid reflektere over at man er en aktør i et samspill med informantene og at all registrering av det som formidles er en fortolkning fra min side. Denne konstante selvrefleksjonen har vært viktig for å vurdere hva som er rett og galt å gjøre som forsker.

2.7.1. Samtykke til deltakelse

Det ble vurdert som tilstrekkelig med muntlig samtykke fra informantene om deltakelse i studien, jmfør punkt 9 i NESH forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi (2006). Basert på alder og det at de ble intervjuet som profesjonelle i sitt fagfelt kunne de anses å ha tilstrekkelig forståelse for hva samtykket

innebar. Alle mulige informanter ble på tidspunkt for første kontakt informert om at deres samtykke til deltakelse i studien kunne trekkes tilbake når som helst og at informasjon fra intervjuene med dem i så fall ble fjernet. Dette ble gjentatt i intervjuene.

2.7.2. Konfidensialitet og anonymisering av data

I forbindelse med feltarbeidet ble ikke navn eller adresser for informantene notert. De som ble forespurt om å delta i studien ble tidlig i prosessen informert om at lydopptak og notater ville bli oppbevart sikret og uten tilgang fra andre. Informantene fikk gjentatt dette og ble informert om at jeg i forbindelse med transkribering ikke ville nedtegne deres eller arbeidsstedets navn. Bakgrunnen for dette var at jeg som forsker i eget fagfelt og aktør i en nærliggende kommune ikke ønsket å gi informantene opplevelsen av at ulike kommuner i nærheten av hverandre skulle ende opp med å bli sammenlignet i studien. Med forskningsspørsmålet i fokus ble det vurdert at målet var å se på erfaringene i kommuner og barnevernet generelt. Geografisk beliggenhet var derfor ikke relevant for studiet og dette ble derfor anonymisert. De ulike informantene og intervjuene har blitt nummerert for å kunne skille mellom dem. Intervjuene har også blitt daterte relatert til utførelse av intervjuet. Lydopptakene lagret på diktafon vil bli slettet når sensur foreligger. Opptakene foretatt elektronisk ble slettet fra enheten og er lagret eksternt på sikret område, disse slettes også når sensur foreligger.

2.8. Kvalitetsvurdering

Forskerens påvirkning i et forskningsprosjekt står sentralt når kvaliteten på forskningen skal vurderes. Faktorer knyttet til forskeren som person, forskerens miljø og kontekst må vektlegges for å forstå forskerens fortolkninger. Forskerens verdier og normer, politisk overbevisning og andre sentrale faktorer i forskerens liv må også vurderes i sammenheng med forskerens forutinntatthet. Det sentrale spørsmålet når dette vurderes i referanse til forskningens kvalitet omhandler hvorvidt resultatene ville vært annerledes dersom forskningen ble foretatt av en annen forsker. Med forskning på eget fagfelt som utgangspunkt vurderes egen påvirkning som forsker særskilt viktig å vurdere som feilkilde da jeg er en aktør innenfor området som tematiseres i forskningen. Ulike kriterier må være oppfylt for å sikre god kvalitet ved forskning, i dette prosjektets tilfelle vil spesielt kriterier knyttet til forskerens påvirkning og rolle stå sentralt når kvaliteten vurderes.

Pålitelighet og relabilitet er avgjørende for å vurdere kvaliteten ved forskning.

Relevante data vil ikke kunne stå alene, innsamlingsmetoden og kvaliteten ved innsamlingen må vektlegges som en kilde til påvirkning av resultatene. Dalland (2007:94) omtaler mulige feilkilder ved bruk av intervju som metode og beskriver hvordan misforståelser ved kommunikasjon, dårlig kvalitet knyttet til lydopptak og hvordan feil ved transkribering kan føre til at forskningsresultatet påvirkes. I følge Dalland kan godt forarbeid og oppmerksomhet i gjennomføringen bidra til at feilkildene reduseres, sammen med forskerens refleksjon om det å ha et kritisk perspektiv i omgangen med innsamlet data. Sammen med tydelig informasjon i forkant av intervjuet var det viktig at de mest sentrale spørsmålene ble stilt på ulikt vis under intervjuene. Målet var å legge til rette for at informantene forstod det de ble spurt om. Videre var jeg oppmerksom på å be informantene utdype nærmere dersom jeg var i tvil om hva det var de formidlet til meg.

I følge Kvale og Brinkmann (2009:194) finnes det ingen sann, objektiv oversettelse fra lydopptak til transkriberte notater. Transkriberingens form må dermed velges ut fra at forskeren stiller seg spørsmålet «hva vil være nyttig transkripsjon for min forskning?». Formålet med egen forskning var ikke å få frem et mest mulig entydig, målbart resultat men å synliggjøre ulike aktører i og rundt barnevernet sine refleksjoner og erfaringer knyttet til håndtering av radikaliserings og voldelig ekstremisme. Ut fra formålet med forskningen vil det være sentralt for dens kvalitet og relabilitet at jeg som forsker gir grundig informasjon om egen rolle og hensikt med forskning og er åpen om fremgangsmåte og resultat når det foreligger.

Forskningens *validitet* omhandler overordnet sett hvorvidt den anvendte metoden faktisk undersøker det som den er ment til å undersøke (Kvale og Brinkmann 2009:251). Forskningens troverdighet kan vurderes ved å se om metoden for forskningen virkelig reflekterer det som er av interesse relatert til prosjektets formål. Når det gjelder eget forskningsprosjekt kan troverdigheten økes ved at jeg tilegner meg kunnskap om konteksten og fenomenene det forskes på. Det ble derfor innhentet og studert litteratur og forskning knyttet til radikaliserings, voldelig ekstremisme og IS. Samtidig ble kunnskap fra tidligere gjennomførte studier sammen med kunnskap og erfaring fra arbeid i barnevernet sentralt for å kunne vurdere hva som kan anses som relevant informasjon. Resultatene fra forskningen har blitt drøftet med flere fagpersoner i barnevernet samt andre med kompetanse på radikaliserings. Dette styrker forskningens troverdighet. Troverdigheten kan videre styrkes

ved at resultatene kan overføres til andre kontekster enn det som studeres, slik at forståelsen kan økes også for disse områdene. Basert på studiens lave antall informanter vil det være sannsynlig at funnene er gjenkjennelige hos andre, men grunnet det lave antallet kan de ikke anses som generaliserbare.

Å søke at forskningen blir mest mulig valid er en viktig prosess gjennom hele prosjektet, der feilkilder vurderes og undersøkes og forskerens kritiske syn på egne fortolkninger står sentralt for å sikre validitet. Forskningsintervjuers validitet kan kritiseres for at funnene ikke kan anses som valide da intervjupersonenes informasjon kan være usanne. Ut fra at dette prosjektet har som formål å vektlegge informantenes refleksjoner og erfaringer vil deres egne subjektive opplevelser og vurderinger være det som anses som sannhet. Funn og resultater i forskningen vil derfor knyttes til min tolkning av informantenes sannhet. Andre kilder til informasjon vil derfor være viktig for å styrke forskningens validitet, ved at forskningens *bekreftbarhet* synliggjøres. Bekreftbarhet i forskning omhandler at funnene bør være et objektivt resultat av forskningen, ikke av forskerens subjektive holdninger. Det er forsøkt å øke forskningens objektivitet ved at valg og refleksjoner er drøftet, sammen med det å være selvkritisk til egen rolle og fokus på forforståelse og oppfatninger som kan ha påvirket fortolkningen og tilnærmingen i forskningen. Dette er årsaken til at forskning i eget fagfelt har blitt poengtert og løftet frem i redegjørelsen for metode. Bekreftbarheten er også forsøkt styrket ved synliggjøring av det som avviker fra egne tanker om fenomenene det forskes på.

3. Kontekst og lovverk

Radikalisering og voldelig ekstremisme er begreper som de siste to årene har preget samfunnsdebatt og nyhetsbilde nasjonalt og internasjonalt. Bakgrunn for dette er den stadig utfordrende situasjonen i Syria og Irak og særskilt gruppen IS sitt inntog der. I den dagligdagse terminologien brukes begrepet radikalisering i hovedsak for å beskrive det som skjer når mennesker, i denne konteksten ofte unge gutter, viser støtte til gruppen og eventuelt slutter seg til dem. Deres handlinger lokalt i Syria og Irak og terroranslag til støtte for IS andre steder omtales ofte som voldelig ekstremisme. Hensikten med dette kapittelet er å gi en innføring i radikalisering og voldelig ekstremisme tilknyttet IS sammen med innsikt i det barnevernfaglige feltet for å gi leseren en helhetlig forståelse av oppgavens tema.

Kapittelet redegjør for radikalisering og voldelig ekstremisme før det ses på globaliseringsfaktorer og mangfold. Deretter presenteres bakgrunnsinformasjon om IS og hvordan norsk og europeisk lovverk ser på fremmedkriegers tilslutning til gruppen. Videre redegjøres det for barnevernsfaget og barnevernloven. Relevante barnevernfaglige faktorer som synliggjør barn og unge i risiko og beskyttende faktorer som kan hindre skjevutvikling blir presentert. Ulike forebyggingsstrategier presenteres for å gi et bakgrunnsbilde for handlingsmulighetene barnevernet som en forebyggende aktør kan benytte i møte med radikalisering og voldelig ekstremisme. Redegjørelsen vil ikke være en fullstendig gjennomgang av temaene men vil belyse relevant bakgrunnsinformasjon for at leseren skal få en grunnleggende forståelse av konteksten for oppgavens problemstilling. Avslutningsvis vil det redegjøres for egen forforståelse i møte med temaet.

3.1. Radikalisering og voldelig ekstremisme

Nevnt innledningsvis i oppgaven beskriver begrepet radikalisering en prosess der en person i økende grad aksepterer bruk av vold for å nå sine mål. Begrepet oppstod ifølge Bjørge og Gjelsvik (2015) sannsynligvis som et politisk begrep i etterkant av terroraksjonene i London i 2005. EU og europeiske politikere måtte da erkjenne at terrorisme ikke bare kan komme utenfra, slik som under angrepene i USA den 11. september 2001, men at det kunne oppstå og gjennomføres av egne borgere. Begrepet radikal var ikke på noen måte nytt men fikk utvidet betydning ved at det i formen *radikalisering* nå ble brukt for å beskrive utviklingen av holdninger som legitimerte bruk av vold og involvering i politisk vold eller voldelige grupper. Det fremkommer av regjeringens handlingsplan mot radikalisering og voldelig

ekstremisme av 2014 at målene kan være av politisk, ideologisk eller religiøs art. Radikalisering i dagens samfunnsdebatt omtales hovedsakelig tilknyttet religionen islam grunnet den pågående situasjonen rundt IS og håndtering av radikalisering vinkles følgelig hovedsakelig inn mot unge muslimer.

I norsk sammenheng vil terrorangrepene den 22. juli 2011 stå som det tydeligste eksempelet på at voldelig ekstremisme i dagens samfunn ikke nødvendigvis er motivert av islam. Eksempelet viser også til hvordan påfølgende samfunnsdebatt benytter ulike begreper om hverandre for å beskrive samme situasjon. Gjerningsmannen den 22. juli 2011 beskrives gjerne som en terrorist i nyhetsbildet, hans handlinger omtales som voldelig ekstremisme. Prosessen som ledet til handlingene har likevel i liten grad vært omtalt som «en radikaliseringsprosess». Alzaghari og Reiss (2014) beskriver hvordan det er mange og sammensatte årsaker til at unge mennesker kommer inn i en prosess hvor de i økende grad legitimerer vold. Ofte vil det henge sammen med psykisk sårbarhet, identitetskonflikt og konspirasjonsteorier, noe som er viktig for å forstå det som ligger forut for radikaliseringen. Nevnte fellesnevnerne er individuelle faktorer, noe som synliggjør at det er enkeltpersonens situasjon og kontekst som kan føre til radikalisering, fremfor den religiøse, politiske eller ideologiske retningen personen tilhører. I kjølvannet av den 22. juli 2011 har det vært debattert i hvilken grad individuelle faktorer hos gjerningsmannen kan anses forklarende for hans handlinger, sammen med risikofaktorer i hans oppvekst. Dette til tross for at gjerningsmannen selv begrunner handlingene med ideologi, politiske og religiøse holdninger.

I tillegg til å se på hva som menes med bruken av begrepene radikalisering og voldelig ekstremisme må man også se på hvem det er som definerer dem. Omtalen av begrepene i dagens samfunnsdebatt handler om et behov for å beskrive det som skjer når mennesker slutter seg til IS og/eller utvikler vilje til å bruke vold. Konteksten kan synes politisert og preges av en felles oppfatning av at IS er et onde som må bekjempes. Økt sympati for og tilslutning til grupper som er motstandere av IS vil sannsynligvis ikke bli omtalt på samme måte som «mennesker i en radikaliseringsprosess» og PST og andre aktører på feltet synliggjør ikke dette som bekymringsfullt på samme måte som problematiseringen av tilslutning til IS. De som sympatiserer med eller slutter seg til IS vil etter all sannsynlighet selv heller ikke omtale seg selv som «radikaliserte». Hegghammer (2014) fremhever at ikke alle Syria-farere er terrorister og at de fleste av dem sannsynligvis ikke vil utgjøre noen fare ved retur til hjemlandet. Hegghammer mener det er mange likhetstrekk mellom norske

fremmedkrigere som reiste til Spania for å delta i borgerkrigen på 1930-tallet og dem som nå reiser til Syria. Hvem som definerer noe som radikalt og om det har positivt eller negativt fortegn vil derfor kunne sies å variere ut fra kontekst og sammenheng. Det noen kaller voldelig ekstremisme vil andre kunne omtale som rettferdiggjorte og nødvendige handlinger.

3.1.1. Forskning på radikaliserings og voldelig ekstremisme

I regjeringens handlingsplan fra 2014 er det første foreslåtte tiltaket at det skal utarbeides strategier for å styrke og koordinere forskningsinnsatsen på radikaliserings og voldelig ekstremisme, ikke bare knyttet til islam men også høyreekstremisme og andre felt. Bjørge og Gjelsvik publiserte i 2015 som følge av dette en kunnskapsstatus om utført forskning på feltet i norsk og internasjonal sammenheng. Det redegjøres for ulike forskningspublikasjoner knyttet til radikaliserings og voldelig ekstremisme, blant annet med fokus på omfang av norske fremmedkrigere, motivasjon hos dem som slutter seg til IS og radikaliserings på internett. Det vises også til forskning på politiets innsats og forebygging av radikaliserings og det redegjøres for pågående forskning; eksempelvis en større studie av norske kommuners rolle i forebyggingen på feltet, utført av Kommunenes Sentralforbund (KS) og By- og regionsforskningsinstituttet (NIBR). Sistnevnte studie er jeg deltaker i representant fra egen kommune.

Bjørge og Gjelsvik oppsummerer sin kunnskapsstatus ved å vise at det gjennom forskning er vanskelig å slå fast om virkemidlene for bekjempelse er effektive eller ikke, særlig i møte med radikaliserings og voldelig ekstremisme. Dette fordi evaluering av effektene gjennom kontrollerte forsøk er svært krevende, oftest umulig. Forebyggende tiltak er ofte slik at effekten er vanskelig å måle direkte. De mener likevel at forebyggende bekymringssamtaler som virkemiddel syntes virksomt ovenfor ungdom som deltar i ulike former voldelige ekstremistmiljøer.

Bjørge og Gjelsvik påpeker i sin kunnskapsstatus åpenbare utfordringer ved forskning på området i norsk sammenheng knyttet til forskningsetiske spørsmål, spesielt personvern. De omtaler det som et paradoks at man ved forskningsbaserte tilnærminger ikke kan samle informasjon om enkeltpersoner som har sluttet seg til IS samtidig som at norske medier har stor systematisk oversikt over Syria-farere, begrunnet med ønske om å gi norske islamister et ansikt. Utfordringen blir da ifølge Bjørge og Gjelsvik at det finnes stor kunnskap og informasjon om feltet utarbeidet av journalister som ikke forskningsfeltet kan tilegne seg med

samme letthet, av etiske årsaker. Bjørge og Gjelsvik viser også til hvordan forskere i andre land har gjennomført store studier og bygget opp databaser over fremmedkrigere og deres aktiviteter, for eksempel The International Centre for the Study of Radicalisation (ICSR) ved King's college i London. ICSR har systematisk kunnskap om bakgrunn, motivasjon og handlingsmønster for dem som har reist, noe som fører til økt treffsikkerhet ved utvikling av forebyggende tiltak. Bjørge og Gjelsvik viser til hvordan Datatilsynet ikke har godkjent tidligere søknader om forskning som involverer personopplysninger over norske fremmedkrigere og at dette har ført til at myndighetene ikke har empiri å bygge forebyggende tiltak på. Bjørge og Gjelsvik konkluderer kunnskapsstatusen med at det i norsk sammenheng er åpenbare behov for empirisk basert forskningskunnskap om hva som fører til at enkeltpersoner slutter seg til IS og begår voldelig ekstremisme.

Grunnet mediefokus og samfunnsdebatt vil det ikke være usannsynlig at også andre enn undertegnede har reflektert over problemstillingene til grunn for studiet. Særlig kan dette ha skjedd dersom barnevernet har måttet håndtere enkeltsaker knyttet til mindreårige i en radikaliseringsprosess. Ved utførelse av et omfattende litteratursøk er det likevel ikke funnet publisert forskning relatert til barnevernets møte med radikalisering og voldelig ekstremisme, noe også Yngve Carlsson i KS har bekreftet i forbindelse med studiens forarbeid. Litteratursøket viser at det i flere europeiske land har vært forsket på unges radikalisering, noe det blant annet vises til i boken «*Countering Radicalisation and violent extremism among youth to prevent terrorism*» av M. Lombardi et al. fra 2015. Her vises det til innsats i både Nederland, Tyrkia og andre steder for å forebygge terror blant ungdom, blant annet ved fokus på deltakelse i arbeidslivet og familiens rolle.

Både i Norge og internasjonalt forskes det på andre samfunnsaktørers møte med radikalisering og voldelig ekstremisme. Kunnskap fra forskning der kan overføres til konteksten knyttet til norsk barnevern. Internasjonal forskning på unge og radikalisering kan også ha en overføringsverdi til norsk kontekst. En utfordring vil da likevel være at barnevernlovgivning og organisering av velferdssystemer vil variere, særskilt utenfor Skandinavia. Overføringsverdien vil derfor reduseres som følge av at den juridiske konteksten, samfunnsmessige forhold og det faktum at velferdssystemene kan være ulike. Tidligere omtalt pågående forskning fra KS og NIBR der det forskes på kommunenes forebyggende rolle antas å kunne bli relevant for problemstillingen.

3.1.2. Radikaliseringstunnelen, årsaker og motivasjon

For å forstå det som skjer når en person radikaliseres kan man se på prosessen som å gå inn i en radikaliseringstunnel. I følge Assidiq kan dette beskrives som at «*Inngangen til tunnelen er starten på radikaliseringen. De som kommer ut i den andre enden av tunnelen er det vi kaller «ferdigradikaliserte». Det betyr kort og godt at de har kommet så langt at de er klare til å utføre politisk motivert vold*» (Assidiq 2014:10). Assidiq beskriver videre hvordan voldshandlinger også kan begås før en person er ferdigradikalisert. Noen personer vil aldri komme ut i andre enden som ferdigradikaliserte men vil befinne seg på ulike stadier i tunnelen. Hvor raskt en person går gjennom tunnelen eller om en person stanser opp og/eller beveger seg tilbake kan variere. Her kan tilfeldigheter og hendelser få betydning for personens drift i tunnelen.

Det kan være mange årsaker til at en person går inn i radikaliseringstunnelen. Felles for de fleste er at det finnes en eller flere underliggende årsaker eller hendelser som i ulik grad kan forklare utviklingen. Dette kan være kombinasjoner av flere faktorer som individuelle forhold, spesifikke forhold ved en persons bakgrunn eller oppvekst eller samfunnsmessige forhold. Bjørnebekk sier i Minotenks antologi fra 2014 at fellesnevner hos radikaliserte innen ulike ideologiske retninger har vært menneskelige sårbarheter og gruppedynamikker:

Ungdomssituasjonen er en sårbarhetssituasjon i seg selv, men ofte er de frustrerte og usosiale eller isolerte på skolen og annet sosialt samspill. Andre har frustrasjonen knyttet til familien. (...) Når de da først kommer inn i en gruppe så vil gruppedynamiske krefter knyttet til oppbygging av lojalitet få forrang, og lojaliteten kan bli sterkere enn den etiske refleksjonen til voldsbruk. (Bjørnebekk, 2014:13).

Videre sier Bjørnebekk at lederskikkelser kan være pådrivere for å rekruttere og påvirke grupped medlemmers radikaliseringsprosesser. Hegghammer (2014) viser også til at fremmedkrigere fra Norge i radikaliseringsprosessen gjerne har blitt rekruttert og overtalt av en leder, eksempelvis i det lokale islamistmiljøet eller en tidligere hjemvendt Syria-farer. Det er likevel tilsynelatende lite tvang og manipulasjon involvert i rekrutteringen av dem som reiser ifølge Hegghammer men etablerte islamistiske nettverk i Europa og bekjente som reiser kan spille en viktig rolle i mobiliseringen av fremmedkrigerne.

Hegghammer påpeker at motivene til radikaliserte fremmedkrigere gjerne er sammensatte. Fellesnevneren synes likevel å være at de som reiser ønsker å hjelpe Syrias sunnimuslimere i kombinasjon med en religiøs overbevisning som er sterk. I den tidlige fasen

av fremmedkrigervirksomheten til Syria var terskelen for å dra lavere ved at overgangen mellom hjelpearbeid og militær innsats ikke nødvendigvis var tydelig avgrenset (Lia og Nesser, 2014). Felles Kontraterrorsenter (2014) fremhever at det for noen ser ut til at høy status i ekstreme islamistiske miljøer i Norge som fremmedkriger kan være en medvirkende faktor for deres motivasjon for å dra. Alzaghari og Reiss (2014) har utarbeidet en liste over sårbarhetsfaktorer som sammen med sympatier med terrorideologi og/eller grupper kan være faresignaler for at en person er i ferd med å bli radikalisert. På listen står identitetskrise, psykiske lidelser og andre faktorer som søken etter spenning, mening med livet og opplevelse av diskriminering. Videre står det nevnt at internasjonale konflikter kan medvirke til at personer blir radikaliserte og at deres fiendebilde og følelse av å være offer spiller inn. En person som ønsker å gjøre opp for «syndefull» fortid kan ha økt sårbarhet for å bli radikalisert, sammen med vanskelig oppvekst, rusmisbruk, kjærlighetsbrudd eller andre livskriser. Det kan også forekomme *ekspresradikalisering*, der holdninger, verdier og verdenssyn hos en person kan bli forandret på svært kort tid. Alzaghari og Reiss understreker at nevnte faktorer i seg selv ikke nødvendigvis betyr at en person er i en radikaliseringsprosess. Stern og Berger mener i sin bok om IS at det ikke finnes noen spesifikk bakgrunn eller faktorer ved alle dem som har blitt radikaliserte og sluttet seg til gruppen. De fremhever likevel eksterne motiver, eksempelvis internasjonale konflikter, og interne motiver som individuelle årsaker som faktorer som medvirker til at personer blir radikaliserte (Stern og Berger 2015:81).

3.1.3. Radikalisering og fremmedkrigere gjennom historien

Begrepet radikalisering relateres i dag hovedsakelig til tilhengere av IS. Begrepet har likevel vært brukt i norsk kontekst over tiår uten tilknytning til IS. I Norge har begrepet radikal ofte vært benyttet som omtale av den ytterliggående politisk venstresiden. *Venstreradikal* har vært et begrep tilknyttet sympatisører innen Blitz-miljøet og andre mer eller mindre ekstreme retninger i dette og tilknyttede miljøer. Begrepet har også blitt brukt for å omtale ytterliggående tendenser i ulike ideologiske og politiske retninger, eksempelvis *radikal feminisme*. Ytterliggående retninger på høyresiden har ofte blitt omtalt som høyreekstreme, der bruken av ordet ekstrem i omtale virker til å benyttes på samme måte som ordet radikal brukes for å definere ytterliggående sympatier på venstresiden. Andre begreper som fundamentalisme har blitt brukt for å omtale personer og gruppers radikale eller ekstreme synspunkter. Omtalen av personer og grupper som radikale har gjerne vært med negativt fortegn, når noen ser på de omtalte som avvikere. Personer og grupper som selv omtaler seg

selv som radikale, eksempelvis venstreradikale, kan benytte begrepet for å definere seg selv om annerledes og vågal nok til å fronte det som er ekstremt, altså som positiv omtale.

Hegghammer (2014) påpeker at fremmedkrigere fra Norge verken er nytt eller spesifikt gjeldende konteksten islam. Verving av krigsfrivillige fra Norge har forekommet siden 1800-tallet. Hegghammer trekker frem den spanske borgerkrigen som det mest kjente tilfellet i nyere historie der over 30 000 utenlandske borgere deltok, inkludert flere nordmenn. Andre nærliggende historiske eksempler er nordmenn som kjempet på finsk side mot Russland under 2. Verdenskrig og såkalte leiesoldater som har sluttet seg til ulike konflikter og kriger på det afrikanske kontinentet. Også innenfor kategorien norske muslimske fremmedkrigere finnes det eksempler. Lia og Nesser (2014) omtaler dette som «før-Syriaferne» og nevner eksempelvis norske konvertitters tilslutning til internasjonale terrorgrupper. Omfanget her synes likevel å være langt mindre enn antallet som har sluttet seg til IS.

3.1.4. *Voldelig ekstremisme, terror og jihad*

Begrepene voldelig ekstremisme og terrorisme kan synes å bli brukt om hverandre og det kan være vanskelig å tydeliggjøre forskjellene som ligger i begrepene. Voldelig ekstremisme er handlingene der personer er villige til å ty til vold for å nå sine politiske, ideologiske eller religiøse mål. Terrorhandlinger kan sies å være voldelig ekstremisme når personer og grupper som står bak har slike motiver. Stern og Berger definerer terror som en voldelig handling eller trussel om vold mot ikke-krigende personer, med hensikt om å hevne, true eller på annet vis påvirke et publikum (Stern og Berger 2015: 9-10). I følge Store Norske Leksikon defineres terrorisme som å bruke vold mot sivile for å oppnå ønsket effekt for å spre frykt. Videre fremheves flere eksempler på terrorisme gjennom tidene og hvordan terror frem til 1960-årene først og fremst ble utført av stater, såkalt statsterrorisme. I etterkant har det utviklet seg økende grad av politisk motivert terror *mot* statlige styresmakter, eksempelvis fra personer og grupper som kjemper for frigjøring. Terror kan sies å ha blitt internasjonalsert ved at grupper som kjemper mot styresmakter gjerne har internasjonale forbindelser og er synlige i det globale nyhetsbildet. Siden 1990-tallet har det vært økende grad av terrorisme som er religiøst motivert. Dette omtales gjerne som «den nye terrorismen».

I følge Opsal (2005) oversettes ofte begrepet *jihad* som «hellig krig» og har tradisjonelt innen islam vært tolket som en konkret forsvarskamp når islam trues. Jihad regnes av mange

muslimer først og fremst som en kamp mot det onde i sitt eget indre. Det er også tradisjonelt innen sunni-islam, den største retningen innen islam som også IS tilhører, at det må erklæres enighet om hva som er jihad blant muslimer. Islam har rettsregler for jihad og det kan ikke utføres ovenfor andre muslimer ifølge tradisjonen, men historiske eksempler viser likevel at dette gjøres. Terroranslag og krigføring som omtales som jihad applauderes av noen muslimer samtidig som at majoriteten av muslimer tar avstand fra det og mener at dette ikke er legitim jihad (Stern og Berger 2015:9). Begrepet jihad benyttes ofte av personer som slutter seg til IS for å beskrive sine motiver og handlinger. Ikke minst benyttes begrepet om IS-medlemmene. Et eksempel på dette er Alis omtale av kvinner som slutter seg til IS som «jihadi-bruder» (Ali 2015).

Nesser (2011) ser i sin doktoravhandling på jihad i Europa i perioden 1995 til 2010, der hans bruk av begrepet jihad gjelder terror og voldelige anslag legitimert som hellig krig i islams navn. Han mener det er flere veier inn i terrornettverk for jihadistene og at de slutter seg til gruppene av ulike årsaker. Ledere motiveres ofte av politisk og religiøs ideologi mens de fleste rekruttene drives inn i radikale miljøer grunnet misnøye, via bekjente eller andre årsaker. I følge Nesser vil det være sentralt å ha kunnskap om jihadistenes motivasjonsfaktorer og årsaker til tilslutning for å kunne lage forebyggende modeller og tiltak ovenfor dette.

3.2. Globaliseringsprosesser og mangfold

Globalisering som begrep viser ifølge Robertson i Hylland Eriksen til komprimeringen av verden grunnet transnasjonale drivkrefter, samt den økte bevisstheten om verden som helhet (Hylland Eriksen 2008:17). Flere faktorer og fellestrekk bidrar til globaliseringsprosesser, eksempler på dette kan være akselerasjon i kommunikasjonsmuligheter. I forbindelse med IS kan en tenke at globaliseringsprosesser kan være en medvirkende faktor til gruppens utbredelse ut fra at rekruttering og markedsføring er gjort mer tilgjengelig gjennom økte kommunikasjonsmuligheter ut til hele verden.

Siden høsten 2012 har antall norske fremmedkrigere økt dramatisk, noe som ofte knyttes til fremveksten av Profetens Ummah og starten på Syriakrigen (Lia og Nesser 2014). Lokale forhold i Syria samt i Norge kan anses å være medvirkende til dette. Liam og Nesser påpeker samtidig at årsakene også er av geopolitisk karakter. Det internasjonale samfunnet med et revansjelystent USA etablerte «krigen mot terror» i kjølvannet av 11. september 2001,

noe som førte til fremveksten av en ny generasjon jihadister. Deres høye aktivitetsnivå på internett samt internasjonale bånd har medvirket til oppslutningen og utbredelsen av organisasjoner som Profetens Ummah i Norge organisasjoner i eksempelvis Storbritannia og Belgia. Den økte sammenvevingen og nettverkene som oppstår og som binder mennesker sammen på tvers av kontinenter er et av Hylland Eriksens nøkkelbegreper innen globalisering. Den økte standardiseringen som har medført sammenlignbarhet og felles målestokker, eksempelvis det engelske språket, er et annet eksempel på globaliseringsprosesser (Hylland Eriksen 2008:22).

I en stadig mer globalisert verden har endringen i de store internasjonale konfliktene også påvirket lokale forhold. Syriakrigens nærhet til Europa i form av allianser mellom landets leder og storpolitiske aktører førte konflikten direkte inn i den internasjonale samfunnsdebatt og virkelighet. USA og deres alliertes inntog i Afghanistan og Irak på 2000-tallet regnes av mange for å være medvirkende årsaker til destabiliseringen i området i dag, blant annet ved at de sekteriske urolighetene i områdene har blomstret opp. Ali (2015) fremhever hvordan USAs støtte til sjia-befolkningen i Irak har medvirket til at IS har vokst frem ved at sunnimuslimer mobiliserte til motstand. Den geografiske nærheten til Europa har også hatt betydning for at det for fremmedkrigere har vært relativt enkelt å kunne slutte seg til IS ved å reise inn i Syria via Tyrkia. IS som organisasjon kan anses å være en transnasjonal gruppering da den tross lokal forankring har perspektiver og målgrupper på tvers av nasjoner. Organisasjonens engelskspråklige magasin «Dabiq» har et internasjonalt fokus, i likhet med hvordan eksempelvis al-Qaida og andre grupper også anses å være transnasjonale (Scholte 2005:71).

Globaliseringsfaktorer har bidratt til økt oppmerksomhet på det som skjer i Syria. Et eksempel er angrepene som det syriske regimet angivelig skal ha utført mot sivile ved bruk av sarin-gass i al-Ghouta i 2013 (Ali 2015:76). Al-Ghouta står som et eksempel på hvordan verden kollektivt kan få øynene opp for dyp urettferdighet og hvordan det kan mobiliseres til innsats og engasjement fra personer bosatt over hele verden, ut fra delte bilder og videoer på sosiale medier. Lignende eksempler finnes også i tilknytning til andre konflikter, eksempelvis konflikten mellom Russland og Tsjetsjenia.

En konsekvens av globalisering er økt mangfold grunnet migrasjon og transnasjonale forbindelser. Mennesker og samfunn blir også likere hverandre, eksempelvis ved tilgang til

samme populærkultur, matvarekjeder og informasjon. Det unike i ulike kulturer utsettes for press fra universelle standarder og verdier. Simmels regel sier at desto mer press en gruppe utsettes for fra utsiden, desto større blir samholdet innad i gruppen. Både Næss og Hylland Eriksen ser på dette relatert til kulturer og problematiserer hvordan minoriteter kan oppleve stort press fra majoritetskulturen de oppholder seg i (Næss 2010 og Hylland Eriksen 2015). Minoritetsungdom som vokser opp i Norge kan som motreaksjon på opplevd press fra majoriteten søke fellesskapet eksempelvis i radikale miljøer som fremhever tilhørighet, tradisjon og som gir den unge en opplevelse av mening og betydning.

Giddens fremhever hvordan menneskets identitet endres grunnet globalisering og andre kjennetegn på det moderne samfunnet ved at det tradisjonelle svekkes og at individet tvinges til å foreta valg rundt egen livsstil i større grad. Relasjoner og menneskers forhold til hverandre endres også som følge av dette ved at mennesket forholder seg til andre ut fra hva man kan tilføre hverandre fremfor tradisjonelle relasjoner, eksempelvis slektskap og gruppetilhørighet. Mennesket definerer i større grad seg selv fremfor at det store fellesskapet legger premissene for hvem man er. Satt på spissen er individet overlatt til seg selv (Giddens 1991). Dette kan ses i relasjon til symbolsk interaksjonisme og Meads teori om at menneskets bevissthet oppstår gjennom interaksjon med andre slik at «selvet» dermed er et sosialt produkt. Økt forventning i samfunnet om at individet skal skape sin egen identitet kan stå i kontrast til hvordan identitet og selvbevissthet likevel formes av dem vi samhandler med.

3.3. Islamsk Stat (IS)

Organisasjonen IS blir ofte omtalt som en «terror – organisasjon» og har hatt ulike navn. Noen er gruppens egne om seg selv mens noen er andres omtale av gruppen. I vestlige medier har gruppen hovedsakelig vært omtalt som IS (Islamsk Stat) og ISIS (Islamsk Stat I Irak og Al-Sham). Forkortelsen ISIL har også blitt brukt da Al-Sham er et område i Midtøsten som blant annet dekker Syria. På engelsk omtales området som Levanten (Stern og Berger 2015). Navnet Islamsk Stat er gruppens eget navn om seg selv etter at de i 2014 erklærte at de var et *kalifat*. Det klassiske ideale styresettet for en islamsk stat er ifølge Opsal (2005) et kalifat, med en kalif som øverste leder. I dette ligger det at alle muslimer samles i et verdensrike og at lederen må ha religiøs legitimitet. Leder av IS, Abu Bakr al-Baghdadi, har erklært at han er kalif for IS, uten at dette betyr at verdens muslimer anser han som rettmessige kalif.

Det har i norsk og internasjonal samfunnsdebatt vært tematisert hva som er mest passende og hvorvidt en bør benytte begrepene gruppen selv foretrekker eller ikke. Et eksempel på dette er Aftenpostens artikkel fra 2015 med navnet «*Liker du ikke IS? Da bør du begynne å kalle dem dette*». Artikkelen viser til at stadig flere bruker navnet *Daesh* om IS, et navn hentet fra forkortelsen av IS på arabisk. En av grunnene til at mange oppfordrer til å bruke navnet *Daesh* er at IS selv opplever det som et økenavn, de har uttalt at de vil kutte tungen av alle som bruker navnet om dem. Mange som uttaler seg offentlig om IS ønsker ikke å benytte gruppens eget navn om seg selv da det ikke anerkjennes at gruppen er en offisiell stat. I følge Stern og Berger (2015) benytter de fleste journalister seg av navnet ISIS, for å ikke legitimere gruppen som en stat. Flere muslimer har også tatt til orde for å ikke benytte begreper om gruppen som innebærer at de navngis som Islamsk Stat, da gruppen av de fleste muslimer ikke anerkjennes som representativ for islam.

3.3.1. *Utbredelse av IS og territoriell forankring*

Det er vanskelig å si direkte hva som førte til at gruppen IS oppstod, men sekteriske skillelinjer, konflikter i området og intervensjoner fra USA og det internasjonale samfunnet har spilt en rolle (Stern og Berger 2015). Forløper-organisasjoner til IS oppstod ifølge Ali (2015) tidlig på 2000-tallet i Irak. Med koblinger både til Osama bin-Ladens *Al-Qaida* og kurdiske Ansar al-Islam (ledet av personen vi i Norge kjenner best som Mullah Krekar) vokste organisasjonen og utførte flere terrorangrep i årene som fulgte. I 2004 publiserte organisasjonens daværende leder, Abu Musab al-Zarqawi, de første videoene av gisler som ble halshugget, i likhet med videoene IS de siste årene har publisert. Gruppen tok i 2006 navnet ISI (Den islamske staten i Irak). Ayman al-Zawahiri, lederen av *Al-Qaida* etter Osama bin Ladens død i 2011, oppfordret i 2012 muslimer over hele verden til å kjempe mot det syriske regimet, i forbindelse med at opprør mot regimets brutalitet for alvor hadde slått rot. Syria som allerede var destabilisert av opprøret opplevde at IS i tiltakende grad tok kontroll over områder. Eksempelvis ble den syriske storbyen Raqqa overtatt av IS i januar 2014 og har siden da vært å anse for organisasjonens hovedsete i landet. Også i Irak har IS fortsatt sin fremvekst, blant annet ved å ta kontroll over Iraks nest største by Mosul i juni 2014.

I følge Hegghammer (2014) reiste det i perioden 2011 til 2014 over 10 000 sunni-muslimske fremmedkrigere fra rundt 80 land for å slutte seg til ulike opprøreregrupper i Syria, hovedsakelig til IS. Hvor mange krigere som kjemper for IS varierer i anslag men USAs utenriksdepartement anslo ifølge en artikkel i Bergens Tidende i september 2015 at det da var

over 30 000 fremmedkrigere som hadde sluttet seg til IS fra over 100 ulike land, tall som var høyere enn det som tidligere ble antatt. Ali bekrefter tallene fra amerikanske myndigheter og omtaler IS som «[...] den farligste og største trusselen vi står ovenfor i verden i dag. Den formerer seg i et så raskt tempo at det ikke lar seg tallfeste. Den etablerte seg uten at vi kjente til hvor stor fare den utgjorde, og den fortsetter å vokse uten at vi vet omfanget av dette» (Ali 2015:95). Stern og Berger viser til at Radio Free Europe/Radio Liberty i oktober 2013 basert på flere kilder anslo at mellom 17000 og 19000 personer kjempet for IS. Videre skriver Stern og Berger at Lister i november 2015 anslo at om lag 25000 soldater nå kjempet i felten for IS (Stern og Berger 2015:51 og 78).

Våren 2016 meldes det i flere nyhetsmedier at IS er på retretten etter bombeangrep fra internasjonale aktører og gjenerobring av områder fra det syriske regimet. PST kunngjorde i sin sikkerhetsvurdering for 2016 at terrorfaren knyttet til norske Syria-farere ble ansett for å være dempet ettersom flere sentrale skikkelser nå var drept eller arrestert. Det kan ut fra dette synes som om det hersker en viss enighet om at det er vanskelig å tallfeste omfanget av IS-soldater per i dag. Samtidig synes det som at IS kan være påført tilbakeslag men likevel utgjøre en betydelig terrortrussel.

Organisasjonen har underveis i sin utbredelse fått en sterk økonomi og har etablerte velferdssystemer for å ivareta sine medlemmer i Syria og Irak. I følge Ali er IS verdens rikeste terrororganisasjon, som følge av at de med sin utbredelse har tilegnet seg store verdier ved å plyndre og at de har hatt sponsorer som ønsket å styrke sunni-islamske grupper i området. De har også skaffet seg tilgang til oljeproduksjon ved å innta områder der olje produseres (Ali 2015:109). IS har ifølge Ali også et velfungerende mediesenter og sitt internasjonale magasin. IS har stor bevissthet rundt markedsføring om «livet i kalifatet» i sosiale medier. Informasjon og propaganda om IS som spiller på religion og rettferdighet for muslimer er lett tilgjengelig på internett og kan antas å ha en medvirkende rolle for tilslutningen til IS. I følge Ali kan medias dekning av det IS publiserer også medvirke til IS sin strategi. Vel regisserte videoer der gisler henrettes er delt tusenvis av ganger på nettet, mye grunnet publisering av medier. Ali mener at media må stille spørsmål ved hva som bør publiseres av IS sitt materiell da publiseringen kan være nettopp det som er IS sitt mål (Ali 2015:90). Informasjonen fra Ali om IS sin økonomi, velferdstjenester, mediesenter og mediedeltakelse beskrives på lignende vis og bekreftes av Stern og Berger, 2015.

3.3.2. Radikalisering og tilslutning til IS i Norge

Akerhaug (2013) beskriver hvordan gruppen *Profetens Ummah* for alvor ble kjent i norsk media etter demonstrasjoner mot filmen «Innocence of Muslims» i 2012. Gruppen har senere vært synlig gjennom flere demonstrasjoner, eksempelvis i forbindelse med gjengivelse av de mye omtalte karikaturtegningene av profeten Mohammad. Profetens Ummah erklærer støtte til lederen av IS og anerkjenner han som kalif ifølge Akerhaug. De bekjenner seg til en konservativ fortolkning av islam og retorikken kan preges av voldforherligende ideologi. Sentrale skikkelser i organisasjonen har vært hyppig omtalt i media, spesielt ut fra deres ytringer og rettssaker tilknyttet terrortrusler. Flere av gruppens mest fremtredende medlemmer har en fortid i kriminelle miljøer og gruppen har ofte vært anklaget for å aktivt rekruttere fremmedkrigere til Syria. Noen av gruppens medlemmer har kjempet for IS eller andre terrororganisasjoner. PST fremhever på sine nettsider Profetens Ummah som radikaliserer i det multietniske miljøet i Oslo og gjennomførte straffesakene mot flere av medlemmene synliggjør PSTs fokus på gruppens medlemmer.

Når det gjelder norske innbyggere som har sluttet seg til IS påpeker Lia og Nesser at det er vanskelig å gi en generell fremstilling ettersom det foreligger lite forskningsbasert informasjon om disse (Lia og Nesser 2014). Det synes likevel ut fra omtale i media som at det hovedsakelig dreier seg om unge menn fra muslimske familier, som er født i Norge men har innvandrerbakgrunn. Videre er en ikke ubetydelig andel av dem konvertitter og det finnes flere eksempler på at også kvinner har reist. Dette bekreftes av Stern og Berger å være tilfelle også internasjonalt (Stern og Berger 2015). De fleste som har reist fra Norge kommer fra østlandsområdet, med enkelte unntak. I en rapport fra Felles kontraterrorssenter i Norge (FKTS) fra 2014 fremhever at de fleste som har reist fra Norge som Syria-farere er uten familietilknytning til Syria.

Fellesnevnerne for flere av dem som har reist er ifølge Lia og Nesser at deres foreldre gjerne har vært aktive i islamistiske opprørsgeriljaer på 1990-tallet, eksempelvis i tilknytning til krigene i Tsjetsjenia. Øvrig bakgrunn kan variere men personer med sosiale problemer og utenforskap er overrepresenterte og de radikaliserer gjerne lav utdanning, var arbeidsledige og har begått kriminalitet. Mange av dem som har reist kjenner hverandre og disse tette båndene syntes ifølge Lia og Nesser å bidra til nyrekruttering. I internasjonal sammenheng beskriver Stern og Berger at the Soufian Group har kommet frem til at en typisk jihad-kriger i IS er en mann mellom 18 og 29 år. Likevel finnes det mange unntak fra dette,

noen er over 30 år og det er heller ikke uvanlig å se mindreårige mellom 15 og 17 år (Stern og Berger 2015:80-81). Hegghammer (2014) sier at flertallet av dem som har reist for å slutte seg til IS fra Norge er mellom 18 og 30 år men at det også har forekommet barn nede i 14 – 15-årsalderen, noe som bekreftes i rapporten fra Felles Kontraterrorsenter av 2014. Både Hegghammer og Felles Kontraterrorsenter viser til tilsvarende sosiale vansker som Lia og Nesser.

PST oppgir i sin trusselvurdering for 2016 at det ved årsskiftet var rundt 40 norske fremmedkrigere i Syria og Irak, hovedsakelig tilknyttet IS. Omtrent 30 personer skal i tillegg til disse ha returnert til Norge og minst 17 personer skal være drept. Flere av dem som returnerte har blitt eller blir etterforsket og noen har blitt dømt. PST anslår at fremtredende lederskikkelser vil forsøke å rekruttere nye fremmedkrigere i året som kommer. Det vurderes likevel av PST at dette vil være i et mindre omfang enn det vi har sett tidligere, da dødsfall og straffeforfølgelse antas å ha en avskrekkende effekt. De organiserte miljøene som Profetens Ummah vil til tross for svekkelse likevel være den viktigste drivkraften for radikalisering og nyrekruttering av fremmedkrigere ifølge PST.

3.4. Europeisk og norsk lovverk på området

Etter norsk lov er oppfordring til terror, opplæring og rekruttering til dette formål straffbart. Dette reguleres etter norsk lovverk men også internasjonale konvensjoner Norge har forpliktet seg til ved å ratifisere bestemmelsene. Som nevnt er flere personer dømt eller etterforsket for terrorvirksomhet grunnet tilslutning til IS. Norge har også ved flere anledninger samarbeidet med andre myndigheter i straffesaker og ved utlevering av borgere mistenkt for terrorvirksomhet av andre land.

3.4.1. Europarådets konvensjon om forebygging av terrorisme

I etterkant av terroranslagene i USA den 11. september 2001 ble det forhandlet frem en Europarådskonvensjon om forebygging av terrorisme. Denne har blitt ratifisert av Norge og krever strafflegging av radikaliserende handlinger, som for eksempel oppfordring, rekruttering og opplæring til terror. Konvensjonen er ment som et supplement til annen folkerettslig lovgivning med samme formål. Det reguleres også i konvensjonen utlevering og gjensidig bistand i straffesaker mellom land som har sluttet seg til konvensjonen. Det forsøkes i konvensjonens bestemmelser å ta hensyn til ytringsfrihet samtidig som borgere skal kunne bli beskyttet mot terrorhandlinger.

3.4.2. Norsk strafferett

Den norske straffeloven av 20. Mai 2005 inneholder flere bestemmelser som slår fast at terrorvirksomhet er straffbart. Straffelovens §131 tredje ledd sier at det er straffbart å planlegge og å forberede terrorhandlinger, også alene. Straffelovens §136 omtaler de nevnte bestemmelsene etter Europarådets konvensjon av 2005 og sier at den som offentlig oppfordrer til terrorhandlinger eller andre straffbare handlinger kan straffes for dette dersom det er direkte ytringer for å påbegynne straffbare handlinger. Bestemmelsen sier videre at dem som rekrutterer til terrorhandlinger eller bedriver opplæring der metoder for terror læres bort kan straffeforfølges. Den som tar imot slik opplæring kan også straffes og handlingene som omtales i denne bestemmelsen har en strafferamme på inntil 6 år. Straffelovens §136a sier at aktiv deltakelse i terrororganisasjoner er straffbart. Deltakelsen må være aktiv for at det skal kunne straffes, noe som innebærer at personen må danne en slik organisasjon, delta, rekruttere medlemmer eller yte støtte gjennom økonomisk eller materiell bistand. Straffelovens §190 sier at ulovlig omgang med skytevåpen eller eksplosiver er straffbart og kan straffes med fengsel i inntil 2 år. Regjeringen har foreslått en lovendring på området som skal behandles våren 2016. Denne innebærer at visse handlinger knyttet til deltakelse i væpnet konflikt og radikaliserings blir straffbart ut fra den påfølgende terrorfaren det kan medføre når personene returnerer til Norge (Proposisjon til Stortinget 44L, 2015 – 2016).

3.4.3. Utlendingslovgivningen

I Utlendingsloven av 2008 ble det i 2014 lagt til et kapittel som inneholdt særbestemmelser i saker som kunne berøre grunnleggende nasjonale interesser eller utenrikspolitiske hensyn. Her blir det regulert hvordan myndighetene og domstolene skal behandle slike saker og at myndighetene nå gis anledning til å utvise personer med opphold av sikkerhetsmessige årsaker. Utlendingslovens §130 gir anledning til å benytte tvangsmidler ovenfor personer som kan utgjøre en trussel for nasjonens interesser, eksempelvis ved inndragelse av reisedokumenter eller fengsling, så fremt personen er i en utsendelsesprosess. Ordlyden i bestemmelsen er hentet fra den Europeiske Menneskerettighets Konvensjonens (EMK) artikkel 5, nummer 1, bokstav f og er i tråd med praksis fra den Europeiske Menneskerettighets Domstolen (EMD).

Utlendingsloven inneholder bestemmelser som sier at utlendinger som søker beskyttelse i Norge kan nektes flyktningstatus dersom det er grunn til å tro at de har begått en

alvorlig straffbar handling. Justis- og beredskapsdepartementet arbeider for tiden med å foreslå endringer i Utlendingsloven der det i større grad gis adgang til å utvise og nekte opphold for personer mistenkt for slike forhold. Tanken er at dette skal virke avskrekkende på personer som ønsker videre opphold og som er tidlig i en radikaliseringsprosess og det vil kunne føre til at personer som har gjort seg skyldige i for eksempel krigsforbrytelser ikke får opphold i Norge fordi de kan bidra til at andre personer blir radikalisererte. Pågående arbeid knyttet til lov- og praksisendringer for å håndtere den store flyktningestrømmen til Europa og Norge vil også kunne antas å få konsekvenser på dette området ved at utlendingslovgivningen og praksis knyttet til dette endres.

3.5. Barnevernet i Norge

Norge har et omfattende velferdssystem som sikrer landets innbyggere et grunnleggende tjenestetilbud gjennom livets faser. Det offentlige barnevernet vi kjenner i Norge i dag kan anses for å være en konsekvens av landets fremvekst innen velferd og utvikling, særlig i etterkrigstiden. Vergemålsloven av 1896, der Norge som første land i verden slo fast at barn som hadde det vanskelig i hjemmet eller som selv var vanskelige skulle overvåkes av et vergeråd, var den første lovmessige forankringen av det som har utviklet seg til senere å bli barnevernet (Rakvaag i Horverak og Solstad, 2008:26). Lov om barnevern kom for første gang i 1953 og barnevernloven slik vi kjenner den i dag ble vedtatt i 1992. Denne loven, sammen med internasjonalt lovverk Norge har forpliktet seg til å følge som den Europeiske Menneskerettighetskonvensjonen (EMK) og FNs konvensjon om barnets rettigheter (Barnekonvensjonen), utgjør det styrende rammeverket for hva som er norsk barnevern og hvilket ansvar og arbeidsoppgaver barnevernet har.

Ansatte i barnevernet er tradisjonelt sett barnevernspedagoger, sosionomer og vernepleiere. Dette omtales ofte som sosialfaglige utdannelse og er bachelorgrader som inneholder faglig utdanning innen barne- og utviklingspsykologi, relevant juridisk kunnskap som barnevernloven og annet lovverk og faglig arbeid rettet inn mot barn og foreldre. Ut over dette finnes det ulikheter ved de ulike utdannelsene men de fleste aktører innen barnevernsfeltet vil anse en slik faglig bakgrunn som relevant for å kunne arbeide innen barnevern. Profesjons- og fagorganisasjonen for faggruppene, Fellesorganisasjonen (FO), har utarbeidet et felles yrkesetisk grunnlagsdokument. Denne sier at yrkesutøvelsen for fagprofesjonene skal være basert på humanistiske og demokratiske verdier og FNs

menneskerettighetskonvensjon. Disse verdiene er menneskeverd, respekt for den enkeltes integritet, anerkjennelse av ulikhet og ikke-diskriminering, helhetssyn på mennesker, tillit, åpenhet, redelighet, omsorg og nestekjærlighet, solidaritet, rettferdighet og ansvar. Nevnte sentrale verdier er i tråd med internasjonale yrkesetiske retningslinjer innen sosialt arbeid.

I utdannelsen av barnevernsfaglige yrkesutøvere står også utviklingen av holdninger og faglige ferdigheter sentralt. Utdannelsene tar sikte på å gi studentene en juridisk og teoretisk plattform når det gjelder kunnskap, som i kombinasjon med verdier, holdninger og ferdigheter skal skape kompetente fagutøvere. Norge har kommunale barneverntjenester samt det statlige barnevernet Bufetat som leverer tjenester og utfører deres gitte ansvar etter barnevernloven. Det kan benyttes private tjenesteleverandører innen barnevernet. Institusjoner og private leverandører av konsulenttjenester er noen eksempler på dette.

«Barnevern er et område i stadig utvikling. Dels som følge av at kunnskap om barns helse og utvikling stadig er under utvikling, og dels som følge av endrede samfunnsforhold» (Rakvaag i Horverak og Solstad 2008:26). Det produseres stadig ny fagkunnskap innen barnevernsfeltet og det har i både norsk og internasjonal sammenheng vært forsket mye på feltet. Et nylig eksempel på dette er et større forskningsprosjekt som omhandler barnevernets hjelpetiltak der et av hovedfunnene er at de aller fleste barn og foreldre som mottar hjelpetiltak fra barnevernet er fornøyde med hjelpen de får (Christiansen et al 2015). Forskning er en mulighet til å lytte til brukere innen barnevernet sin stemme, eksempelvis om hvordan de selv opplever den hjelpen de får. Brukermedvirkning, foreldres rett til informasjon, barns rett til å bli hørt og styrking av brukere som ressurs står sentralt innen fagutdanningene og i arbeidet til ansatte i barnevernet.

3.5.1. Barnevernloven

Det er et grunnleggende prinsipp i vårt samfunn at det er foreldre som sørger for og oppdrar sine barn. Barnevernloven har som formål å sikre at barn og unge ikke blir utsatt for omsorgssvikt eller andre skadelige oppvekstsvilkår. For å kunne nå dette formålet, gir loven adgang til innskrenkning i foreldrenes ansvar ved tiltak fra barneverntjenesten. Men samtidig setter loven grenser for når det kan iverksettes tiltak og hvilke tiltak som iverksettes. (Lindboe, 2006:11).

Lov om barneverntjenester av 17. Juli 1992 har utgangspunkt i norsk rett som sier at det er biologiske foreldre som har ansvaret for sine barns omsorg. Det såkalte legalitetsprinsippet sier likevel at det er anledning til å gripe inn dersom lovverket gir grunnlag for det. Til tross for at det kan foreligge mangler ved barnets omsorgssituasjon legger likevel barnevernloven

til grunn at det vil være det beste for et barn å vokse opp med sine foreldre. Flytting av barn ut av hjemmet skal være siste utvei og det skal da være etter det loven omtaler som «barnets beste». Barnevernloven omfatter alle barn som oppholder seg i Norge, uavhengig av statsborgerskap eller hvor foreldrene er bosatt. Barnets stemme er viktig i barnevernloven og det slås fast at barn som er fylt 7 år eller yngre barn som er i stand til det skal få uttale seg i egen sak og at barn som har fylt 15 år vil være part i egen sak. Ansatte i barnevernet har taushetsplikt, i tråd med forvaltningsloven, og Fylkesmannen er klageinstans for barnevernssaker. Kommunen har ansvar for å utføre de oppgaver nevnt i barnevernloven som staten ikke er gitt ansvar for. De skal i form av internkontroll sikre at de lovpålagte oppgaven utføres og kommunen er forpliktet til å ha en barnevernsadministrasjon med en leder som har ansvaret for de lovpålagte oppgavene. Kommunen har også ansvar for at ansatte i barnevernet får nødvendig opplæring for å holde deres kvalifikasjoner ved like. Statens oppgaver og ansvar innebærer blant annet å føre tilsyn med at bestemmelsene i loven følges, iverksette forskning, sørge for at det finnes forsvarlig tilbud for utdanning av personell, bistå ved plassering av barn utenfor hjemmet og rekruttere og formidle fosterhjem.

Barnevernloven sier at det kommunale barnevernet har et forebyggende ansvar og at det skal følges nøye med på forholdene barn lever under. Videre har de ansvar for å finne nødvendige tiltak som kan forebygge omsorgssvikt og atferdsproblemer, helst så tidlig at varige problemer unngås. Barnevernet skal på generelt grunnlag samt i enkeltsaker søke å samarbeide med andre sektorer og forvaltningsnivåer for å løse sine lovpålagte oppgaver og det skal søkes å samarbeides med frivillige organisasjoner som arbeider med barn og unge. Det er også gitt ansvar til barnevernet for å gi botiltak for enslige mindreårige flyktninger og asylsøkere og for å delta i fengslingsmøter dersom mindreårige fremstilles for fengsling.

Barnevernloven slår fast at når barnevernet mottar bekymringsmeldinger skal disse innen en uke gjennomgås og vurderes. Bekymringsmeldinger der innholdet ikke vurderes å samsvare med barnevernloven vil da bli henlagt uten videre undersøkelse. Undersøkelse må iverksettes dersom det er rimelig grunn til å anta at det kan bli nødvendig med tiltak, normalt innenfor 3 måneder men i særlige tilfeller kan det utvides til 6 måneder. Undersøkelsen skal ikke gjøres mer omfattende enn hva formålet tilsier og informasjon om undersøkelsen skal ikke spres unødvendig. Barnevernet har anledning til å innhente informasjon om barnet fra andre instanser. Lovens §4-4 slår fast at barnevernet skal sette inn hjelpetiltak dersom det har kommet frem at det er behov for det. Den vanligste formen for hjelpetiltak er ifølge forskning

råd og veiledning til foreldre (Christiansen et al 2015). Det finnes en rekke metoder som benyttes innen slike tiltak og det utvikles stadig nye metoder og kunnskap om hvordan man kan gi foreldre råd og veiledning basert på problemstillingen(e) i saken. Andre tiltak kan være av økonomisk art, avlastning, støttekontakt eller miljøterapeutiske tiltak. Barnevernet kan også koordinere samarbeid med andre instanser. Bestemmelsen sier også at barn kan plasseres utenfor hjemmet som et hjelpetiltak for en tid, forutsatt at foreldre og barnet om det er 15 år eller mer samtykker til dette. Barnevernet gis etter §4-6 anledning til å treffe midlertidig vedtak om akutt plassering av barn dersom det foreligger en situasjon der barnet blir vesentlig skadelidende ved å forbli i hjemmet. Akuttvedtaket må godkjennes av leder for Fylkesnemnda for sosiale saker dersom foreldrene eller barn over 15 år ikke samtykker.

Barnevernlovens §4-12 sier at barneverntjenesten kan fremme forslag for fylkesnemnda om omsorgsovertakelse for et barn. Nemnda kan fatte vedtak om dette dersom det er alvorlige mangler ved barnets daglige omsorg, personlig kontakt og trygghet i forhold til alder og utvikling eller hvis barnet blir mishandlet. Dersom det er sannsynliggjort at barnet kan bli vesentlig skadelidende også i fremtiden fordi foreldrene ikke er i stand til å ta vare på det kan det også fattes et slikt vedtak. Det presiseres i bestemmelsen at et slikt vedtak kun kan fattes hvis situasjonen barnet er i tilsier at det er nødvendig og at hjelpetiltak ikke er tilstrekkelig. Fattes det et slikt vedtak skal barnet snarest mulig plasseres i godkjent institusjon eller fosterhjem. Det skal tas hensyn til det enkelte barnet når plasseringsalternativ velges og eksempelvis skal kulturelle, religiøse, etniske og språklige hensyn tas etter §4-15. Barnevernet må følge opp barnets utvikling og fosterhjemmet etter plasseringen og samtidig ha oppfølging av biologiske foreldre ved å gi tilbud om veiledning, oppfølging og kontakt med andre hjelpeinstanser. Vedtak om omsorgsovertakelse kan oppheves etter §4-21 hvis foreldrene kan gi barnet forsvarlig omsorg. Ungdom som viser alvorlige atferdsvansker gjennom gjentatt kriminalitet, som misbruker rusmidler eller som på annen måte har atferdsproblemer, kan plasseres i forsvarlig institusjon mot egen og foreldrenes vilje for inntil et år. Dette gjelder også barn som antas å være offer for menneskehandel.

3.5.2. Tidlig innsats og intervensjon

Som nevnt tidligere er barnevernfaget i stadig utvikling, i tråd med økt kompetanse og utvikling i samfunnet generelt. En tendens som har vært tydelig det siste tiåret innenfor barnevernsfeltet i Norge er dreiningen mot økt innsats ovenfor de yngste barna. Denne innsatsen omtales innen fagterminologien ofte som tidlig innsats eller tidlig intervensjon. I

NOU nummer 5 fra 2012, «*Bedre beskyttelse av barns utvikling*» fremgår det følgende om de yngste barna: «*I så vel faglige konklusjoner som politiske prioritering er tidlig intervensjon et hovedtema. Det henger sammen med en stadig økende dokumentasjon av at tidlige mentale påkjenninger fører til både helseskader og reduserte utviklingspotensialer*» (NOU 2012:5, s. 20). Det fremgår videre at barn er mest formbare tidlig i sitt liv og at forskning viser at barn i alderen 0-4 år på mange områder er de som er mest utsatt for potensielle skader.

Argumentasjonen for økt innsats ovenfor de yngste barna gjelder ikke bare barnevernfaget men også nærliggende fagområder. Sentralt innen tidlig innsats står tanken om at barn som oppdages tidlig og får hjelp vil få bedret livskvalitet og følgelig ha et bedre grunnlag for normal utvikling, trivsel og fungering. Problemer og skjevutvikling som oppdages på et tidlig stadium krever ofte mindre innsats enn om problemet må håndteres flere år senere, der barnets utfordringer kan ha økt som følge av at problemet ikke ble håndtert tidligere. I et samfunnsøkonomisk perspektiv kan det også argumenteres for tidlig innsats da håndtering av et mindre problem tidlig i et barns liv vil koste samfunnet mindre enn dersom problemet øker over flere år og tilslutt vil være langt mer krevende å håndtere. Barn som ikke får nødvendig hjelp vil kunne ha behov for tiltak og oppfølging som voksne og tidlig innsats vil derfor være både i barnets og samfunnets interesse. Man kan også argumentere til fordel for tidlig intervensjon fra et etisk perspektiv ved at det vil være uetisk å la barnet ha vansker som kan utvikle seg til det verre dersom samfunnet har anledning til å hjelpe det tidligere.

Det ideelle innen tidlig innsats er at barn som står i fare for skjevutvikling blir oppdaget så tidlig som mulig og at tiltak kan bli satt inn *før* problemet oppstår eller utvikler seg. Barnevernlovens føringer for at barnevernet har et forebyggende ansvar for å forhindre omsorgssvikt og atferdsproblemer hos barn understreker viktigheten av dette. Det vil for barnevernet dreie seg om å kunne predikere hvilke barn som er i fare på gruppenivå, samt å kunne identifisere barn i fare med tanke på omsorgssvikt eller atferdsvansker i enkeltsaker i barnevernet. Barnevernet trenger da kunnskap om hvordan man kan oppdage barn i risiko. Videre vil det være viktig med kunnskap om hvordan risikoen kan dempes og hvordan fremtidig risiko kan forebygges. Forsterking av ressurser i barnets liv og tiltak som kan settes inn for å dempe risiko er viktige kompetanseområder for barnevernet. I norsk sammenheng står professor Øyvind Kvellos faglige bidrag sentralt innen barnevernets kompetanseheving på området. Undersøkelles- og analysemalen han har utviklet på området benyttes i om lag 60% av kommunene i Norge (Kvello 2015:13). Ut fra egen kjennskap til eget arbeidsfelt er

Kvello- metodikken benyttet i barneverntjenestene i alle kommunene informantene involvert i dette studiet arbeider i.

3.5.3. Risiko- og beskyttelsesfaktorer

Kvello har utarbeidet en oversikt over risikofaktorer for å kunne identifisere barn som står i fare for å utvikle psykiske eller sosiale vansker. Videre inneholder oversikten beskyttelsesfaktorer som kan dempe sannsynligheten for utvikling av vansker når barnet er rammet av risikofaktorer. Kvello oppgir 32 faglig anerkjente risikofaktorer som er knyttet til barnet selv, familien eller barnets oppvekstmiljø. Relatert til barnet omhandler dette blant annet forhold knyttet til somatisk sykdom, utvikling, kognitiv evne, psykisk helse og sosial fremtoning, mobbing og tilpasning til jevnaldrende samt om barnet er første eller annen generasjons innvandrere. Videre vektlegges forhold knyttet til barnets omsorgssituasjon: om barnet har vært utsatt for vold, mishandling, overgrep eller omsorgssvikt, brudd i relasjoner til nære omsorgspersoner, hyppige flyttinger, plasseringer utenfor hjemmet, adopsjon, høyt konfliktnivå i kjernefamilien, samlivsbrudd, steforeldre samt lang adskillelse fra omsorgspersonene. Forhold knyttet til barnets atferd som rusmisbruk, kriminalitet og vagabondering vektlegges også. Forhold knyttet til foreldre/omsorgspersoner blir også vektlagt, blant annet psykiske vansker, om de har blitt utsatt for omsorgssvikt selv, nedsatt evnenivå, alvorlig somatisk sykdom eller funksjonsnedsettelse, voldsutøvelse, kriminalitet, arbeidsledighet, at familien er stigmatisert og om familien har uavklart status knyttet til opphold i Norge. Forhold knyttet til om barnets skole/barnehage fungerer dårlig eller om nærmiljøet er belastet vektlegges også.

Kvello oppgir 10 beskyttelsesfaktorer i sin oversikt. Disse er knyttet til barnets fungering på flere områder slik at barnet har gode mestringsstrategier, om barnet preges av optimisme, om det har venner, fritidsinteresser og god tilpasning til og innordning i skole/barnehage. Flere av disse anses å være kompenserende for risiko i stor grad, sammen med den sentrale beskyttelsesfaktoren som handler om at foreldrene har god omsorgsutøvelse. Andre sentrale beskyttende forhold ved omsorgspersonene er om de er godt integrerte i samfunn og arbeidsliv/har utdanning, om det er enighet mellom de sentrale omsorgspersonene i forhold til oppdragelse av barnet samt om barnet har tilgang til voksne som jevnlig investerer i det. Det at omsorgspersonene engasjerer seg positivt i hvordan barnet har det i barnehage/skole og samarbeider godt med dem anses også for å være beskyttende.

Oversikten over risiko- og beskyttelsesfaktorer er basert på internasjonal forskning om barns utvikling og den revideres stadig i takt med ny kunnskap på feltet. I arbeid i barnevernssaker kan oversikten benyttes ved at informasjonsgrunnlaget i saken analyseres med tanke på å identifisere risiko- og beskyttelsesfaktorer (Kvello 2015: 246 – 266). Barnevernet må videre vekte forekomsten av risiko- og beskyttelsesfaktorer for å danne seg et bilde av om barnet står i fare for å utvikle vansker og hvilke områder man i så fall må forsterke og/eller sette inn tiltak ovenfor. Barnevernet må også se de identifiserte faktorene i lys av stress, belastninger og ressurser barnet har tilstede i sitt liv. Dette ut fra at barnevernet kan ha kjennskap til at det kan være forhold tilstede i barnets liv som både øker risiko eller som beskytter det, uten at områdene omfattes av de forskningsbaserte risiko- og beskyttelsesfaktorene. Foreldrenes oppfatning av risiko- og beskyttelsesfaktorene er også viktig i vektingen av dem da eksempelvis foreldre som erkjenner å ha utfordringer øker muligheten for å hjelpe barnet fremfor foreldre som benekter eller bagatelliserer problemene. Etter vekting av nevnte forhold vil barnevernet ha en systematisk og faglig godt fundamentert gjennomgang og vekting av sentrale forhold i barnets liv. Ut fra dette vil barnevernet være i posisjon til å kunne predikere om barnet er i fare og om det er behov for tiltak som forsterker beskyttelsesfaktorene tilstede eller som reduserer risikofaktorene i barnets liv. Barnevernstiltak kan også iverksettes for å etablere beskyttelsesfaktorer som kompenserer for eller reduserer risikofaktorer.

3.5.4. Forebyggingsstrategier

Som nevnt om tidlig innsats er predikering av barn i risiko og tiltak inn mot dette viktig for å forebygge omsorgssvikt og atferdsvansker. Tidlig intervensjon ovenfor de yngste barna er viktig men barnevernet må også håndtere utfordringer knyttet til de eldre barna. Når man snakker om forebygging relatert til eldre barn og ungdom menes ofte forebygging av kriminalitet og andre forhold som etter barnevernloven kan omtales som atferdsvansker. I et barnevernfaglig perspektiv henger tidlig innsats ovenfor yngre barn og håndtering av atferdsvansker hos ungdom tett sammen. I følge Kvello vil manglende evne til å identifisere og hjelpe små barn i risiko kunne føre til skjevutvikling og at det videre utvikles flere vansker. Eksempler på dette er barn som lever under omsorgssvikt over flere år, som utvikler dårlige mestringsstrategier og som får atferdsvansker i form av for eksempel skolevegring og rusproblematikk senere i livet. Ungdom som begår kriminalitet kan være en kvartær-vanske ifølge Kvello (Kvello 2015:54). Forebygging av kriminalitet vil være viktig for barnevernet for å kunne håndtere ungdom med atferdsvansker, både i enkeltsaker og på generelt grunnlag

jamfør barnevernloven §3-1. Knyttet til konteksten radikaliserings og voldelig ekstremisme vil barnevernets forebygging av kriminalitet også gjelde forebyggingen av radikaliserings av ungdom med tanke på tilslutning til IS.

Bjørge sier i sin bok «Forebygging av kriminalitet» at det ikke finnes et enkelt virkemiddel som alene kan gi en kraftig reduksjon av et kriminalitetsproblem, men at det finnes flere virkemidler som kan redusere dette i noen grad (Bjørge 2015:5). Han har utviklet en helhetlig modell for forebygging av kriminalitet, som kan benyttes direkte i forebyggingsarbeid men også som et analytisk rammeverk relatert til ulike kriminalitetsformer. Han fremhever viktigheten av at de ulike aktørene innen forebygging er bevisste rundt egen rolle og samhandling med andre aktører. For det kommunale barnevernet er politiet og SLT-koordinator viktige aktører innen forebyggingen av lokal kriminalitet. Aktørene kan sammen lage en felles strategi for forebygging av kriminalitet, men ha mandat til å iverksette ulike virkemidler i møte med dette. Barnevernet kan eksempelvis iverksette tiltak innen behandlings- og endringsspekteret mens politiet kan iverksette avskrekkende virkemidler. Kunnskap om at man kan se på forebyggingsfeltet med ulike briller på er også viktig ifølge Bjørge, der eksempelvis barnevernet, politiet og politikere i kommunen kan måle resultater av kriminalitetsforebygging ulikt.

Bjørge sine forebyggende mekanismer deles inn i tre områder. Det første området omhandler mekanismer som skal forhindre at kriminelle handlinger skjer. Når det gjelder ungdom omhandler gjerne dette at det må bygges moralske barrierer slik at de ikke ønsker å begå kriminalitet eller å redusere rekruttering til kriminelle ungdomsmiljøer. Neste område omhandler mekanismer som kan benyttes når en kriminell handling har skjedd, for eksempel å forhindre at en kriminell handling skjer igjen ved å sette utøveren ute av stand ved fengsling. Siste område er mekanismer for å hindre at en kriminell handling skjer igjen, som omhandler at gevinster av kriminaliteten kan reduseres og at utøveren rehabiliteres. Disse mekanismene kan benyttes til håndtering av enkeltsaker og samfunnsmessige problemstillinger relatert til kriminalitet. Dette gjelder også radikaliserings og voldelig ekstremisme og barnevernet og andre aktører kan benytte mekanismene for å analysere og forebygge de kriminelle aspektene ved problemstillingen.

3.6. Min forforståelse

All bearbeiding av informasjon preges av fortolkerens forforståelse ifølge Gadamer (1975). Forforståelse preges av de erfaringer, kunnskap og oppfatning av virkelighet vi har med oss. Tolkning basert på forforståelse skjer ofte ubevisst. En leser vil ha nytte av å kjenne til min forforståelse og bakgrunn for denne, for å best mulig kunne forstå bakgrunnen for mine observasjoner og de måter disse vektlegges og fortolkes.

Min forforståelse preges av min grunnutdannelse som sosionom, min tidligere yrkes- og livserfaring, mine personlige egenskaper og holdninger samt mine interessefelt. Mine erfaringer fra arbeid med barnevernssaker og problemstillinger preger hva jeg vektlegger og anser som relevant. Jeg har arbeidet i barnevernet siden 2008 og har hatt særskilt ansvar for sakshåndtering og kompetanseheving i tjenesten knyttet til flerkulturelle familier. Jeg har tidligere arbeidet oppsøkende innen forebyggende arbeid i barnevernet og har de siste årene vært involvert i kommunens håndtering av radikaliserings og voldelig ekstremisme tilknyttet kommunens SLT-koordinator. Denne bakgrunnen kan gi meg fordeler ved økt innsikt og dermed troverdighet knyttet til problemstillingen som ligger til grunn for oppgaven. Samtidig må jeg ha et kritisk blikk til egne vurderinger og eventuelle mangler ved min kunnskap og erkjenne at jeg har opparbeidet en forforståelse på området jeg forsker på. Særskilt må jeg reflektere over egne holdninger knyttet til mulige virkemidler hos barnevernet i møte med radikaliserings og voldelig ekstremisme. Min erfaring har ført til at jeg selv allerede på forhånd hadde noen tanker om hvordan barnevernet kan håndtere dette som problemstilling, noe jeg i løpet av studien opplevde at mine informanter kunne tenke annerledes omkring. I tillegg til bevissthet rundt egen forforståelse i møte med informanter er det for meg også viktig å være bevisst på at jeg som flerårig yrkesutøver innen barnevern ikke inntar en fullstendig objektiv holdning i møte med informasjonsgrunnet i min studie. Dette har vært viktig for meg å reflektere over ved utførelse av datainnsamling og ved utvalg av litteratur som anses relevant for å belyse oppgaven.

4. Presentasjon av data

I dette kapittelet vil det bli presentert data som er innhentet i forbindelse med intervjuene i forskningsprosjektet. Med utgangspunkt i forskningsspørsmålet, kjennskap til feltet og teori har jeg så inndelt informasjon fra intervjuene i følgende kategorier: 1) kommunens og barnevernets håndtering, 2) håndtering av bekymring, 3) kompetanse om radikaliserings og voldelig ekstremisme og 4) tiltak. Informasjon fra de ulike informantene presenteres samlet basert på tema og ikke inndelt etter yrkesbakgrunn. Dette ut fra at samme intervjuguide er brukt i alle intervjuer og fordi at informantene er valgt ut fra at de arbeider i eller opp mot barnevernet. Dataene vil enkelte ganger bli spesifisert ut fra yrkesbakgrunn den omtalte informanten har.

4.1. Kommunens og barnevernets håndtering

For å få en forståelse av informantenes tanker om kommunens og barnevernets håndtering av temaet ble de spurt hva de anså for å være kommunens ansvar for håndtering av radikaliserings og voldelig ekstremisme. Videre ble de spurt hvordan deres kommune eller arbeidssted på tidspunktet for intervjuene håndterte problemstillingen.

4.1.1. Erfaring og juridisk ansvar

Rutiner og erfaring fra andre områder med behov for fenomenkunnskap kunne ifølge noen av informantene brukes som eksempel på hvordan kommunen kunne håndtere radikaliserings og voldelig ekstremisme, eksempelvis tvangsekteskap og menneskehandel. Enkelte informanter ga uttrykk for at de opplevde kommunens juridiske ansvar på området som uklart, spesielt i forbindelse med enkeltsaker. Samtidig var det enighet mellom informantene på at kommunen juridisk sett har et klart ansvar for å forebygge på området samt å avverge alvorlige hendelser. En informant fremhevet at informasjon som fremkommer i arbeid opp mot miljøer eller enkeltsaker kan være sensitiv og at dette også kan utfordre kommunen juridisk.

4.1.2. Handlingsplaner

Samtlige av informantene refererte til regjeringens handlingsplan mot radikaliserings og voldelig ekstremisme og at de var kjent med denne. I kommunen en av informantene arbeidet i var det nylig utarbeidet en egen handlingsplan på området. Andre informanter fortalte at det i deres kommuner nå ble utarbeidet egen handlingsplan. En informant fortalte at kommunen

var i en prosess der de vurderte eget behov for dette eller om det var tilstrekkelig å bruke de som allerede var utarbeidet nasjonalt. Det ble nevnt av en informant at det kunne synes som om det var svært populært å lage slike planer nå uten at det nødvendigvis ble vurdert om det var tilstrekkelig å heller bruke nasjonale eller regionale handlingsplaner. Flere av informantene fremhevet at det var viktig at handlingsplanene ble tilpasset den enkelte kommune. Kommunens størrelse, struktur og organisering av instanser kunne medføre at håndteringen av radikaliserings og voldelig ekstremisme kunne involvere ulike tjenesteområder i kommunene. Det ble også fremhevet at det var viktig med gode planer som ikke gjorde systemet unødvendig komplisert å forstå.

4.1.3. Forebyggende arbeid

Samtlige av informantene ga uttrykk for at de så på kommunens ansvar for forebyggende arbeid som det viktigste, da spesielt forebygging av det flere omtalte som «utenforskap», det at mennesker føler seg utenfor majoritetssamfunnet. Det fremheves av flere at gode primærforebyggende tjenester i kommunen står sentralt i dette arbeidet. Førstelinjetjenesten og politiet har mulighet til å se etter bekymringstegn hos personer i en radikaliseringsprosess, sammen med foreldre. Her nevnes også barnevernet av noen informanter ved at de kan bistå foreldre ved slik bekymring. Det nevnes av flere at kunnskap om gode forebyggende tjenester er viktig for kommunene, sammen med organisering av arbeidet. For å kunne forebygge godt på området nevner noen informanter at kommunen trenger kunnskap om hvordan de kan gi ungdom redskaper til å stå imot rekruttering til ekstreme miljøer. Dette omtales som viktig både på individ- og gruppenivå og dialog som metode opp mot spesielt sårbare grupper av ungdom fremheves.

Enkelte av informantene trekker også frem at forebygging ikke bare er foreldre eller kommunens ansvar, men befolkningens ansvar generelt. En informant kommer med sier at forebygging kan være at uttalelser som skaper fremmedfrykt og rasisme ikke får stå uimotsagt. Informanten gir uttrykk for at man i samfunnet har et kollektivt ansvar for forebygging av radikaliserings og at man ikke bare kan sitte og vente på at systemet øvrig skal gripe inn i forhold til dette.

4.1.4. Tidlig innsats

En av informantene sier at «vi vet allerede hvem de er, veldig tidlig, vi vet hvor de kommer fra». Han refererer til hvordan innsats inn mot høyreekstreme miljøer tidligere har vist at

flere av dem som ble rekruttert hadde fellestrekk i bakgrunn og oppvekst. Det samme mener han gjelder unge som slutter seg til IS. Han nevner ikke geografisk tilknytning i referanse til bakgrunn men sosial situasjon og miljø. Informanten nevner manglende evne til å fullføre videregående utdanning og spesifikke forhold ved oppvekstsituasjon som faktorer som flere radikaliserte ungdommer har til felles i flere miljøer. Samtlige av informantene fremhever at kommunen best kan lykkes i arbeidet mot radikaliserings og voldelig ekstremisme ved å forebygge slike sårbarhetsfaktorer så tidlig som mulig i personers liv. Kommunen må oppdage de sårbare unge tidligst mulig og trenger ut fra dette kunnskap om hvordan de kan identifisere sårbare grupper. Det fremheves av flere informanter at kommunen har et etisk og moralsk ansvar for å nå barn og unge med avvikende atferd.

4.1.5. Integrering og inkludering i samfunnet

For å kunne håndtere radikaliserings og voldelig ekstremisme må samfunnet ifølge flere av informantene lykkes med integrering og inkludering. De reflekterte over hvordan samfunnet kan lykkes best i integreringsarbeidet og viktige forutsetninger for at dette skal lykkes. Et par informanter snakket om hvordan majoritetssamfunnet er premissleverandør for hva som anses for å være vellykket integrering. Mangel på å inkludere dem som skal integreres i debatten kan ifølge informantene skape et «vi» og «de» som øker følelsen av utenforskap for dem majoriteten vil integrere.

Det nevnes av flere informanter at vellykket integrering og inkludering er viktig med tanke på forebygging av utenforskap. Kommunen skal også være observante når innbyggere er i ferd med å bevege seg ut av det lokale fellesskapet. En informant presiserte samtidig at valgt utenforskap skal og må være lovlig. Flere av informantene reflekterte rundt hva som skaper utenforskap og fører til at noen velger å holde seg utenfor majoritetssamfunnet. Enkelte informanter snakket om «vi» - kulturen som står sterkt i Norge, eksempelvis etter 22. juli 2011 og at dette også må kunne overføres til sårbare grupper og innvandrere som bosetter seg i Norge. Når samfunnet opplever «kulturelt ubehag» når vi ikke kommer i posisjon ovenfor minoriteter, er det lett å skylde på kultur i følge en informant. Informanten vurderer at dette kan føre til økt utenforskap. Enkelte informanter nevner at økt globalisering medfører usikkerhet i samfunnet, noe informanten som beskriver det kulturelle ubehaget mener at vi som samfunn må tåle.

4.1.6. Nøkkelposisjoner og enheter i kommunen

I intervjuer med SLT-koordinatorer mente de selv at de hadde nøkkelstillinger i kommunenes håndtering av radikaliserings og voldelig ekstremisme. Først og fremst med tanke på hvordan kommunen hadde organisert sitt arbeid med kompetanseheving og beredskap. Enkelte nevnte også at deres posisjon kunne benyttes i saker, som rådgivere for ansatte eller med en koordinerende rolle med tilgang til kompetanse. De andre informantene som var kommunalt ansatte nevnte også SLT-koordinatorens rolle som viktig i møte med problemstillingen og kommunens håndtering ettersom SLT-koordinatoren gjerne samhandler med flere av tjenesteområdene i kommunen og andre eksterne enheter. Samarbeid mellom SLT-koordinatorene i regioner ble av en informant fremhevet som viktig for å se hvordan innsatsen på området håndteres i andre kommuner.

Flere av informantene fremhevet tverrfaglige fora i kommunen som viktig, der tverrfaglige team kunne drøfte bekymringer og problemstillinger. Disse gruppene kan ifølge enkelte informanter gjerne være på tvers av kommunene også og involvere andre aktører som politiet. Det ble fremhevet av flere at kommunene ved barnevernet og andre aktører som Bufetat måtte kunne håndtere saker som oppstår og danne oversikt over egen innsats som kan rettes inn mot radikaliserings og voldelig ekstremisme. Det ble fremhevet som viktig at arbeidet ble forankret i kommunens og instansenes ledelse for å synliggjøre viktighet og for å ha nødvendige avklaringer.

4.1.7. Oppsummering om kommunens og barnevernets håndtering

Informantene mener at kommunen har ansvar for å forebygge og ha rutiner for håndtering av radikaliserings og voldelig ekstremisme. Forebyggingen relatert til sårbare barn og unge og utenforskap ble fremhevet. Kommunens ansvar for integrering og inkludering ble relatert til dette. Informantene hadde kjennskap til regjeringens handlingsplan og de reflekterte rundt hvorvidt deres kommune hadde behov for egen handlingsplan. SLT-koordinator ble trukket frem som en nøkkelstilling i håndtering sammen med tverrfaglige arenaer.

4.2. Håndtering av bekymring

Informantene ble i intervjuet presentert for en case som omhandlet en situasjon der kommunen, eksempelvis barneverntjenesten, mottok en bekymringsmelding om en ungdom med konkrete planer om å slutte seg til IS i Syria. Informantene ble spurt hvordan deres kommune ville ha håndtert en slik enkeltsak. Videre ble de spurt om deres kommune hadde

mottatt henvendelser med slike bekymringer og hva de tenkte om hvordan et slikt tilfelle kunne forebygges i kommunen.

4.2.1. Mangel på erfaring

Samtlige av informantene tilbakemeldte at de ikke hadde erfaringer med enkeltsaker som i eksempelet. Enkelte hadde kjennskap til at det hadde vært noe generell bekymring for rekruttering til radikale miljøer som sympatiserte med IS i deres kommuner og noen informanter var kjent med bekymring knyttet til voksne innbyggere eller tidligere beboere i kommunen. Informantene opplevde at de ut fra dette manglet erfaring på området. Flere av informantene reflekterte over i hvilken grad nåværende handlingsplaner kunne benyttes dersom en konkret situasjon ble meldt inn til kommunen. Det ble fremhevet at erfaring på området muligens kunne synliggjøre løsninger i enkeltsaker. Mangelen på sakserfaring ga også mangel på rutine for håndtering, både i barneverntjenesten, Bufetat og i kommunen.

4.2.2. Ansvar for håndtering av enkeltsaker

Alle informantene med unntak av en trekker frem barneverntjenesten som ansvarlig for håndtering av enkeltsaker dersom bekymring for en mindreårig meldes inn til kommunen. Informantene la til grunn at bekymring for radikaliserings og voldelig ekstremisme gikk inn under barnevernloven og dermed barneverntjenestens ansvarsområde. To av informantene var ansatte i barneverntjenesten og mente at slik bekymring ville lede til iverksettelse av undersøkelse etter barnevernloven §4-3. Videre omtalte informantene politiet som viktige i håndteringen av enkeltsaker samt PST, selv om det var noe uklart for dem hva som skulle være politiets ansvar og hva PST sin rolle var. En av informantene mente at det kun ville være politi og PST som hadde ansvar for håndtering av slike saker og at barneverntjenesten ikke i utgangspunktet ville være naturlige aktører i håndteringen av saken.

4.2.3. Dialog og relasjon

Flere av informantene fremhevet dialog med ungdommen som nødvendig for å lykkes med håndtering av bekymringen. Dette ble også fremhevet som viktig dersom saker som dette skulle forebygges, spesielt i møte med ungdom som var i risiko uten at det forelå konkret bekymring eller informasjon som var så alvorlig at kommunen måtte agere. Eksempler som ble nevnt på dialog omhandlet å bruke tid på samtaler med ungdommen og familien. Kommunens anledning til og ansvar for støtte og hjelp også til foreldre og øvrig familie ble omtalt av noen av informantene.

Samtlige informanter snakket om hvordan dialog med foreldre og nettverk var viktig for å kartlegge foreldreferdigheter og ressurser som kan brukes for å komme i posisjon til ungdommen. Det å bruke eksisterende relasjoner ungdommen har ble fremhevet av flere som viktig for å få til dialog. Flere informanter forklarte at de som allerede har en relasjon til ungdommen og familien vil være i best posisjon for å hjelpe og skape endring. Moské, slektninger, fotballtrenere, eldre søsken, lærere og andre involverte i barnet og familiens liv ble trukket frem som eksempler på personer som gjerne hadde en positiv relasjon til ungdommen som la til rette for dialog.

4.2.4. Annerkjennelse av årsak

Når det gjelder årsaken til at ungdommer radikaliseres mente flere informanter at man må se på hva som lå til grunn for ungdommens valg og motivasjon for sine handlinger. For å håndtere enkeltsaker må ungdom bli spurt om hva som er årsaker til at de ønsker å slutte seg til IS. I dialog med ungdommen vil det ifølge noen av informantene være viktig å legitimere deres frustrasjon, eksempelvis knyttet til situasjonen for befolkningen i Syria eller den forfølgelsen ungdommen kan oppleve som muslim. Noen av informantene trekker frem kunnskap om minoritetsperspektiver som viktig for å kunne gå i dialog med ungdommen. Det ble fremhevet at man ikke trenger å støtte ungdommens handlinger men at man kan uttrykke forståelse for deres situasjon og frustrasjon og således legitimere ungdommens selvopplevde årsaker og motivasjon til sine handlinger. Det fremheves fra en informant som viktig at den unge føler seg sett og forstått og at dette vil kunne skape en relasjon der ungdommen har tillit til den voksne og er mottakelig for hjelp.

4.2.5. Løsninger

Informantene som fremhever barnevernet som sentrale i håndteringen av bekymring for radikalisering påpeker at saker som dette ikke har åpenbare løsninger for dem. Igjen blir mangelen på konkret erfaring trukket frem og det antas at erfaring vil synliggjøre løsninger. Situasjonen må ifølge flere informanter analyseres, ungdommen må kartlegges og det må settes inn tiltak. Bekymringssamtalene politiet og PST bruker for å snakke med ungdommer fremheves av noen informanter som både et verktøy for å undersøke og kartlegge men også som løsning. Bekymringssamtalen som verktøy må likevel systematiseres og brukes mer bevisst mener en informant. Samhandling mellom barnevernet, politi og PST vil være viktig

for å finne løsninger, helst bør det være åpen dialog mener enkelte av informantene, uten at taushetsplikten er til hinder.

Dialog fremheves som beste løsning men tvang kan samtidig bli nødvendig i ytterste konsekvens for å avverge voldelig ekstremisme eller at ungdommen setter seg i fare ved å reise for å slutte seg til IS. Parallellerfaring fra andre områder, for eksempel menneskehandel, kan benyttes dersom tvang er et alternativ da det også på dette området benyttes for å avverge uten at ungdommen nødvendigvis ønsker tiltaket. Erfaring kan også brukes fra arbeid mot tvangsekteskap, der ungdom kan reise frivillig ut av landet tross anbefalinger om å ikke gjøre dette da de kan sette seg i fare. Enkelte informanter fremhever løsninger rettet inn mot hjemvendte Syria-farere som viktig for kommunen, ikke bare identifisering og avverging av ungdom før de reiser. En informant mener det ikke foreligger tiltak for familiene til dem som reiser og dem som vender hjem i tilstrekkelig grad per i dag og at dette må synliggjøres i egne kommunale handlingsplaner.

4.2.6. Oppsummering håndtering av bekymring

Ingen av informantene har erfaring i saker med bekymring for mindreårige knyttet til radikaliserings og voldelig ekstremisme, noe de mener kunne synliggjort løsninger. Flere av informantene mener barnevernet har ansvar i slike saker. Dialog fremheves som viktig for å anerkjenne ungdommens årsaker til radikaliserings samt i møte med foreldre og nettverk. Informantene mener at det kan være vanskelig for barnevernet å finne løsninger men at kartlegging og analyse er viktig. Tiltak fremheves også, eksempelvis bekymringsamtale og samhandling mellom barnevernet og andre instanser. Tvang for å avverge og tiltak for hjemvendte fremmedkrigere kan også bli aktuelt for barnevernets håndtering.

4.3. Kompetanse om radikaliserings og voldelig ekstremisme

Alle informantene ble stilt spørsmål knyttet til kommunens og arbeidssstedets kompetanse om radikaliserings og voldelig ekstremisme. Spørsmålene omhandlet hvilken kompetanse informantenes kommune eller arbeidsssted hadde behov for i møte med problemstillingen og hvilke tiltak som eventuelt var gjennomført for å heve kompetansen. Videre ble de spurt hvem i deres kommune og arbeidsplass de mente det var viktig at hadde kompetanse om fenomenene.

4.3.1. Den viktige kompetansehevingen

Samtlige av informantene fremhever kompetanseheving om radikaliserings og voldelig ekstremisme som svært viktig. Oppdaterte basiskunnskaper om fenomenene fremheves, sammen med realitetsorientering av omfang og at dette er en problemstilling som gjelder alle kommuner. Kompetansen er viktig for alle ansatte i kommunen ifølge informantene, enkelte trekker frem at noen ansatte vil ha behov for spesifikk kompetanse ut fra at de er i særskilte posisjoner relatert til håndtering.

En informant mener at kommuner kan tenke at problemstillingen ikke gjelder dem, basert på en vurdering om at kommunen er liten eller at de ikke har hatt spesifikke saker som har synliggjort behov for kompetanse. En annen informant mener at omfanget av utfordringene gjerne ikke er så stort som det kan se ut til ut fra innsatsen som legges ned på området og at det følgelig ikke vil være nødvendig med så mye kompetanseheving utover det som allerede er gjort. Informanten mener at tiltak må stå i forhold til problemet i videre planlegging av kompetanseheving og andre tiltak. Flere informanter opplever at deres kommuner er i forkant av radikaliserings og voldelig ekstremisme som problem, ut fra at de har satt i verk tiltak uten at de er kjent med konkret bekymring på området i deres kommuner. Flere uttrykker likevel usikkerhet når de sier dette, siden manglende erfaring gjør det vanskelig å si om de har nok kompetanse til håndtering. Etablerte handlingsmønstre for kommunen på området fremheves som viktig, selv om kommunen ikke nødvendigvis har egen handlingsplaner.

Flere informanter mener at det er viktig med kunnskap om symboler og uttrykk som ungdom bruker, for å kunne identifisere dem som er i en radikaliseringsprosess. En informant fremhever brukererfaringer som viktige for å heve kompetanse, da tidligere radikalisererte personer kan bidra med sine erfaringer. Kompetanse om hvordan radikaliserings av ungdommer kan håndteres fremheves også som viktig sammen med kunnskap om hva som er sentrale risikofaktorer for ungdommer som står i fare for å bli radikalisert. Ansatte i kommunen trenger ifølge noen av informantene kompetanse for å ha mot til å handle i møte med problemstillingen og kunnskap om hvordan de kan stille de gode spørsmålene i samtaler med ungdom. Videre trenger ansatte som arbeider med unge nok kompetanse til at de kan skille mellom reell bekymring for radikaliserings og voldelig ekstremisme og politiske ytringer fra ungdom.

4.3.2. Spesifikk kompetanse

Det fremheves fra alle informantene at kommunalt ansatte som arbeider med unge har særskilt behov for kompetanse om radikaliserings og voldelig ekstremisme. Også innen Bufetat, frivillige organisasjoner og innvandrerråd som noen kommuner har blir trukket frem av informanter som viktige deltakere i kompetanseheving. Spesielt viktige vil ansatte som arbeider rettet inn mot enslige mindreårige asylsøkere være ifølge noen informanter da dette anses for å være en særskilt sårbar gruppe for rekruttering til radikale islamistiske miljøer.

Noen informanter tar til orde for at man må se på hva primærforebyggende aktører i kommunen trenger av kunnskap og deretter hva de som skal håndtere de mest alvorlige sakene trenger. Ikke alle vil ha behov for like mye kompetanse selv om alle som jobber med unge bør ha noe kompetanse om fenomenene. Kommunene og arbeidsstedene bør derfor kartlegge sitt behov for kompetanse ut fra ansvarsområder ifølge en informant. En informant mener at det ikke kan være slik at alle kommuner skal ha like mye kompetanse og utføre like mange tiltak knyttet til radikaliserings og voldelig ekstremisme, det vil være ulike behov i ulike kommuner. Kommunalt ansatte som jobber med forebygging må ha spesiell kompetanse på området ifølge flere informanter, som eksempel nevnes kompetanse om kultur, religion, innvandring og minoritetsperspektiver. Særskilt kompetanse om å forstå fremmedgjøringen ungdommer kan oppleve i eget land fremheves av en informant.

4.3.3. Gjennomførte kompetansehevingstiltak

Informanter fra tre ulike kommuner fortalte at de deltok i nettverk med andre kommuner der det ble gjennomført kompetanseheving tilknyttet radikaliserings og voldelig ekstremisme. En kommune var i ferd med å planlegge en beredskapsøvelse knyttet til hjemvendte Syria-farere for å se i hvilken grad kommunens beredskapsplan på området fungerte. De fleste kommunene samt Bufetat hadde hatt radikaliserings som tema på samlinger som ble gjennomført på tvers i enheten/kommunen for å drøfte temaet og kartlegge behovet for kompetanseheving. Ansatte i to av kommunene og Bufetat hadde deltatt på fagdager og kurs med radikaliserings som tema og flere hadde planer om å arrangere eller delta på slike samlinger i nær fremtid. Enkelte av informantene fremhevet kommunenes satsning på tidlig innsats og identifisering av sårbare barn og unge som et ledd i kompetansehevingen på området. Dette ut fra at området ble sett på som sentralt innen nødvendig kompetanse for å kunne håndtere radikaliserings og voldelig ekstremisme i et forebyggende perspektiv.

4.3.4. SLT-koordinatorens rolle

Som nevnt tidligere fremhevet alle informantene fra kommunene SLT-koordinatorens rolle som sentral på området. Dette ble også trukket frem i tilknytning til kompetanseheving, ettersom SLT-koordinatoren ble sett på som en nøkkelstilling for å planlegge kompetansehevingstiltak. Enkelte informanter som var SLT-koordinatorer problematiserte det at deres ansvar på området økte i takt med stadig fokus på radikaliserings i nasjonal sammenheng, uten at de fikk redusert ansvar for andre oppgaver. Deres økte ansvar for håndteringen av temaet la seg på toppen av andre viktige ansvarsområder og noen av SLT-koordinatorer uttrykte frustrasjon over dette.

Informantene som var SLT-koordinatorer opplevde også temaet som viktig på arenaer der SLT-koordinatorer deltok regionalt og nasjonalt. En informant som var SLT-koordinator fremhevet hvordan samlinger med SLT-koordinatorer i regionen opplevdes svært nyttige for å utveksle kompetanse og erfaringer på området. Flere informanter viste til enkelte SLT-koordinatorer i regionen med særskilt erfaring og kompetanse på området og at vedkommende var en viktig ressurs når det gjaldt kompetanseheving om radikaliserings.

4.3.5. Kompetanse i barneverntjenesten

Det uttrykkes tydelig fra flere informanter at alle ansatte i barnevernet trenger kunnskap om radikaliserings og voldelig ekstremisme. Barnevernet trenger eksempelvis kompetanse for å kunne etablere gode rutiner for håndtering av saker mener de. Erfaringer fra området vold i nære relasjoner kan ifølge en informant brukes, hvis man ser på at økt kunnskap om fenomen og omfang fører til at man blir bedre på å avdekke fenomenet. Barnevernets kunnskap om risiko og beskyttelsesfaktorer trekkes frem av mange informanter som viktig for å kunne identifisere sårbare unge knyttet til radikaliserings.

En informant snakker om hvordan barnevernet har kunnskap om ungdoms behov for tilhørighet og at det er viktig med kunnskap om dette for å forstå ungdom som blir radikaliseret. Bufetat trenger kompetanse om radikaliserings og voldelig ekstremisme på ledernivå i sitt inntakssystem ifølge informanten som er ansatt der. Informanten foreslo å danne internt nettverk i Bufetats inntakssystem av personer med særskilt kompetanse på området slik at disse kan benyttes dersom Bufetat mottar søknad om tiltak i saker med dette som problemstilling.

4.3.6. Oppsummering om kompetanse på området

Informantene mener at alle ansatte i kommunen trenger kompetanse om radikaliserings og voldelig ekstremisme. De som møter barn og unge, barnevernet, de som møter innvandrere og de som arbeider forebyggende trenger ytterligere kompetanse om blant annet religion og minoritetsperspektiver. De fremhever at det må være proporsjonalitet mellom innsatsen på området og omfanget av problemet. Kommunens ansatte trenger kunnskap for å kunne identifisere personer i en radikaliseringsprosess, risikofaktorer og ha nok kunnskap til å handle i møte med dette. Informantene viser alle til gjennomførte kompetansehevingstiltak på området. SLT-koordinatorens rolle fremheves knyttet til kompetanseheving.

4.4. Tiltak i barnevernet

Informantene ble spurt om hvilke tanker de hadde knyttet til aktuelle tiltak for barnevernet i møte med radikaliserings og voldelig ekstremisme. Ut fra at flere av informantene ikke arbeidet i barnevernet ble de presentert for eksempler på hjelpetiltak og tvangstiltak som barnevernet utfører etter barnevernloven. Informantene ble spurt om hvilke eksisterende tiltak innen barnevernet som kunne brukes i møte med problemstillingen. Videre ble de spurt om de vurderte at barnevernet hadde tilgang til gode nok tiltak for å imøtekomme utfordringene eller om det var behov for nye tiltak. De ble også spurt om de hadde kjennskap til tiltak utført av andre aktører som barnevernet kunne benytte i møte med problemstillingen.

Avslutningsvis ble informantene bedt om å si hva de tenkte ut fra forskningsspørsmålet til grunn for studien.

4.4.1. Forebyggende tiltak

Det ble fremhevet fra flere av informantene at eksisterende forebyggende tiltak kunne være nyttige i møte med radikaliserings og voldelig ekstremisme, men at tiltakene måtte spisses inn mot problemstillingen for å tilpasses. En informant fremhevet at kommunene har lang tradisjon innen forebygging og sosialt arbeid men at man må legge til mer kunnskap, vilje til informasjonsdeling, bruk av eksterne ressurser og samarbeid på tvers for å lykkes innen forebyggingen av dette problemet.

Flere informanter viste til erfaringer med forebygging av radikaliserings knyttet til høyreekstreme miljøer tidligere og mente forebyggende tiltak som ble benyttet da også kunne være nyttige i møte med radikaliserings knyttet til IS. Forebyggende samtaler med ungdom det er knyttet bekymring til ble trukket frem som en forebyggende metode som hadde blitt

anvendt ovenfor høyreekstreme miljøer og som kunne være nyttige i møte med radikale muslimske ungdommer. Forebyggende tiltak rettet inn mot risikofaktorene knyttet til radikaliserings, for eksempel frafall i videregående skole, ble også fremhevet av noen informanter som viktig med tanke på forebyggende tiltak. Forebyggende tiltak på gruppenivå, for eksempel inn mot radikale muslimske miljøer, ble også nevnt som eksempler på mulige forebyggende tiltak i møte med radikaliserings og voldelig ekstremisme.

4.4.2. Kompetansehevingstiltak

Det sies av flertallet av informantene at barnevernet først og fremst trenger kompetansehevingstiltak for å kunne møte radikaliserings og voldelig ekstremisme som problemstilling. Det fremheves at kunnskap er en forutsetning for at de ansatte i barnevernet skal være i stand til å oppdage faresignalene ved radikaliserings. Det ble nevnt av noen informanter at hele spekteret av aktører innen barnevernet hadde behov for kompetanse på området og at tiltak burde bli satt inn for å heve kompetansen om temaet i kommunalt barnevern, Bufetat og hos private aktører på området. Så lenge barnevernet etter barnevernloven er pålagt å gjennomføre kompetansehevingstiltak for å ha tilstrekkelig og oppdatert kunnskap mente flere informanter at radikaliserings og voldelig ekstremisme måtte anses relevant som del av tiltaket for å heve kompetansen.

4.4.3. Tiltak inn mot sårbare grupper i samfunnet

Flere av informantene mente at det var viktig med tiltak som ble rettet inn mot sårbare grupper. Dette fordi sårbarhetsfaktorer som var tilstede i disse gruppene samsvarte med sårbarhetsfaktorer tilstede hos flere ungdom som tidligere hadde blitt radikaliseret. Flere av informantene viste til historier i media om ungdom som hadde reist, og gjerne mistet livet, mens de kjempet for IS. Informantene fremhevet fellesnevnerne som frustrasjon over kollektiv forfølgelse av muslimer, dårlige oppvekstvilkår, belastede miljøer, flyktningebakgrunn, ønske om tilhørighet, tidligere begåtte kriminelle forhold og andre forhold knyttet til flere av de radikaliseret ungdommene. Tiltak på gruppenivå for å forebygge marginaliserings og sosioøkonomiske vansker ble omtalt som viktige for å unngå at barn fikk oppvekst preget av risikofaktorer og dermed sto i fare for å bli radikaliseret senere i livet.

Generelle tiltak som rettes inn mot familier med dårlige kår kan også brukes for å forebygge og håndtere radikaliserings ifølge to informanter. Barnevernets og kommunens generelle innsats på tidlig intervensjon vil i følge en informant også være viktig ovenfor

minoriteter, som ble omtalt som en særlig sårbar gruppe. Det ble likevel fremhevet av noen informanter at det ikke var gitt at alle som var radikaliserede hadde nevnte sårbarhetsfaktorer tilstede i livet sitt. Historier fra media med norske konvertitter og ungdom med god og stabil oppvekst som valgte å slutte seg til IS ble brukt som eksempler på at identifisering av sårbarhetsfaktorer og forebyggingstiltak mot sårbare grupper ikke var nok alene for å håndtere radikaliserings og voldelig ekstremisme i vårt samfunn.

4.4.4. Barnevernets eksisterende tiltak

Informantene nevnte flere eksempler på eksisterende tiltak innen barnevernet som kunne være aktuelle for å håndtere saker med bekymring for radikaliserings og voldelig ekstremisme, i tillegg til forebyggende tiltak og kompetansehevingstiltak. Samtidig ble det nevnt fra flere at problemstillingen i saker må anses å være svært utfordrende da det er et område uten erfaringsgrunnlag for barnevernet. Barnevernet blir derfor utfordret når de skal finne aktuelle tiltak i saken. Flere fremhevet ressurspersoner som kunne fått en relasjon til ungdommen og hatt dialog med dem som en mulighet til å komme i posisjon til ungdommen. Å bruke personer i nettverket til ungdommen som ressurspersoner ble omtalt av informanter som spesielt bra da relasjon blir sett på som avgjørende for å få til endring. Det ble vist til eksempler fra en informant knyttet til mentorprogrammer som ble utarbeidet i flere land, med tanke på tiltak rettet inn mot hjemvendte Syria-farere.

Informanten som var barnevernleder nevnte at miljøterapeut eller veileder som jobbet direkte inn mot ungdommen knyttet til veiledning i hvordan ungdommen kunne ta gode valg kunne være et aktuelt tiltak. Flere informanter mente foreldrene til ungdommen måtte myndiggjøres til å ta ansvar og få kontroll og at foreldreveiledningstiltak var aktuelt. Som eksempler ble det nevnt flere spesifikke veiledningsmetoder som MST (Multi Systemisk Terapi) og andre. Det ble sagt av en informant at slike tiltak kunne ha sin viktigste funksjon i at det støttet foreldrene og ga dem nødvendig overskudd og ressurser til å selv håndtere situasjonen knyttet til sin egen ungdom.

Andre hjemmebaserte tiltak som ressursfamilier for ungdommen ble nevnt som aktuelle tiltak. Det ble samtidig problematisert fra noen informanter at hjemmebaserte tiltak kunne være utfordrende å gjennomføre dersom foreldrene og familien støttet ungdommens ønske om å slutte seg til IS eller sympatiserte med IS. I en slik situasjon ville det ifølge en

informant være nødvendig at barnevernet vurderte om situasjonen samsvarte med forhold beskrevet i barnevernloven §4-12, som omhandler omsorgsovertakelse.

Samtaler med ungdommen, gjerne etter modell fra politiets/PSTs bekymringssamtaler ble også fremhevet som et aktuelt tiltak for barnevernet å utføre. Slike tiltak må ifølge noen av informantene rettes inn mot ungdommens motivasjon for å reise dersom de skal ha effekt og være nyttige. Det å gjennomføre ansvarsgruppemøter rundt ungdommen og familien der instanser involverte kan samhandle ble nevnt av flere som aktuelt tiltak for å koordinere innsatsen inn mot ungdommen.

Relatert til tvangstiltak der ungdom blir plassert utenfor hjemmet mot sin vilje ble dette nevnt som eksempel på tiltak som barnevernet har tilgjengelige og som må vurderes i ytterste konsekvens. Dette for å avverge skade på andre og at ungdommen setter eget liv i fare. Informanten fra Bufetat stilte samtidig spørsmål ved om aktuelle tvangstiltak innenfor barnevernloven ville bli vurdert som juridisk valide i møte med avverging av voldelig ekstremisme, da lovteksten ikke sier at ungdommen kan plasseres for å forhindre at andre utsettes for skade. Samme informant problematiserte også at en plassering i et slikt tilfelle gjerne ville skje på institusjon ettersom såkalte atferds institusjoner i høyest grad ville ha anledning til å ramme inn en ungdom der radikaliserings var bekymringen, knyttet til forhindring av rømningsfare og evne til å håndtere utfordrende atferd. Ved plassering i en slik institusjon vil det være nødvendig å reflektere over påvirkningen ungdommen kan ha på andre ungdommer mente informanten, for eksempel som radikaliseringsator, slik at det kan bli aktuelt å vurdere såkalte enetiltak der ungdommen plasseres i institusjonslignende tiltak uten andre beboere. Plasseringstiltak som involverte familien som en ressurs burde vurderes ifølge noen av informantene, der det tas sikte på å føre ungdommen gradvis tilbake til hjemmet i samarbeid med familien.

For barneverntjenestens del ble det fremhevet av to informanter at det var viktig med fokus på å hindre at tidligere saker kom tilbake med tyngre problematikk, for eksempel radikaliseringsator. Tiltak på systemnivå rettet inn mot å sikre at barneverntjenesten gjør en grundig nok jobb i sine undersøkelser og hjelpetiltak ble omtalt som viktig for å forhindre at familien etter kontakt med barneverntjenesten fremdeles hadde problemer. Informantene fryktet at familier som ikke fikk nødvendig hjelp i kontakt med barneverntjenesten ville leve videre med risikofaktorer som kunne føre til økt sårbarhet for radikaliseringsator av ungdommer i

familien. Tidlig innsats og gode nok tiltak til å skape endring ble derfor fremhevet som sentralt for å forhindre radikaliserings på et senere tidspunkt.

4.4.5. Tiltak utenfor barnevernet

Det ble av flere informanter nevnt at barnevernet i møte med radikaliserings og voldelig ekstremisme kunne være tjent med å utvide sitt vanlige repertoar av samarbeidspartnere. RVTS (Regionalt ressurscenter om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging), Minotenk og andre med kompetanse på temaet kunne være aktuelle for barnevernet å samarbeide med som tiltak. Også andre aktører med kompetanse på psykisk helse, traumer og kultur ble nevnt, blant annet som samarbeidspartnere for behandling og støtte til den utsatte ungdommen. Minoritetsrådgivere, personer med brukererfaring og andre ressurspersoner relatert til kultur- og fenomenkompetanse ble omtalt som viktige for barnevernet knyttet til sakshåndtering og kompetansehevingstiltak.

Flere informanter mente at barnevernet kunne samhandle med politi og PST i saker og at deres bekymringsamtaler med ungdom i fare for radikaliserings kunne brukes som tiltak i enkeltsaker. De mente at barnevernet gjerne ikke trengte å utføre tiltaket selv men samhandle med aktører som hadde kompetanse og kunne utføre tiltaket. Her ble det også nevnt fra mange informanter at nasjonale erfaringer med tiltak hos andre aktører enn barnevernet burde bli systematisk dokumentert og deretter løftet frem slik at andre kommuner og aktører kunne lære av dem og bruke dem. Dette ble nevnt som spesielt viktig ettersom mange kommuner ikke har sakserfaring på området og at det derfor var viktig å lære av andre med erfaring hvilke tiltak som har hatt nytte.

Noen av informantene nevnte tiltak utenfor barnevernet som styrket flyktnings integrering i lokalsamfunnet som viktige også for barnevernet. Det ble spesielt lagt vekt på frivillige organisasjoners innsats på området og hvordan barnevernet i sine saker med bekymring for radikaliserings kunne bruke frivillige organisasjoners integreringstiltak som ressurs. Som eksempel kunne barnevernet kontakte idrettslag og få fritidstilbud for sårbare ungdommer. Som nye forebyggende tiltak bør også barnevernet ifølge en informant bidra i større grad til bevisstgjørende tiltak i lokalmiljøer om flyktnings, forebygging av rasisme og diskriminering. Informanten mener at barnevernet på denne måten kan bidra til å forebygge radikaliserings ved at man bidrar til å skape gode holdninger i lokalmiljøet som igjen fører til at minoriteter føler seg inkludert.

4.4.6. Samarbeid som tiltak

Som nevnt tidligere ble det sagt av flere informanter at barnevernet må øke sin samhandling med andre aktører for å lykkes med tiltak inn mot radikaliserings og voldelig ekstremisme. Eksisterende samarbeidsstrukturer og tiltak må utvides slik at flere aktuelle instanser og organisasjoner innlemmes i barnevernets tiltak på området. En informant nevner at de ansatte i barnevernet generelt må øke sin samhandlingskompetanse for å kunne koordinere arbeidet i saker med radikaliserende ungdommer. Samhandling der ulike instanser utfører tiltak som samlet sikrer god oppfølging og bredde i tiltak for ungdommen nevnes av flere informanter som viktig og barnevernet sees av flere på som en naturlig koordinator av dette arbeidet.

Knyttet til samhandlingstiltak nevnes det også fra noen informanter at det må være rom for informasjonsutveksling i saken, til fordel for ivaretagelsen av ungdommen. Flere av informantene viser til hvordan taushetsplikt ofte kan misforstås ved at instanser som utfører tiltak knyttet til samme ungdom ikke deler informasjon av hensyn til taushetsplikten, selv om det er til fordel for ungdommen at dette gjøres. Noen informanter uttrykker svært tydelig at plikten man har for å avverge går foran taushetsplikten og at man med tanke på å avverge voldelig ekstremisme har mulighet til å dele informasjon som i utgangspunktet reguleres av taushetsplikten.

4.4.7. Nye tiltak

Noen av informantene sier de har inntrykk av at barnevernets tiltak i liten grad retter seg spesifikt mot ungdommen selv. Det kan synes som om de fleste endringstiltakene rettes inn mot foreldrene ifølge informantene og barnevernet trenger som følge av dette nye metoder som retter seg spesifikt inn mot ungdommen det er bekymring for knyttet til radikaliserings og voldelig ekstremisme. Barnevernet trenger også nye tiltak på samhandlingsfronten der aktuelle instanser å samhandle med utvides, eksempelvis organisasjoner, fagpersoner med kompetanse på kultur og personer med brukererfaring. Dette nevnes som nye tiltak av to informanter ut fra at barnevernet i enkeltsaker normalt ikke involverer personer som ikke knyttes direkte til ungdommen eller familien som ressurs, eller tiltak som er innenfor barnevernet. Det å våge å involvere eksterne med kompetanse omtales derfor som nytt på tiltaksfronten for barnevernet.

Flere informanter viser til hvordan barnevernet har muligheter for å gjøre langt mer på tiltaksfronten enn det som gjøres nå. Som eksempel kan barnevernet bruke ressurspersoner i familiens nettverk og ressursfamilier i langt større grad enn det som gjøres per i dag. Tiltak som tar utgangspunkt i familiens eller ungdommens tilhørighet knyttet til landbakgrunn og lokalmiljø og bruker dem de har tillit til, fremheves som nye tiltak barnevernet kan bruke som en utvidelse av dagens nettverkstankegang i barnevernet. En informant sier at barnevernet trenger nye tiltak for å følge opp familier der ungdom har reist for å slutte seg til IS. Flere informanter sier at barnevernet må være modige nok til å bruke eksisterende tiltak, eksempelvis knyttet til nettverk, samtidig som det letes etter nye tiltak.

En faktor som flere informanter fremhever er at det ved bekymring for radikaliserings og voldelig ekstremisme vil være nødvendig med strakstiltak. Både med tanke på forebyggende tiltak men også tiltak i enkeltsaker mener informantene at barnevernet må ha kapasitet, evne og vilje til å iverksette tiltak raskt. Barnevernet bør derfor etablere strakstiltak som kan iverksettes raskt på dette området, slik at barnevernet står klar til å håndtere utfordringen i det den dukker opp.

Samtidig som det snakkes om spesifikke tiltak for å håndtere radikaliserings og voldelig ekstremisme nevner flere informanter at problemstillingen ikke må gjøres mer spesiell enn nødvendig. Informantene fremhever at selv om fenomenene kan anses å være nye slik de fremstår i dagens kontekst så har barnevernet lang erfaring med å sette inn tiltak rettet inn mot årsakene som ligger til grunn for problemstillingen. Erfaringer og tilgang til tiltak mot sårbare grupper, akutte problemstillinger, ungdom med avvikende atferd og tidlig intervensjon er noe barnevernet har stor kompetanse om og dermed erfaring med å håndtere. Denne erfaringen kan barnevernet bruke med trygghet og faglig tyngde fremhever flere informanter. Videre må man ifølge en informant huske på at det generelt er vanskelig å få tiltak til å treffe ovenfor selve utfordringen og at det ikke bare er radikaliserings og voldelig ekstremisme som problemområder som utfordrer barnevernet og samfunnet. Andre problemstillinger som rus, kriminalitet, skolevegring og annet utfordrer også barnevernet og det arbeides hele tiden med å utvikle bedre metoder for å kunne treffe best mulig med tiltak.

Flere informanter mener at dersom barnevernet skal lykkes i møte med radikaliserings og voldelig ekstremisme så må det tenkes mer alternativt enn det gjøres i dag. Barnevernet må også være mer fleksibelt på flere områder. Som eksempel nevnes tilgjengelige økonomiske

tiltak for barnevernet. For å kunne håndtere enkeltsaker og forebygge best mulig på området trenger barnevernet å styrkes økonomisk og samtidig være villige til å bruke flere ressurser. Det må tenkes kreativt fra barnevernets side i møte med problemstillingen hevder flere informanter, ettersom barnevernet tross alt har uante muligheter og handlingsrom innenfor eksisterende lovverk og at de som følge av dette har anledning til å iverksette det som måtte trenes for å håndtere utfordringen. Dette forutsetter ifølge en informant at radikaliserings og voldelig ekstremisme anerkjennes som en utfordring barnevernet har ansvar for å håndtere, i det minste være delaktige som en aktuell aktør knyttet til håndtering. Et fleksibelt barnevern som våger å ta ansvar og tenke alternativt relatert til tiltak vil ifølge informanten kunne håndtere utfordringene innenfor eksisterende rammer og med de tiltak som allerede eksisterer innen forebygging, kompetanseheving, hjelpetiltak, tvangstiltak og samhandling.

4.4.8. Oppsummering om tiltak i barnevernet

Informantene mener at eksisterende forebyggende tiltak i barnevernet kan tilpasses til radikaliserings og voldelig ekstremisme. Kompetansehevingstiltak vil være svært viktig for ansatte i hele barnevernet, sammen med tiltak inn mot sårbare grupper og familier. Eksisterende tiltak som ressurspersoner- og familier, samtaler med ungdom og tiltak som styrker foreldrene kan benyttes ifølge informantene. Tvang kan benyttes i ytterste konsekvens men dette kan føre til utfordringer. Barnevernet kan se til nye samarbeidspartneres tiltak og bør styrke sin samhandlingskompetanse. Videre bør det utvikles nye tiltak som rettes spesifikt inn mot ungdommen. Tiltak som bruker ungdommens nettverk og strakstiltak bør videreutvikles og benyttes på området. Informantene fremhever barnevernets erfaring i å håndtere årsakene til grunn for radikaliserings og uttrykker at barnevernet kan benytte eksisterende tiltak ved å tenke alternativt å være fleksible.

5. Drøfting av funnene

I dette kapitlet drøftes barnevernets møte med radikaliserings og voldelig ekstremisme. Informasjonen innhentet i datamaterialet vil ses i lys av barnevernloven og aktuell kontekst for temaet, spesielt forhold som gjelder radikaliserings og voldelig ekstremisme som fenomener, organisasjonen IS og barnevernfaglig kontekst.

Endringer i det globale samfunnet kan gi oss en opplevelse av at verden blir stadig mindre, mer tilgjengelig og samtidig med økte utfordringer. Situasjonen knyttet til IS og ungdom som blir radikaliseret og slutter seg til gruppen kan ha direkte betydning for arbeidet til barnevernet. Nasjonale føringer i form av handlingsplaner og satsningsområder påpeker at kommunen er en viktig aktør på feltet knyttet til forebygging, avdekking og avverging av problemet. Barnevernet som samfunnsaktør har et lovmessig ansvar for å håndtere bekymring for mindreårige innbyggere og å forebygge problemer for barn og unge. Spørsmålet er om barnevernet i Norge er forberedt til å håndtere radikaliserings og voldelig ekstremisme, både på generelt nivå og i enkeltsaker. Har barnevernet tilgang til virkemidlene de trenger eller er det behov for nye og alternative virkemidler?

5.1. Generell håndtering av problemstillingen i barnevernet

Det fremkommer i informasjonsgrunnlaget for studien at barnevernet er en aktør som anses å ha ansvar knyttet til håndteringen av radikaliserings og voldelig ekstremisme i samfunnet. Dette fremkom likevel ikke entydig fra informantene da en av dem mente det ikke var tilfelle at barnevernet hadde ansvar ved konkret bekymring for mindreårige. I forbindelse med kontakt med aktuelle informanter ble det også tilbakemeldt fra en barneverntjeneste at de ikke hadde anledning til å delta i studien ut fra at de ikke anså barneverntjenesten som relevant instans i kommunen for håndtering av problemstillingen.

Ut fra mangel på konkret erfaring var det for informantene vanskelig å si om problemstillingen per nå ble håndtert godt nok i barnevernet. Det er vanskelig å vite om barnevernet generelt håndterer problemstillingen knyttet til radikaliserings og voldelig ekstremisme godt nok slik det er i dag ut fra mangel på konkrete eksempler som tilsier dette. Samtidig råder det usikkerhet knyttet til hvordan enkeltsaker vil bli håndtert ut fra

erfaringsmangelen samt ut fra at det er noe usikkerhet knyttet til ansvarsfordeling, kompetanse og andre forhold.

5.1.1. Anerkjennelse av ansvar

Som nevnt innledningsvis i oppgaven nevnes barnevernet i regjeringens handlingsplan mot radikalisering og voldelig ekstremisme, som en mulig aktør ved gjennomføring av bekymringssamtaler med ungdom. Barnevernet nevnes som en av flere aktuelle aktører og det sies ikke noe om spesifikt ansvarsområde for barnevernets del. I studien har det fremkommet fra ulike kilder at det finnes flere eksempler på mindreårige som har reist fra Norge og sluttet seg til IS, noe som fører til at barnevernet ikke kan unnvikes som en aktør. Barnevernloven tydeliggjør barneverntjenestens ansvar for alle mindreårige som oppholder seg i Norge. Ut fra dette må det kommunale barnevernet anses for å ha ansvar for håndteringen av enkeltsaker og det øvrige barnevernet som følge av dette da de eksempelvis bidrar som leverandør av tiltak til det kommunale barnevernet. I tillegg til å håndtere konkret bekymring har barnevernet ut fra barnevernloven ansvar for kompetanseheving om aktuelle utfordringer og har et forebyggende ansvar. Basert på regjeringens handlingsplan og barnevernloven vurderes det at barnevernet i møte med radikalisering og voldelig ekstremisme både har ansvar for forebygging, håndtering av konkret bekymring samt kompetanseheving for ansatte.

Det har i studien fremkommet behov for egne kommunale handlingsplaner, rutiner eller annen systematisering av handlingsrepertoar. Dette vil kunne være en fordel for kommunene basert på tilbakemeldingene fra informanter i studien. Dette for å synliggjøre kompetanse og ressurser ved bekymring, muligheter for forebygging og hvordan ansatte i kommunen og andre kan gå frem for å håndtere bekymring. Det finnes en rekke handlingsplaner i tillegg til regjeringen sin, eksempelvis fra politidistrikter og organisasjoner. Spørsmålet er om generelle handlingsplaner vil være anvendelige for den enkelte kommune da organisering og struktur kan være ulik. Informanter i studien har fremhevet viktigheten av at handlingsplaner tilpasses kommunens lokale forhold. Det kan ut fra dette synes som om en egen handlingsplan for kommunene vil være den beste løsningen for at systematiseringen og oversikten av kommunens handlingsrepertoar på området blir optimalisert. For det kommunale barnevernets del vil det være viktig at deres ansvarsområder synliggjøres i en slik handlingsplan slik at det fremgår tydelig hva deres rolle i kommunens håndtering av utfordringen vil være.

5.1.2. Tilgjengelig kompetanse og tiltak

Kommunene i Norge er ulikt organisert, det finnes stort mangfold innen størrelse og innbyggertall. Dette medfører at kommunene kan ha ulike behov med tanke på hvor mange tiltak og hvor mye kompetanse de skal ha relatert til radikaliserings og voldelig ekstremisme. En kommune med høyt innbyggertall vil gjerne ha behov for bredde i tiltak mens mindre kommuner muligens klarer seg med færre. Noen kommuner befinner seg i regioner med nærhet til større kommuner og kan samhandle med nabokommuner på området. Som nevnt av informanter i studien kan mindre kommuner i form av samhandling, eksempelvis med andre SLT-koordinatorer i samme region, få tilgang til kompetanse og tiltak tilgjengelig i nærliggende kommuner. Man kan si at det ikke nødvendigvis er behov for at alle kommuner skal utføre alle tiltak på området, men at det er nødvendig med oversikt over hvordan man kan få tilgang til dem, eksempelvis gjennom samhandling på regionalt nivå. Det viktigste vil ikke være hvem som utfører tiltakene eller utarbeider handlingsplaner men at det finnes tilgjengelige tiltak på området og oversikt over hvordan kommunens instanser kan få tilgang på dem.

5.1.3. Står innsatsen i forhold til problemet?

Informantene viser til at de har gjennomført flere kompetansehevingstiltak på området. Temaet radikaliserings og voldelig ekstremisme omtales ofte av medier, norsk regjering og internasjonale styresmakter, spesielt knyttet til IS. Det er interessant å følge enkelte av informantenes refleksjoner relatert til om innsatsen på området i dag er proporsjonalt i møte med det reelle problemet radikaliserings og voldelig ekstremisme faktisk er. Det er forståelig at informantene som alle tilbakemelder manglende konkret erfaring med enkeltsaker på området stiller dette spørsmålet. Samtidig uttrykker de fleste at de opplever problemstillingen som viktig og at det er nødvendig med dagens fokus på forebygging og bekjempelse av IS. Informantene gir uttrykk for at det å være godt forberedt er viktig, noe som også understrekes i regjeringens handlingsplan.

Forhåpentligvis vil kommunenes forberedelse på området være nyttige ved eventuelle enkeltsaker slik at innsatsen på området viste seg å stå i forhold til problemet. I et forebyggende perspektiv er det viktig å påpeke at «tallene som aldri viste seg» og de unge som ikke ble radikaliserede også bør tillegges vekt dersom man på et tidspunkt skal forsøke å måle resultater av forebygging og håndtering av radikaliserings og voldelig ekstremisme. Det

at kommunene involvert i studien mangler erfaring med enkeltsaker kan i dette perspektivet indikere at problemstillingen har vært godt nok forebygget og ikke bare handle om at det har blitt fokusert mye på et fenomen som viste seg å ikke være som omfattende som antatt.

5.1.4. Hvor annerledes er det lov å være

Studien tegner et bilde av at man som samfunn forsøker å håndtere radikaliserings og voldelig ekstremisme, men at det kan være vanskelig noen ganger å vite hvor grensene går for hva som er problematisk og ikke. Nasjonalt og internasjonalt lovverk tydeliggjør handlinger, oppfordring til handlinger og ytringer som er ulovlige men samtidig grenser lovverket inn mot områder som kan være vanskelige å definere: hvor langt kan ytringsfriheten gå? Hva slags sensitiv og identifiserende informasjon har man lov til å dele, med hvem og når? På hvilket tidspunkt når man er bekymret for en ungdoms atferd går avvergelsesplikten foran taushetsplikten?

En av informantene sier dette på en annen måte: det må være lov til å være annerledes. Det skal i vårt samfunn være tillatt å ha andre meninger enn majoriteten. Dette er særskilt viktig å reflektere over i et minoritetsperspektiv. Tillater vi i vårt majoritetssamfunn at noen uttrykker støtte til IS? Er det rom for å drømme om kalifatet og det å slutte seg til IS for å utføre jihad? Dersom lovverket sier at en person kan ha disse holdningene så lenge det ikke oppfordres til, rekrutteres til eller utføres kriminelle handlinger, vil vi som samfunn tåle å ta debatten og gi rom for holdningene? Spørsmål som dette leder igjen til et nytt viktig spørsmål: forebygger man best radikaliserings og voldelig ekstremisme ved å ha nulltoleranse for slike holdninger eller ved å lage rom i vårt samfunn for å ha dette, men med tydelighet til når grensene krysses lovmessig?

Studien svarer ikke nødvendigvis på disse spørsmålene men sier noe om at det må være lov å være annerledes og at det må finnes rom for å kunne møte ungdom i fare for å bli radikaliserede med forståelse for deres frustrasjon. Videre viser studien at samfunnet kan lykkes i kampen mot radikaliserings og voldelig ekstremisme ved å forhindre skapt utenforskap, der minoriteter føler seg utestengt, muslimer føler seg forfulgt og innvandrere ikke opplever å få bli integrert. Studien synliggjør viktigheten av å ha forståelse for minoritetsungdoms behov for tilhørighet og motreaksjoner ovenfor majoritetssamfunnet. Hva vi kan gjøre med ønsket utenforskap sier studien lite om, men dersom det gjøres et poeng av

at det må være lov i dagens samfunn å være annerledes må man samtidig også forstå og akseptere at noen velger å være utenfor majoriteten.

Radikalisering kan gjerne anses for å være ønsket utenforskap, der ungdom er i opposisjon til samfunnet og tar avstand til majoriteten. Studien synliggjør at radikalisering også er skapt utenforskap, der strukturelle forhold knyttet til oppvekstsituasjon, sosioøkonomiske forhold og mislykket integrering kan bidra til at personer føler seg utenfor og annerledes. Et samfunn som strekker seg for å inkludere samtidig som det tillates å være annerledes vil gjerne være det beste for å håndtere utenforskap. Radikalisering og voldelig ekstremisme vil likevel kunne ha så alvorlige konsekvenser at samfunnet har behov for tydeliggjøring av terskler. Med terroristen fra 22. juli 2011 sitt valgte utenforskap som eksempel er det tydelig at terskler kan krysses slik at lovverk brytes og samfunnets øvrige innbyggere er i fare. Man må kanskje skille ikke bare mellom skapt og valgt utenforskap men også relatert til skadelig utenforskap. Igjen blir det et definisjonsspørsmål om hvem utenforskapet er skadelig for, men lovverkets nåværende håndtering av radikalisering og voldelig ekstremisme synliggjør at samfunnet kan gripe inn når utenforskapet er skadelig både ovenfor andre og en selv.

Barnevernet må, for å kunne håndtere radikalisering og voldelig ekstremisme, både kunne håndtere ungdom som ønsker å være annerledes og som velger å være utenfor majoriteten. Barnevernet må samtidig ta sitt forebyggende ansvar på alvor og forhindre at barn og unge lever under forhold som er skadelige. I dette perspektivet er barnevernet en viktig samfunnsaktør for å forhindre skapt utenforskap. Barnevernet har virkemidler og muligheter til å håndtere skadelig utenforskap og må ta ansvaret for håndtering av enkeltsaker etter barnevernloven på alvor for at samfunnet skal være i posisjon til ungdom som ønsker å være utenfor og opplever skapt utenforskap.

5.2. Forebygging av radikalisering og voldelig ekstremisme

Forebyggende arbeid utføres av mange aktører, i størst grad av foreldre som oppdrar sine barn i det norske samfunnet og skaper gode oppvekstvilkår og trygghet for sine barn. Alle aktører som arbeider rettet inn mot barn og unge kan sies å være i posisjon til å forebygge selv om ikke alle er gitt et tydelig lovmessig ansvar. Studien viser at forebygging av radikalisering og voldelig ekstremisme av det offentlige knyttes opp mot samfunnets og

barnevernets forebyggende arbeid generelt og at barnevernet i sitt forebyggende ansvar også har ansvar for forebyggingen av radikaliserings og voldelig ekstremisme.

5.2.1. Ulik organisering og samhandling

Kommuners forankring av forebyggende arbeid kan gjøres svært ulikt. Studien viser at enkelte kommuner har egne instanser som arbeider kriminalitetsforebyggende og oppsøkende mens andre kommuner anser generelt arbeid rettet inn mot barn og unge for å være deres forebyggende arbeid. Det ene utelukker ikke det andre da forebyggingsbegrepet ovenfor barn og unge både handler om generell forebygging av skjevutvikling samt kriminalitetsforebyggende arbeid. Ulike aktører innen forebygging kan også benytte ulike eller sammenfallende strategier, eksempelvis barnevern og politi med sine tilnærminger ovenfor ungdom med avvikende atferd. Med utgangspunkt i Bjørgos forebyggingsmekanismer kan man se enkelte forebyggingsstrategier som er relativt enkle å «plassere» på systemnivå (Bjørgo, 2015). For eksempel mekanismer som omhandler å forebygge at en kriminell handling skjer, eksempelvis dannelsen av normative barrierer mot å begå kriminelle handlinger. Dette vil være generelt forebyggende arbeid der alle forsøker å lære barn og unge forskjeller på rett og galt. Utfordringen med at flere aktører arbeider forebyggende inn mot samme gruppe kan være at det benyttes strategier som ikke sammenfaller og dermed står i fare for å motarbeide hverandre. Eksempler på dette kan være at politiets forebyggende arbeid mot mindreårige arbeider avskrekkende mens barnevernets kriminalitetsforebyggende arbeid jobber dialogbasert. Satt på spissen kan tilnærmingen til den samme ungdommen bli svært ulik fra aktørene. Felles innsats mot radikaliserings og voldelig ekstremisme fremheves av regjeringen, Bjørgo og informantene i studien som sentralt for å lykkes på området. For å nå dette målet må man gjerne på både lokalt og nasjonalt nivå sikre at alle forebyggende aktører samhandler slik at man støtter opp om hverandres arbeid fremfor å benytte ulike strategier og tilnærminger som kan motarbeide hverandre. Studien fremhever også utfordringene ved at aktører involvert i arbeidet har tilgang til ulik informasjon men ikke nødvendigvis deler denne med hverandre, slik informantene sier om PST og politiet. Tydeliggjøring av hvordan de ulike aktørene som arbeider rettet inn mot feltet kan dele informasjon vil derfor være viktig for å lykkes i forebyggende arbeid på feltet.

5.2.2. SLT-koordinatorens nøkkelrolle

Det har fremkommet i studien at SLT-koordinatorer kan være i en nøkkelposisjon for kommunens håndtering av radikaliserings og voldelig ekstremisme. SLT-koordinatoren arbeider rettet inn mot lokale forebyggende aktører, både i kommunen, det frivillige og politiet og har således anledning til å ha tilgang til flere sentrale områder samt å ha en koordinerende rolle mellom aktørene. Basert på at forebyggende arbeid på området best kan lykkes ved samhandling mellom aktørene synliggjøres også SLT-koordinatorens anledning til å inneha en nøkkelrolle. Informantene i studien som arbeider som SLT-koordinatorer fremhever samarbeidet mellom koordinatorene på tvers i regioner og på nasjonalt nivå. Dette gir tilgang til kompetanse og muligheten til å lære av andres arbeid og kan sies å styrke kommunens arbeid på feltet. SLT-koordinatorene fremhever selv hvordan kommunen de arbeider i har utpekt dem til å ha en nøkkelrolle ved at ulike tiltak mot radikaliserings og voldelig ekstremisme har blitt forankret i SLT.

Det kan synes logisk å forankre kommunens arbeid rettet inn mot radikaliserings og voldelig ekstremisme i kommunens SLT-arbeid. Samtidig viser studien at dette ikke kan gjøres uproblematisk uten at SLT-koordinatoren får anledning til å bruke tid på arbeidet. Studien synliggjør et viktig spørsmål: hva skal SLT-koordinatoren nå gjøre mindre av ettersom det forventes innsats og tiltak på dette området? Mange kommuner har ansatt SLT-koordinatorer men det er ikke en stilling kommunen er pålagt å ha. For å ta på alvor radikaliserings og voldelig ekstremisme vil det være nødvendig med en styrking av SLT-koordinatorens rolle og SLT-arbeidet generelt. Ikke minst vil det for barnevernet være viktig å kunne nyttiggjøre seg av SLT-koordinatorens kompetanse og tilgang til ressurser og tiltak på området for å kunne håndtere radikaliserings og voldelig ekstremisme generelt og i enkeltsaker.

5.2.3. Hvordan forebygges utenforskap?

Når man snakker om å forebygge radikaliserings og voldelig ekstremisme må man samtidig snakke om hvordan man forebygger utenforskap. Når det er slått fast at valgt utenforskap må tillates så fremt det ikke er til skade for andre, sitter man igjen med at forebygging av utenforskap handler om å forhindre skadelig og skapt utenforskap. Igjen kan det være utfordrende at forebyggende aktører har ulike strategier. Et eksempel er der skolevesenet kan varsle politi og PST basert på politiske ytringer fra elever. Politi og PST har gjerne ikke lovmessig anledning til å gripe inn, annet enn i form av en bekymringssamtale. Skolen kan

likevel oppleve elevens politiske holdninger som utfordrende. Andre rundt eleven kan gjerne fremheve politisk engasjement som en ressurs, selv om holdningene gjerne ikke er i samsvar med majoritetens holdninger. Ulike fokus i møte med eleven i form av beredskapsfokus, problemfokus og ressursfokus kan komme på kant med hverandre. Viser dette at vi i samfunnet trenger tydeliggjøring av om valgt ikke-skadelig utenforskap skal være tillat? Muligens. Samtidig vil en klarere definisjon av hva som er tillat og ikke igjen skape skiller. Spørsmålet er om ikke forebygging av utenforskap best kan gjøres ved å tillate annerledeshet og at ulike forebyggende aktører via samhandling styrker sin mangfoldskompetanse og sin forståelse for hverandres fokus og strategier i forebyggende tilnærminger til ungdom.

5.3. Barnevernets kompetanse

Basert på tilbakemeldingene fra informantene og kompleksiteten i problemstillingen synes det tydeliggjort at barnevernet har behov for økt kompetanse på feltet. Det fremgår i studien både at barnevernet ikke har nok kompetanse om fenomenene og at barnevernet i lys av barnevernlovens krav vil ha behov for ytterligere kompetanse i takt med samfunnsutviklingen. Feltet er stort og barnevernet må være konkrete når det gjelder hva slags kompetanse de trenger. Videre trenger barnevernet å se på erfaring og kunnskap de fra andre områder, relatert til om håndtering av saker med lignende problemstillinger har gitt barnevernet erfaringer de kan bygge på i møte med radikaliserings og voldelig ekstremisme.

5.3.1. Kompetanseheving – for hvem og om hva?

Flere av informantene i studien mener at alle som arbeider med barn og unge må ha kompetanse om fenomenene. Ansatte i hele barnevernet fremheves som viktige da de mer enn andre aktører møter barn fra familier med risikofaktorer og at barnevernet således er i posisjon til å identifisere ungdom i fare for å bli radikaliserede. Kompetanse om nasjonale føringer fra regjeringens handlingsplan og lovverk vil være viktig for å danne forståelse av rammene som legger føringer for håndtering av problemstillingen. Kunnskap om radikaliserings og IS vil også være viktig, sammen med kompetanse om forhold som påvirker situasjonen indirekte som minoritetsperspektiver, religion, kulturforskjeller, mangfold, integrering og globalisering.

Man kan stille spørsmål ved om alle ansatte skal ha like mye kompetanse ettersom barnevernet kan ha ulike stillinger og organisering. Det anses som viktig at alle ansatte i barnevernet har fenomenkunnskap om radikaliserings og voldelig ekstremisme ut fra at det er

lovpålagt for ansatte der å ha kompetanse om samfunnsforhold. Videre vil det for alle være viktig med bred kunnskap om tidlig innsats og hvordan skapt utenforskap kan forebygges. Ansatte som arbeider med ungdom vil trenge kunnskap om ungdoms bruk av symboler og tegn til bekymring slik at ungdommer i en radikaliseringsprosess kan oppdages. Samtidig må det ikke glemmes at barnevernet kan møte radikaliseringsprosess og voldelig ekstremisme også ved at foreldre radikaliseres. Det vil derfor ikke være tilstrekkelig å gi enkelte ansatte økt kunnskap basert på ansvarsområder. Så lenge man arbeider inn mot barn, ungdom og foreldre vil man være i posisjon til å identifisere risikofaktorer generelt og tegn til radikalisering spesielt. Basert på dette burde ikke barnevernsansatte få anledning til å velge bort kompetanseheving på feltet. Det bør være obligatorisk med generell kompetanse for alle ansatte i barnevernet for å være best mulig rustet til å møte sine brukere. Kompetanse på området vil gi barnevernet beredskapskunnskap som kan nyttiggjøres konkret i møte med radikalisering og voldelig ekstremisme.

5.3.2. *Kompetanse om andre områder*

Informantene har fremhevet ulike områder der barnevernet kan lære av egen håndtering av nærliggende problemstillinger. Rutiner for håndtering av saker med radikalisering og voldelig ekstremisme etterlyses av informanter og det anses som viktig for barnevernet å se til områder der de har utarbeidet rutiner tidligere for så å bruke erfaringene for å lage rutiner på dette området. Ut fra dette kan man anta at barnevernet ved å øke sin kompetanse om radikalisering og voldelig ekstremisme vil bli i bedre stand til å lage egne rutiner for håndtering samt identifisere dette som problemstilling i møte med familier. Dette forutsetter likevel at barnevernet er i kontakt med familien eller på annet vis gjøres kjent med dem.

Det å arbeide med identifisering av sårbare barn og unge ved å bruke Kvellos risikofaktorer fremheves i studien som svært relevant kompetanse for barnevernet for å identifisere ungdom i fare for å bli radikaliseret. Det synes nesten påfallende at Kvellos liste over risikofaktorer i så stor grad samsvarer med sårbarhetsfaktorer og fellesnevner ved bakgrunnen til radikalisert ungdom. Studien levner ut fra dette ingen tvil om at både kunnskap om barn og unge i risiko og håndtering av dette vil være viktig kompetanse for barnevernet å ha med seg i møte med radikalisering og voldelig ekstremisme.

Studien synliggjør viktigheten av at ansatte i barnevernet ikke bare har kompetanse om radikalisering og voldelig ekstremisme alene for å kunne håndtere problemstillingen.

Ansatte i barnevernet må også ha kulturforståelse og mangfoldskompetanse for å kunne skille mellom ulike former for utenforskap og det at mennesker rett og slett er forskjellige. De må også ha evne til å se hvordan mangel på toleranse i egen profesjonsutøvelse kan føre til økt forekomst av skapt utenforskap. Informanter fremhever viktigheten av kunnskap om religion, kulturforståelse og ikke minst minoritetsperspektiver. Det vil være særlig viktig at ansatte i barnevernet har nok kompetanse til å forstå minoritetsungdoms behov for gruppetilhørighet og at dette anerkjennes. Det å ha kunnskap om forventningspresset ungdom utsettes for når de beveger seg mellom ulike rom i samfunnet er også viktig. Eksempelvis kan minoritetsungdom som går på skole der majoriteten legger premissene oppleve forventninger i form av selvrealisering, sosial deltakelse og ansvar for egen læring. Dette kan stå i kontrast til forventningene fra familien som i større grad kan ta utgangspunkt i et kollektivistisk tanke sett. Minoritetsungdom kan ofte måtte bevege seg mellom ulike arenaer der forventningene kolliderer da de rettes mot ungdommen som individ eller som del av en gruppe. Det å forstå minoritetsperspektiver i vårt globaliserte samfunn vil være nødvendig kompetanse for ansatte i barnevernet. Forventningspress som kolliderer kan føre til at barnevernet i møte med minoritetsungdom også må ha tilgang til redskaper og hjelp til ungdommene, slik at de kan få økt sin evne til å håndtere forventningspresset. Ansatte må også ha kompetanse til å kunne se ressurser hos minoritetsungdom som klarer å være fleksible mellom kulturer og håndterer de ulike forventningene som rettes mot dem som individ og medlem av en gruppe.

5.4. Konkret håndtering av saker

Barnevernloven synliggjør det kommunale barnevernets ansvar for å ta imot bekymring som foreligger knyttet til barn og ungdom og vurdere videre undersøkelse dersom det forekommer bekymring for den unge. Barnevernet kan således ikke velge bort bekymring, eksempelvis knyttet til radikaliserings og voldelig ekstremisme, og må ta ansvar for videre undersøkelse dersom bekymringen faller inn under barnevernloven. Konkret bekymring for radikaliserings og voldelig ekstremisme vedrørende mindreårige vurderes som bekymringsfullt nok til at barneverntjenesten vil være nødt til å vurdere videre undersøkelse. Dette uavhengig av i hvor stor grad den enkelte barneverntjeneste opplever å ha god nok kompetanse eller tiltak på området. Lignende bekymring i saker der Bufetat eller private aktører innen barnevernet er involvert vil også utfordre dem til å ta ansvar og tilpasse sine tiltak til å kunne håndtere problemstillingen. Bekymring på området som er for lite konkret til at den faller inn under barnevernloven, eksempelvis uttalt bekymring knyttet til miljøer eller på gruppenivå uten å

konkretiseres, vil kunne bli håndtert i et forebyggende perspektiv av forebyggende aktører i den aktuelle kommunen og lokalmiljøet. Til tross for at studien synliggjør mangel på konkret erfaring med enkeltsaker for informantene er det likevel nødvendig å være forberedt på å ta ansvar dersom slike saker skulle bli kjent for barnevernet samt å rette forebyggende strategier inn mot mindre spesifikke bekymringer på området.

5.4.1. Analyse og kartlegging

Studien synliggjør at situasjonen rundt ungdom må analyseres og kartlegges ved bekymring for radikaliserings- og voldelig ekstremisme, med mål om å få oversikt og forståelse for ungdommens situasjon og for å kunne vurdere tiltak. Det sies i studien ikke entydig hvem som har ansvaret for en slik kartlegging. Sett i lys av barneverntjenestens ansvar for håndtering av bekymring kan dette vurderes å samsvare med studiens beskrivelse av kartleggings- og analysebehovet. Barneverntjenesten har således anledning til å foreta en slik kartlegging i form av en undersøkelse etter barnevernloven §4-3 og vil ha ansvar for dette så fremt bekymringen er meldt fra om til barneverntjenesten.

I en undersøkelse har barneverntjenesten anledning til å gjennomføre samtaler med de involverte og innhente informasjon fra involverte instanser. Det kan også benyttes spesifikke kartleggingsverktøy for å undersøke bekymringen til grunn for undersøkelsen.

Barnevernloven tydeliggjør at det ikke kan undersøkes ut over det bekymringen gir grunnlag for. Ved alvorlig bekymring kan det likevel være nødvendig med en omfattende undersøkelse. Hvilke undersøkelsesledd som bør gjennomføres ved bekymring for at en ungdom er i ferd med å bli radikalisert eller er i fare for å begå voldelig ekstremisme vil kunne variere, men ut fra studien vil barneverntjenestens kartlegging av ungdommen og analyse av situasjonen være viktig. Videre viser studien at andre aktører kan bidra til barneverntjenestens undersøkelse i form av at de innehar kompetanse etter tiltak som kan benyttes.

5.4.2. Tiltak i enkeltsaker

Studien viser at det er behov for samhandling og avklaringer mellom instanser som utfører tiltak i slike saker. En sak kan både befinne seg hos barneverntjenesten, Bufetat, politi og PST og andre aktører samtidig og som vist tidligere vil koordinering av strategier og tiltak mellom de involverte være viktig. Barnevernet kan da ha en koordinerende funksjon i tillegg

til undersøkelse og tiltak, noe som kan være en fordel når mange instanser er involvert samtidig. Koordinering kan være et tiltak i seg selv og barnevernet gjennomfører ofte slike tiltak i form av samarbeidsmøter. Barnevernet kan også her involvere andre med kompetanse på problemet for å finne nye tiltak.

Studien poengterer viktigheten av å involvere ungdommen selv, foreldre og nettverk ved bekymring for at en ungdom er i ferd med å bli radikalisert og at frivillige hjelpetiltak med dette som utgangspunkt bør være barneverntjenestens mål. Barnevernet har et lovmessig ansvar for å involvere foreldre i undersøkelser og tiltak inn mot ungdom da foreldre er part i saken. Videre er brukermedvirkning et viktig prinsipp i barnevernfaget. Knyttet til bekymring for radikalisering og voldelig ekstremisme er det tydeliggjort i studien at dialogbaserte tiltak som involverer ungdommens nærmeste vil være etisk og faglig riktig, nødvendig ut fra loven samt viktig for å lykkes med å hjelpe den unge.

Barnevernet har anledning til å iverksette tiltak i situasjoner der barn og/eller foreldre ikke samtykker til hjelpetiltak etter barnevernloven §4-4. For å iverksette slike tiltak må flere kriterier i barnevernloven som synliggjør en alvorlig situasjon være oppfylt, i tillegg til vedtak fra fylkesnemnda. Det har av informanter i studien blitt stilt spørsmål ved i hvilken grad barnevernets tvangstiltak vil være gyldige med utgangspunkt i problemstillingen. Det er fremhevet som problematisk lovmessig å plassere ungdom på tvang for å avverge og forhindre skade de kan påføre andre. En ungdom der det foreligger så alvorlig bekymring at vilkårene for tvang er oppfylt vil etter alt å dømme bli plassert i institusjon. Det er usikkert om et slikt tiltak vil klare å holde på noen som er fast bestemt på å dra til Syria. For å kunne håndtere radikalisering og voldelig ekstremisme vil det derfor være nødvendig med tilpassede tiltak, også når det benyttes tvangsbestemmelser etter barnevernloven, noe som spesifikt utfordrer Bufetats utforming av tiltak. Bufetat har strenge føringer lovmessig på hva som er tillatt med tanke på bevegelsesfrihet, låste dører og lignende, samt instruks fra fylkesmannen som også har tilsynsansvaret ved institusjoner. Det vurderes som viktig at både kommunalt og statlig barnevern har dialog med fylkesmannen og lovgiver relatert til å ha nødvendig handlingsrom i saker der det foreligger alvorlig bekymring knyttet til radikalisering og voldelig ekstremisme, samt at det avklares nærmere barnevernets anledning til å iverksette tvangstiltak for å forhindre at ungdommen skader andre.

5.5. Virkemidler og tiltak i barnevernet

Det sentrale spørsmålet som stilles i studien er om barnevernet har tilgang på gode nok virkemidler i møte med radikaliserings og voldelig ekstremisme eller om det er behov for nye og alternative virkemidler. Med virkemidler menes tiltak, mottak av bekymring, undersøkelse, forebyggende arbeid og kompetanseheving. Som nevnt tidligere viser studien hvor viktig det er at barnevernet bruker forebyggende- og kompetansehevingstiltak i møte med problemstillingen og at dette arbeidet bør styrkes for å gi barnevernet beredskapskunnskap til å bruke i møte med utfordringen.

Igjen blir det naturlig å fremheve at den manglende erfaringen barnevernet har med radikaliserings og voldelig ekstremisme gjør det utfordrende å svare på om virkemidlene er tilstrekkelige. Samtidig bør det tillegges vekt at barnevernets virkemidler og tiltak rettes inn mot svært ulike problemstillinger. Eksempelvis skal barnevernets plasseringstiltak som rettes inn mot ungdom med atferdsvansker håndtere sammensatte utfordringer. Denne fleksibiliteten i tiltak kan også føre til at ungdom i en radikaliseringsprosess kan få hjelp gjennom tiltaket ved at det tilpasses ungdommens utfordringer.

En problemstilling som ofte fremheves angående barnevernet i Norge er at de råder over både frivillige hjelpetiltak og tvangstiltak. Det problematiseres ofte at barnevernets potensielle makt fører til at familier sier ja til frivillige hjelpetiltak for å unngå bruk av tvang. Tiltak som fremheves i denne studien er i stor grad basert på frivillighet: dialog med ungdom, familie og nettverk og økt samhandling med instanser. Nevnte tiltak vil etter dagens barnevernlov være frivillige hjelpetiltak etter §4-4. Barnevernloven har etter 1. april 2016 også bestemmelser som sikrer barnevernet adgang til å iverksette enkelte tidligere frivillige hjelpetiltak med tvang. Spørsmålet er om de dialogbaserte tiltakene som studien fremhever hadde vært mulige å utføre med tvang. Dialog i seg selv krever at begge parter er villige til å snakke sammen og endring basert på dette tiltaket krever motivasjon hos parter. Dialog med tvang kan synes som en selvmotsigelse. Barnevernet bør derfor søke dialogbaserte tilnærminger med frivillighet som utgangspunkt for å ha best forutsetning for å hjelpe ungdom i en radikaliseringsprosess.

5.5.1. Eksisterende tiltak

Barnevernets hjelpetiltak retter seg i størst grad inn mot foreldre, hovedsakelig med råd og veiledning. Studien fremhever støtte til foreldre ved bekymring for at deres ungdom er i en

radikaliseringsprosess som viktig. Det fremheves også at foreldre som en ressurs vil være viktig for at øvrige involverte skal komme i posisjon til å forstå situasjonen best mulig og for å kunne hjelpe ungdommen. Samtidig må det ved vurdering av dette kartlegges om foreldre støtter ungdommens valg og holdninger dersom de sympatiserer med IS. Det vil være vanskelig å investere i foreldres evne til å hindre ungdommen i slutte seg til IS dersom de støtter dette. Det understrekes likevel at foreldre kan være en ressurs til tross for at de støtter ungdommen og således motarbeider det barnevernet ønsker å få til da deres kjennskap til ungdommen vil uansett være en ressurs. Videre kan holdningsskapende arbeid rettet inn mot foreldre skape endring som fører til muligheter til å hindre at ungdommen slutter seg til IS. Barnevernet må derfor være bevisst på dette og ikke bare avskrive foreldre som en ressurs dersom de støtter ungdommens valg.

Studien viser at det er viktig å bruke familiens nettverk for å komme i posisjon til ungdommen. Barnevernet utfører i dag flere nettverksbaserte tiltak. Nettverk i studien omtales som både familie og venner, moské og nærmiljø samt skole og fritid. Basert på relasjoner i nettverket kan barnevernet lykkes i å komme i posisjon til ungdommen ved at personer som står ungdommen nær bidrar, eksempelvis gjennom samtaler med ungdommen og deltakelse i samarbeid med barnevernet. En utfordring med dette er at ungdom kan søke bort fra foreldres eller eget tidligere nettverk. Minotenk og andre kilder i studien fremhever det at ungdommen tar avstand fra tidligere nettverk som en indikator på radikalisering. Kjente eksempler fra media med personer som har blitt radikaliserte viser hvordan de i radikaliseringsprosessen tok avstand fra foreldre og moské som de mente var for liberale og hvordan de trakk seg unna tidligere venner, skole og fritidsaktiviteter. Tiltak fra barnevernet som spiller på nettverk som ressurs må derfor ta høyde for at ungdommen gjerne ikke lenger anerkjenner nettverket. Det vurderes likevel her at relasjonens betydning kan bli avgjørende for at signifikante andre i nettverket igjen kommer i posisjon til ungdommen. Barnevernet vil her bli utfordret til å tenke kreativt i sine nettverksbaserte tiltak for å kunne bruke disse i møte med radikalisering og voldelig ekstremisme.

Andre tiltak barnevernet benytter per i dag som i studien foreslås som aktuelle er samtaler med ungdommen. Dette er et tiltak som vurderes å inneha stor mulighet for fleksibilitet da det ikke innebærer en strukturert form for tiltaksgjennomføring og at det dermed også kan tilpasses til saker med bekymring for radikalisering. Det at barnevernet i regjeringens handlingsplan på området benevnes som aktuell instans ved gjennomføring av

bekymringssamtale synliggjør dette som aktuelt tiltak fra barnevernet. Det vurderes at barnevernet kan delta som part i bekymringssamtaler eller selv gjennomføre dette som tiltak. Spørsmålet er hva som skal til for å lykkes med tiltaket dersom målet er å hindre radikaliserings og voldelig ekstremisme hos den unge. Studiens fokus på dialog som tilnærming fordrer at barnevernet i samtalen anerkjenner ungdommens frustrasjon. Studien synliggjør at ulike forhold kan ligge til grunn for at ungdom radikaliseres. For å ikke generalisere og stå i fare for å bomme på den konkrete ungdommens opplevelser må barnevernet aktivt lytte til det ungdommen sier i samtalen. Det vil altså ikke bare være nok at barnevernet gjennomfører samtaler for å lykkes i slike saker, det vil kreve evnen til å lytte og anerkjenne for å kunne komme i posisjon til den unge og skape en reell dialog.

Barnevernets eksisterende samhandlingstiltak bør ifølge studien benyttes i møte med radikaliserings og voldelig ekstremisme. Det fremgår også av regjeringens handlingsplan at samhandling mellom aktørene er viktig og barnevernloven synliggjør dette som et viktig virkemiddel. Informantenes presisering av PST, personer med brukererfaring, moskeer og andre vil være aktører som barnevernet gjerne ikke har erfaring med knyttet til samhandling i saker. Ut fra dette bør barnevernet tilpasse sine samhandlingstiltak til nye aktører samtidig som det klargjøres hvordan taushetsplikten til barnevernet ivaretas. Videre er det som tidligere nevnt også viktig at de ulike aktørene tilpasser sine ulike tilnærminger for å kunne forsterke hverandres tiltak fremfor å motarbeide, samt å håndtere utfordringene knyttet til de ulike lovverkene instansene opererer ut fra.

5.5.2. Trenger barnevernet nye tiltak?

I studien foreslås det nye tiltak for barnevernet å vurdere i møte med radikaliserings og voldelig ekstremisme, i tillegg til tilpasning av eksisterende tiltak. Barnevernet trenger nye kompetansehevingstiltak for å øke sin kunnskap om fenomenene, i tillegg til å kunne bruke eksterne med faglig kompetanse på området. Videre er det behov for økt tilgang til tiltak og metoder som retter seg spesifikt inn mot ungdommen selv, ettersom flesteparten av barnevernets tiltak er foreldrebaserte. Det fremkommer fra informanter at barnevernet i møte med ungdom som vil slutte seg til IS gjerne vil ha behov for å bruke straktiltak av akutt karakter og at det kan være behov for tilpassede tiltak på dette området. Også handlingsplaner og Bjørgos forebyggingsstrategier synliggjør behov for tiltak for å avverge når det er fare for at ungdommen vil reise. Bufetat og tiltaksleverandører blir basert på dette utfordret på å utforme nye plasseringstiltak, både i et akutt og langvarig perspektiv på plasseringen.

Andre områder barnevernet er nødt til å tenke nytt på er relaterte til økonomiske tiltak. Barnevernet har anledning til å gi økonomisk støtte og det kan stilles spørsmål ved om slike tiltak vil kunne forebygge radikaliseringsprosesser. Som eksempel kan barnevernet bidra til at ungdom får tilhørighet i positive miljøer ved å dekke utgifter knyttet til deltakelse i fritidsaktiviteter og opplevelsesbaserte aktiviteter og således kunne håndtere radikaliseringsprosesser som bekymring med nye økonomiske tiltak.

Et område som nevnes spesifikt i studien er tiltak rettet inn mot hjemvendte Syria-farere. For å kunne håndtere radikaliseringsprosesser og voldelig ekstremisme vil barnevernet ifølge informanter og litteratur måtte ha tiltak for håndtere bekymring knyttet til ungdom som vender hjem etter å ha kjempet for IS. Bekymring for disse ungdommene kan omhandle flere forhold: fare for voldelig ekstremisme, traumer og psykiske vansker etter opplevelser, fysiske skader, fare for represalier og forsøk på nyrekruttering, med mer. Her vurderes barnevernets samhandlingsmuligheter med andre aktører som viktige, sammen med spesifikk kompetanse om radikaliseringsmekanismer og fremmedkriegers situasjon. Et spørsmål som er betimelig å stille her er hvor vidt barnevernet bare skal tenke på denne måten om ungdom som har kjempet for IS. Hva med personer som har reist for å slutte seg til grupper som kjemper *mot* IS? I politiet og PSTs perspektiv vil det ikke være like stor bekymring knyttet til disse ungdommene som når tidligere IS-krigere vender hjem. I et barnevernfaglig perspektiv vil det være naturlig å hevde at det også for dem som kjemper mot IS foreligger bekymring når de vender hjem, eksempelvis knyttet til traumer og opplevelser de har hatt. Det er derfor nødvendig med tiltak for barnevernet rettet inn mot håndtering, behandling og ivaretagelse av hjemvendte fremmedkrigere generelt, ikke bare IS-soldater spesielt.

Tiltak som retter seg inn mot familien til den unge som har reist er også viktig. Barnevernloven kan gjøre det utfordrende for barnevernet å rette konkrete tiltak inn mot familier når en ungdom ikke oppholder seg i Norge. Samtidig synliggjør studien foreldres behov for støtte og oppfølging i sin kommune i en slik situasjon. Barnevernet kan bli involvert dersom familien tidligere er kjent for barnevernet og kommunen har behov for å benytte seg av relasjoner familien har i hjelpeapparatet. Videre vil barnevernet kunne bli involvert dersom det foreligger bekymring eller det er behov for å forebygge at mindreårige søsken skal bli radikalisert. Det er viktig at barnevernet her tenker alternativt relatert til sitt

ansvar etter barnevernloven og vurderer sin mulighet til å bistå i en prekær situasjon fremfor å vurdere om barnevernet kan pålegges å utføre tiltak i en slik situasjon.

5.5.3. Barnevernets uante muligheter

Studien viser tydelig barnevernets uante muligheter innenfor eksisterende tiltak. Spesielt gjelder dette samhandlings- og dialogbaserte tiltak som involverer nettverk. Barnevernet har tilgang til dette ut fra loven og ut fra flere metoder som anerkjennes innen barnevernfaget. Basert på dette kan det stilles spørsmål ved om barnevernet trenger nye tiltak eller om det faktisk eksisterer tilstrekkelige tiltak for å kunne håndtere radikaliserings og voldelig ekstremisme. Barnevernet må muligens «børste støv» av sitt handlingsrepertoar og alle mulige metoder, for så å kunne bruke dette i møte med problemstillingen.

Studien viser at barnevernet ved bruk av eksisterende tiltak må være villige til å tenke alternativt og være fleksible. Fremfor å tenke nye tiltak må de mulighetene barnevernet har i dag utvides og utvikles til å kunne benyttes i møte med ungdom som står i fare for å bli radikaliserede. Dette gjelder både tiltak knyttet til forebyggende arbeid, kompetanseheving samt spesifikke tiltak i møte med ungdom og deres familier. Som redegjort for tidligere vil økt fokus på samhandling med nye aktører være viktig for å kunne håndtere problemstillingen på alle nivå. Utvidelse av bruk av nettverk og ressurser, eksempelvis i form av ressursfamilier er også tiltak barnevernet bør bruke. Villighet til økonomiske tiltak og tilpasning av plasseringstiltak for å kunne håndtere ungdom i en radikaliseringsprosess er også nødvendig for å kunne håndtere utfordringen. Alle de omtalte tiltakene fremheves i studien som aktuelle og er allerede i barnevernets handlingsrepertoar. Sagt på en annen måte: barnevernet trenger ikke nye tiltak men må være villige til å benytte sine eksisterende tiltak i en utvidet form for kunne håndtere problemstillingen på best mulig måte.

5.5.4. Vi vet jo allerede hvem de er

Det som peker seg tydeligst ut i studien er det faktum at barnevernet i stor grad allerede kjenner til ungdom som blir radikaliserede. Dette kan selvfølgelig gjelde enkeltsaker der barnevernet har vært i kontakt med familien tidligere. Først og fremst kjenner barnevernet likevel ofte til ungdommen og familien på generelt grunnlag da barnevernet arbeider inn mot sårbare familier og barn i risiko. Kilder i studien påpeker flere risikofaktorer tilstede ved ungdommen selv, familien og forhold ved nærmiljø og familiens bakgrunn. Fellestrekkene som peker seg ut ved radikalisert ungdom er mange og indikerer en tydelig sårbarhet på

individ og/eller gruppenivå. Barnevernet er vant til å lete etter barn og ungdom der disse risikofaktorene og denne sårbarheten er synlig.

Basert på dette fremstår barnevernets ansvar for å identifisere sårbare barn og unge samt forebygge problemer som sentralt for å kunne forhindre radikaliserings og voldelig ekstremisme. Barnevernet har lang erfaring med og stor kompetanse knyttet til arbeid på dette området. Tilnærmingen barnevernet har benyttet de siste årene gjennom tidlig innsats bidrar også til at barnevernet har kompetanse på å predikere skjevutvikling og ikke bare identifisere barn med tegn til skade. Sårbarhet og skade hos barn og unge kan ha mange symptomer og radikaliserings hos ungdom bør vurderes som nettopp et symptom. Barnevernets tiltak for å heve kompetanse og metodeutvikling for å predikere og identifisere sårbare barn må derfor styrkes for at radikaliserings og voldelig ekstremisme skal forstås, forebygges og håndteres på best mulig måte.

6. Oppsummerende refleksjoner og anbefalinger

Denne studien har hatt et særlig fokus på barnevernets møte med radikaliserings og voldelig ekstremisme. Det har vært et mål å bruke erfaringer og refleksjoner fra ansatte som arbeider inn mot eller innen barnevernet for å belyse deres håndtering av utfordringen. Videre har det vært ønskelig å synliggjøre i hvilken grad det anses for å være innenfor barnevernets ansvarsområde å håndtere radikaliserings og voldelig ekstremisme som problemstilling samt hvordan barnevernets innsats på området kan forbedres. Dette har særlig vært fokusert på gjennom å se på barnevernets virkemidler og tiltak og i hvilken grad disse eller eventuelt nye tiltak kan benyttes i møte med utfordringen. Resultatene viser muligheter for barnevernet innenfor eksisterende rammeverk samt forslag til nye virkemidler og tiltak som kan benyttes for å møte utfordringen. Det vil bli presentert i hvilken grad studien svarer på forskningsspørsmålet som ligger til grunn for prosjektet. Deretter presenteres hvordan erfaringen fra barnevernet og dem som arbeider inn mot barnevernet kan dras nytte av og hvilke anbefalinger som kan foreslås ut fra dette. Studien vil deretter bli avrundet med en avsluttende konklusjon.

6.1. Studien

I løpet av studien har det blitt opprettholdt en bred tilnærming til informantene ettersom deres erfaringer og kjennskap til barnevernet er varierte. Radikaliserings og voldelig ekstremisme er et bredt felt, det er både nasjonalt og internasjonalt stort fokus på dette. Særsilt gjelder dette situasjonen i Syria og Irak og gruppen IS sin utbredelse der samt tilknytning til terrortrusler og anslag flere steder i Europa de siste årene. Studien har rettet seg inn mot barnevernets håndtering særskilt og dermed mindreårige som er i en radikaliseringsprosess og som i økende grad sympatiserer med og vil slutte seg til IS.

Barnevernloven synliggjør barnevernets ansvar for å forebygge barn og unges skjevutvikling, noe som fører til at barnevernet har ansvar for forebygging også av radikaliserings og voldelig ekstremisme. Dette viser seg særlig når man ser på årsakene til at personer blir radikalisererte og sårbarhetsfaktorene som ofte ligger til grunn for dette. Nevnte sårbarhetsfaktorer ligger innenfor området der barnevernet har et ansvar for å forebygge og studien synliggjør på denne måten at barnevernets forebyggende ansvar også er et ansvar for å forebygge radikaliserings og voldelig ekstremisme. Videre viser studien hvordan

barnevernet i tråd med barnevernloven må heve sin kompetanse knyttet til utfordringen for å være i stand til å forvalte sitt lovmessig gitte ansvar for å kunne håndtere saker med dette som problemstilling. I tråd med tidlig innsats som har vært fremtredende innen norsk barnevern de siste årene vil det å identifisere sårbare barn og kunne predikere hvilke barn som vil være i risiko være en sentral del av det barnevernet trenger bred kompetanse om for å kunne møte problemstillingen. Det fremkommer også tydelig i studien at barnevernet trenger virkemidler og tiltak for å kunne håndtere radikaliserings og voldelig ekstremisme. Ved konkret bekymring for en ungdom vil handlingsrommet barnevernet har etter barnevernloven vedrørende undersøkelse, hjelpetiltak, tvangstiltak og akutte tiltak være aktuelle å benytte for å få oversikt, kunne hjelpe samt å avverge handlinger som kan skade andre.

6.1.1. Forskningsspørsmålet

Forskingsspørsmålet som ligger til grunn for studien har vært: «Er det forhold ved radikaliserings og voldelig ekstremisme som fenomen som tilsier at barnevernet må møte det med nye og alternative virkemidler?». Tilbakemeldinger fra informanter i studien viser at barnevernet i stor grad har anledning til å håndtere bekymring knyttet til radikaliserings og voldelig ekstremisme innenfor eksisterende tiltak. Det kreves imidlertid av barnevernet at det tenkes alternativt for å tilpasse sine mest benyttede tiltak per i dag i møte med dette som utfordring. Tiltak som eksempelvis råd og veiledning bør styrkes og utføres av personer med fenomenkunnskap slik at barnevernstiltaket styrkes foreldrenes egen håndtering av sin ungdom. Videre bør det ses på tilgjengelige tiltak som ikke nødvendigvis benyttes så ofte men som barnevernet tradisjonelt har hatt anledning til å bruke. Barnevernet må utvide, videreutvikle og være fleksible for å bruke eksisterende tiltak best mulig i møte med utfordringen. Dette gjelder særskilt samhandlingstiltak med andre instanser eller nettverksbaserte tiltak der ungdommen og familiens utstrakte nettverk deltar i problemløsningen som en ressurs.

Studien viser at det er behov for enkelte nye tiltak eller at andre aktører på feltet bidrar med sine aktuelle tiltak. Tiltak som retter seg inn mot ungdommen må utvikles til å kunne brukes i dialog med fokus på forståelse og anerkjennelse av deres frustrasjon. Samhandling med aktører med brukererfaring og ikke- offentlige aktører må vurderes for å få tilgang til kompetanse, erfaring og tiltak som kan styrke barnevernets håndtering. Studien viser at dialog og relasjon er en sentral forutsetning for å lykkes i møte med ungdom som står i fare for å bli radikalisert eller begå voldelig ekstremisme. Tiltak rettet inn mot forebygging og

håndtering av barn i risiko er viktige tiltak for å forhindre både skapt, valgt og skadelig utenforskap. Barnevernfaglig litteratur og forskning som studien baseres på synliggjør også hvor viktig tiltak inn mot grunnleggende styrking av oppvekstvilkår er for å forhindre senere vansker og økt risiko for barn og unge. Studien synliggjør ikke bare nødvendige tiltak og behov for forebygging og kompetanse for barnevernet men også at radikaliserings og voldelig ekstremisme handler om sårbare barn og unge som barnevernet og andre aktører er i posisjon til å identifisere, predikere om og hjelpe før de radikaliseres.

6.2. Anbefalinger

Studien viser til et komplekst område som stadig er under endring, i takt med samfunnsutvikling og hendelser både nasjonalt og internasjonalt. Per i dag er det vanskelig å slå fast om radikaliserings og voldelig ekstremisme håndteres godt nok av barnevernet, mye grunnet manglende erfaring med bekymring. Det gjøres mye for å være forberedt men basert på studien er det tydelig at barnevernet også må ta ansvar barnevernet for problemstillingen i møte med mindreårige. Kommunen og andre aktører må utarbeide egne planer og rutiner for håndtering av radikaliserings og voldelig ekstremisme som utfordring og tydeliggjøre hvordan barnevernet og andre enheter kan få tilgang til kompetanse og tiltak, enten det befinner seg i egen kommune og etat eller om det befinner seg hos andre. Barnevernet må også for egen del utarbeide rutiner knyttet til håndtering av saker med dette som problemstilling, spesielt knyttet til samhandling med nye aktører. Det må opprettes dialog med fylkesmann og lovgiver om handlingsrommet barnevernet har lovmessig i samhandling og informasjonsutveksling med andre aktører, eksempelvis PST, samt om utforming og benyttelse av tvangstiltak for plassering med tanke på avvergelsesfare.

Barnevernets forebyggende arbeid må styrkes for å kunne imøtekomme radikaliserings og voldelig ekstremisme som utfordring. Både relatert til forebygging av vansker for barn og unge generelt samt knyttet til kriminalitetsforebyggende arbeid. Aktører innen det forebyggende feltet må på lokalt nivå samhandle for å samkjøre tiltak og forebyggingsstrategier best mulig. SLT-arbeidet i kommunene må styrkes for å ha tilstrekkelig kompetanse og kapasitet i møte med utfordringen og det kommunale barnevernet bør ha tilgang til økt samhandling med SLT i egen kommune.

Ved konkret bekymring for mindreårige knyttet til radikaliserings og voldelig ekstremisme må bekymringen meldes til kommunalt barnevern. Barneverntjenesten må benytte sitt lovmessige handlingsrom etter barnevernloven til å kartlegge og analysere situasjonen og koordinere innsatsen mot ungdommen fra involverte instanser og ressurser. Barnevernet må videre utvise fleksibilitet ved til å tilby hjelpetiltak dersom det vurderes at barnevernstiltak vil kunne avhjelpe situasjonen og bør tenke alternativt og kreativt i utførelsen av tiltak. Barnevernet må tilstrebe å tilpasse kjente tiltak best mulig, også tvangstiltak og akutte tiltak, for å kunne avhjelpe situasjonen best mulig. Dialog, fokus på foreldres ressurser, bruk av nettverk og erkjennelse av relasjonens betydning må være sentralt i barnevernets utførelse av tiltak.

Barnevernet må søke økt kunnskap om radikaliserings og voldelig ekstremisme for å kunne håndtere utfordringen generelt samt i enkeltsaker. Kunnskapen bør benyttes for å styrke eksisterende virkemidler og tiltak samt for å utvikle nye tiltak. Barnevernet må også på dette området samhandle med andre aktører for å få tilgang til nye tiltak som kan styrke barnevernets håndtering av utfordringen. Barnevernets kompetanse og tiltak for å forhindre skjevutvikling og sårbarhet hos barn og unge må anerkjennes som en sentral del av barnevernets forebygging og håndtering av radikaliserings og voldelig ekstremisme. Tidlig innsats og tidlig intervensjon bør derfor styrkes videre i barnevernet. Andre aktører i samfunnet som arbeider forebyggende og særskilt inn mot radikaliserings kan lære av barnevernets kunnskap om barn i risiko for å øke sin forståelse for hvordan grunnleggende forhold i oppvekst medvirker til å skape utenforskap. Barnevernet som aktør i samfunnets håndtering av radikaliserings og voldelig ekstremisme må derfor tydeliggjøres og andre instanser bør involvere barnevernet, om ikke nødvendigvis i enkeltsaker så i alle fall på generelt nivå ettersom barnevernet er den aktøren i vårt samfunn med mest kompetanse på hvordan sårbare barn og unge tidligst mulig kan identifiseres og hvordan utfordringer knyttet til dette kan predikeres og avhjelpes med tiltak så tidlig som mulig.

6.3. Avslutning

I slutfasen av arbeidet med denne oppgaven ruller det inn bilder på tv-skjermen fra nok et terroranslag der IS tar på seg skylden. Denne gangen i Belgia, utført av personer der man utenfra sett kan identifisere flere sårbarhetsfaktorer som går igjen i denne studien. Ungdom som er minoritet i eget land, frustrasjon knyttet til egen og andre trosfellers situasjon, tidligere begått kriminalitet, gruppedynamikker, sympati med IS og andre forhold trekkes frem ved

personene som skal ha utført terroren i Belgia. I norsk sammenheng har nok en rettssak i kjølvannet av terrorangrepet den 22. juli 2011 nylig ført til debatt knyttet til hvor tidlig terroristen faktisk kunne vært oppdaget ettersom barnevernet angivelig var bekymret for ham allerede da han var 2 år. Kanskje barnevernets viktigste bidrag i kampen mot radikaliserings og voldelig ekstremisme er den kompetansen de har om tidlig innsats? Å sette noe på spissen kan være fristende for å synliggjøre sentrale poeng: kunne 22. juli, terroren i Belgia og andre anslag av voldelig ekstremisme vært unngått dersom barnevernet og det øvrige samfunnet hadde forebygget godt nok? Kunne radikaliseringsprosessen til utøverne aldri funnet sted dersom de i tidlig alder opplevde at det ble etablert beskyttelsesfaktorer i deres liv slik at antallet risikofaktorer ble redusert?

For å finne ut om barnevernets håndtering av radikaliserings og voldelig ekstremisme er god nok er det også viktig å ta lærdom av eksempler som finnes. Til tross for at det tydelig fremkommer manglende erfaring med konkrete saker for barnevernet per i dag, knyttet til radikaliserings av ungdom, vil eksemplene vi kjenner etter anslag eller ut fra dem som har reist som fremmedkrigere kunne lære oss hva vi burde ha sett etter. Studien synliggjør at barnevernet med eksisterende tiltak, økt kompetanse og villighet til fleksibilitet vil kunne håndtere utfordringen knyttet til radikaliserings og voldelig ekstremisme. Tidlig innsats og grunnleggende forebygging i barnevernet og samfunnet står likevel som forutsetninger for at problemstillingen skal kunne håndteres optimalt. De beste eksemplene på håndtering av radikaliserings og voldelig ekstremisme er de gangene det ikke skjer fordi unge i risiko får nødvendig hjelp så tidlig som mulig.

7. Litteratur

Akerhaug, Lars. 2013. *Norsk jihad – muslimske ekstremister blant oss*. Oslo: Kagge forlag.

Ali, Mah-Rukh. 2015. *Trusselen fra IS – terror, propaganda og ideologi*. Oslo: Kagge forlag.

Alzaghari, Linda og Reiss, Ellen. 2014. *Radikalisering blant unge muslimer i Norge – en antologi*. Oslo: Minotenk.

Assidiq, Yousef. «Radikaliseringsprosessen». Side 10 – 11. I *Radikalisering blant unge muslimer i Norge – en antologi*, red. Linda Alzaghari og Ellen Reiss, Oslo; Minotenk, 2014.

Bergens Tidende. Artikkel publisert den 27. September 2015. *30 000 fremmedkrigere antas å ha sluttet seg til IS*. <http://www.bt.no/nyheter/utenriks/30000-fremmedkrigere-antas-a-ha-sluttet-seg-til-IS-3447988.html> Lastet ned den 08. februar 2016.

Bjørgero, Tore og Gjelsvik, Ingvild M. 2015:2. *Forskning på forebygging av radikalisering og voldelig ekstremisme*. Oslo: Politihøgskolen, PHS forskning.

Bjørgero, Tore. 2015. *Forebygging av kriminalitet*. Oslo: Universitetsforlaget.

Christiansen, Øivin et al. 2015. *Forskningsskunnskap om barnevernets hjelpetiltak*. Bergen: Uni Research Helse, Regionalt kunnskapssenter for barn og unge (RKBU Vest).

Dalen, Monica. 2011. *Intervju som forskningsmetode. En kvalitativ tilnærming*. Oslo: Universitetsforlaget.

Dalland, Olav. 2007. *Metode og oppgaveskriving for studenter*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Everett, Euris L. og Furseth, Inger. 2012. *Masteroppgaven. Hvordan begynne – og fullføre*. Oslo: Universitetsforlaget.

Fellesorganisasjonen (FO). 2015. *Yrkesetisk grunnlagsdokument for barnevernspedagoger, sosionomer, vernepleiere og velferdsvitere*. Vedtatt på FO-kongress 6. mars 2015.

https://www.fo.no/getfile.php/01%20Om%20FO/Hefter%20og%20publikasjoner/Yrkesetisk%20grunnlagsdokument_2015.pdf Lastet ned 03. mars 2016.

Gadamer, Hans-Georg. 1975. *Truth and method*. New York: Seabury Press.

Giddens, Anthony. 1991. *Modernity and Self – identity. Self and society in the Late Modern Age*. Cambridge: Polity Press.

Hegghammer, Thomas. 2014. Norske fremmedkrigere i går og i dag. *Norsk Statsvitenskapelig Tidsskrift*, 30 (4), 277 – 288.

Horverak, Sveinung og Solstad, Asgeir (red.). 2008. *Kort om barnevern*. Oslo: Universitetsforlaget.

Hylland Eriksen, Thomas. 2008. *Globalisering. Åtte nøkkelbegreper*. Oslo: Universitetsforlaget.

Hylland Eriksen, Tomas og Sajjad, Torunn Arntsen. 2015. *Kulturforskjeller i praksis. Perspektiver på det flerkulturelle Norge*. Oslo: Gyldendal akademisk.

Justis- og beredskapsdepartementet. 2014. «Handlingsplan mot radikaliserings og voldelig ekstremisme». Tilgjengelig på <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/Handlingsplan-mot-radikaliserings-og-voldelig-ekstremisme/id762413/> Lastet ned 31. januar 2016.

Kriminalitetsforebyggende råd (KRÅD). Hjemmesider: <http://www.krad.no/slt/modellen/hva-er-slt> Besøkt 31. januar 2016.

Kvale, Steinar og Brinkmann, Svend. 2009. *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Kvello, Øyvind. 2015. *Barn i risiko: skadelige omsorgssituasjoner*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Lie, Brynjar og Nesser, Petter. 2014:4. Norske muslimske fremmedkrigere. *Nytt norsk tidsskrift*. 399 – 416.

Lombardi, Marco et al. (red). 2015. *Countering Radicalisation and violent extremism among youth to prevent terrorism*. Amsterdam: IOS Press.

Mead, Georg Herbert. 1934. *Mind Self and Society from the Standpoint of a Social Behaviorist*. Red. Charles W. Morris. Chicago: University of Chicago.

NESH (De Nasjonale Forskningsetiske Komiteene). 2006. *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi*. Tilgjengelig på <https://www.etikkom.no/forskningsetiske-retningslinjer/Samfunnsvitenskap-jus-og-humaniora/> Lastet ned 31. januar 2016.

Nesser, Petter. 2011. *Jihad in Europe: patterns in Islamist terrorist cell formation and behaviour, 1995 – 2010*. University of Oslo: Dr. Philos. thesis.

NOU nr. 5, 2012. *Bedre beskyttelse av barns utvikling. Ekspertutvalgets utredning om det biologiske prinsipp I barnevernet*. Avgitt til Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet 6. februar 2012.

Næss, Hans Erik. 2010. *Små nøkler – store dører. Invitasjon til sosiologi*. Oslo: Universitetsforlaget.

Opsal, Jan. 2005. *Islam – lydighetens vei*. Oslo: Universitetsforlaget.

Personopplysningsloven. 2000. LOV-2000-14-04-31. «Lov om behandling av personopplysninger».

Politiets Sikkerhetstjeneste (PST). *Trusselvurdering 2016*. <http://www.pst.no/media/utgivelser/trusselvurdering-2016/> Lastet ned 29. februar 2016.

Proposisjon til Stortinget (forslag til lovvedtak). Prop. 44L (2015 – 2016). «Endringer i straffeloven mv. (Militær virksomhet i væpnet konflikt m.m.)».

Radicalisation research. En nettbasert oversikt over internasjonalt publisert forskning innen radikaliserings. Publisert av Centre for Research and Evidence on Security Threats (CREST).

www.radicalisationresearch.org Besøkt 04. februar 2016.

Reiss, Ellen. «Det menneskelige utgangspunktet – intervju med psykolog og voldsforsker Ragnhild Bjørnebekk». Side 12 – 15. I *Radikalisering blant unge muslimer i Norge – en antologi*, red. Linda Alzaghari og Ellen Reiss, Oslo; Minotenk, 2014.

Repstad, Pål. 2007. *Mellom nærhet og distanse. Kvalitative metoder i samfunnsfag*. Oslo: Universitetsforlaget.

Rogaland politidistrikt. *Veileder for forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme*. Gitt ut i samarbeid med PST og SLT.

https://www.politi.no/vedlegg/lokale_vedlegg/rogaland/Vedlegg_2990.pdf Lastet ned 04. februar 2016.

Stern, Jessica og Berger, J.M. 2015. *ISIS, the state of terror*. London: William Collins.

Stortingsproposisjon nr. 50. 2008 – 2009. *Om samtykke til ratifikasjon av Europarådets konvensjon av 16. Mai 2005 om forebygging av terrorisme*. Det kongelige utenriksdepartement.

<https://www.regjeringen.no/contentassets/a1e108bf612244ef9f09683f1373ed14/no/pdfs/stp200820090050000dddpdfs.pdf> Lastet ned 01. mars 2016.

Straffeloven. 2005. LOV-2005-05-20-28. «Lov om straff».

Scholte, Jan Aart. 2005. *Globalization. A critical introduction. Second edition*. New York: Palgrave and Macmillan.

Store Norske Leksikon. *Terrorisme*. Oppdatert 14.01.2016. <https://snl.no/terrorisme> Lastet ned 08. februar 2016.

Tjeldflåt, Gerd. Aftenposten. Artikkel publisert den 16. November 2015. *Liker du ikke IS? Da bør du begynne å kalle dem dette*. Tilgjengelig på <http://www.bt.no/brif/Liker-du-ikke-IS-Da-bor-du-begynne-a-kalle-dem-dette-3482901.html> Lastet ned 08. februar 2016.

Utlendingsloven. 2008. LOV-2008-05-15-35. «Lov om utlendingers adgang til riket og opphold her».

Vedlegg 1: Informasjonsskriv til informanter

(NB: Eget telefonnummer er anonymisert i vedlegget for å unngå at privatnummer gjøres tilgjengelig, av sikkerhetsmessige årsaker relatert til jobb).

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet

«Barnevernets møte med og håndtering av radikaliserings og voldelig ekstremisme»

Bakgrunn og formål

Formålet med studien er å se på om det er forhold med radikaliserings og voldelig ekstremisme som fenomen som tilsier at det må møtes med nye og alternative virkemidler fra barneverntjenesten sin side. Prosjektet utgjør feltarbeidet i et erfaringsbasert masterstudie innen interkulturelt arbeid ved Misjonshøgskolen i Stavanger (MHS). Studiet utføres av masterstudent som til daglig arbeider som fagkonsulent innen etnisk barnevern ved barneverntjenesten i Sandnes kommune. I forbindelse med at studiet utføres som en del av en erfaringsbasert mastergrad presiseres det at prosjektansvarlig i forbindelse med gjennomføringen av studiet ikke representerer sitt arbeidssted.

Studiet gjennomføres i form av intervjuer med ledere av kommunale barneverntjenester, det statlige barnevernet (Bufetat) samt andre personer som innehar nøkkelstillinger i nevnte enheter i forhold til radikaliserings og voldelig ekstremisme. Personene som deltar som informanter er forespurt om å delta ut fra posisjoner de innehar i tilfeldig utvalgte kommuner/regioner i Bufetat. Informantene er kontaktet direkte av prosjektansvarlig, ut fra kjennskap denne har til personene eller at de av andre er utpekt som nøkkelpersoner i feltet.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Studien vil bli gjennomført ved at prosjektansvarlig gjennomfører intervju med informantene. Om nødvendig kan det bli gjennomført oppfølgingsintervju. Spørsmålene vil omhandle kommunens/enhetens håndtering av radikaliserings og voldelig ekstremisme som utfordringer og vil særskilt rette seg inn mot barneverntjenestens arbeid på området.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Spørsmålene i studien vil være av generell karakter og det vil ikke bli stilt spørsmål med formål om å avdekke saksspesifikk eller sensitiv informasjon. Det vil ut fra dette ikke bli signert taushetserklæring i forhold til behandlingen av informasjonen som fremkommer i

intervjuet. Prosjektansvarlig vil ta notater under intervjuene og intervjuene vil bli tatt opp på lyd. Det vil ikke fremgå informasjon som identifiserer informantene i studien, verken i datamaterialet eller den publiserte oppgaven.

Alle personopplysninger som eventuelt ville fremkomme i studien vil bli behandlet konfidensielt. Det er kun prosjektansvarlig og veileder ved studiestedet som vil ha tilgang til eventuelle personopplysninger som måtte fremkomme.

Innsamlingsperioden for data vil etter planen avsluttes i mai/juni 2015. Prosjektet skal etter planen avsluttes ved innlevering av masteroppgave i mai/juni 2016. Personopplysninger og lydopptak vil da bli slettet og kun anonymisert materiale vil bli oppbevart. Dette vil da bli oppbevart forsvarlig uten tilgang for andre enn prosjektansvarlig.

Frivillig deltakelse

Muntlig samtykke til å delta i studien regnes som gyldig samtykke da det ikke vil bli behandlet sensitiv informasjon eller personopplysninger. Det forespørres derfor ikke om skriftlig samtykke til å delta i studien. Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil alle opplysninger innhentet fra deg bli slettet.

Dersom du har spørsmål til studien, ta kontakt med **Marit Klemp Stephansen** (prosjektansvarlig) på telefon ** ** * * * * eller epost: maritstephansen@hotmail.com. Daglig ansvarlig ved studiested, Tomas Sundnes Drønen, kan også kontaktes på telefon 51 51 62 10 eller per epost: tomas.sundnes.dronen@mhs.no.

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS.

Om ønskelig kan du få tilsendt den ferdig utarbeidede masteroppgaven når denne foreligger.

Vedlegg 2: Intervjuguide

INTERVJU GUIDE

Innledende informasjon

Informere om studie

Informere om arbeidssted og stilling

Informere om at studie gjøres anonymt

Sikre muntlig samtykke til deltakelse i forkant

Informere om definisjoner fra Regjeringen.no på radikalisering og *voldelig ekstremisme* og kontekst knyttet til IS og Syria/Irak:

- Med voldelig ekstremisme menes personer som er villige til å bruke vold for å nå sine politiske mål.

-*Radikalisering* er prosessen der en person i økende grad aksepterer bruk av vold for å nå sine politiske mål.

Radikaliseringsprosesser kan skje innenfor alle typer livssyn, politiske retninger og ideologier

PROBLEMSTILLING

Er det forhold ved radikalisering og voldelig ekstremisme som fenomen som tilsier at barneverntjenesten må møte dette med nye og alternative virkemidler?

SPØRSMÅL

1. Generelt

Beskriv din nåværende stilling

Hva tenker du er kommunens (ditt arbeidssteds) ansvar i forhold til radikalisering og voldelig ekstremisme?

På hvilken måte håndterer din kommune (ditt arbeidssted) radikalisering og voldelig ekstremisme som utfordring, på nåværende tidspunkt?

Hvem i din kommune (ditt arbeidssted) mener du er i best posisjon til å håndtere utfordringer knyttet til radikalisering og voldelig ekstremisme?

2. Enkeltsaker

Dersom din kommune (ditt arbeidssted) mottar en bekymringsmelding eller får informasjon angående en ungdom som har uttalt at han/hun har planer om å reise til Syria for å slutte seg til IS, hvordan vil dette bli håndtert?

Ut fra din stilling, er du kjent med at kommunen (ditt arbeidssted) har måttet håndtere problemstillinger i forhold til radikaliserings og voldelig ekstremisme?

Hvordan tenker du at radikaliserings og voldelig ekstremisme kan forebygges i din kommune (ditt arbeidssted)?

3. Kompetanse

Hva slags kompetanse mener du kommunen (ditt arbeidssted) trenger for å kunne håndtere disse utfordringene?

Har din kommune (ditt arbeidssted) gjennomført tiltak for å heve kompetansen på dette området?

- Oppfølgingsspørsmål: På hvilken måte og fra hvem?

- Alternativt oppfølgingsspørsmål: hvorfor ikke?

- Hvem mener du det er viktig at har kompetanse om radikaliserings og voldelig ekstremisme i din kommune (ditt arbeidssted)?

4. Tiltak

Hvilke nåværende tiltak innen barnevernet, både statlig og kommunalt, mener du kan benyttes i møte med radikaliserings og voldelig ekstremisme?

Mener du at barnevernet har tilgang på gode nok tiltak som kan imøtekomme utfordringene med radikaliserings og voldelig ekstremisme blant ungdom, eller tenker du at det er behov for nye tiltak?

- Oppfølgingsspørsmål: i så fall hva slags tiltak? Fra hvem?

Finnes det tiltak utenfor barnevernet eller på andre områder som kan brukes i møte med radikaliserings og voldelig ekstremisme?

- Oppfølgingsspørsmål: I så fall hvilke?

TEMAER SOM ØNSKES BELYST

Kommunens/Bufetats håndtering av radikaliserings og voldelig ekstremisme

Kommunens/Bufetats ansvar på området

Barneverntjenestens ansvar på området

Håndtering av bekymring (eksempel)

Kommunens/Bufetats erfaringer på området

Andre felt innen barnevernfag der kompetanse kan overføres fra

Andre problemstillinger barnevernet har møtt der tiltak og metoder kan overføres fra

Evt. kompetansehevingstiltak for kommunen og barneverntjenesten

Barnevernloven i forhold til radikaliserings og voldelig ekstremisme, både knyttet til forebygging og håndtering av enkeltsaker

Vedlegg 3: Godkjenning fra NSD

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

NSD
P.O. Box 1047
N-5007 Berge
Norway
Tel: +47 25 98 21 17
Fax: +47 25 98 50 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.no: 985 221 884

Tomas Sundnes Drønen
Misjonsøgskolen
Misjonsmarka 12
4024 STAVANGER

Vår dato: 30.04.2015

Vår ref: 42924 / 3 / LT

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 24.03.2015. Meldingen gjelder prosjektet:

42924	Barneverntjenestens møte med og håndtering av radikaliserings og voldelig ekstremisme
Behandlingsansvarlig	Misjonsøgskolen, ved institusjonens øverste leder
Daglig ansvarlig	Tomas Sundnes Drønen
Student	Marit Klemp Stephansen

Personvernombudet har vurdert prosjektet og finner at behandlingen av personopplysninger er meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 31. Behandlingen tilfredsstiller kravene i personopplysningsloven.

Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 01.06.2016, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Katrine Utaaker Segadal

Lis Tenold

Kontaktperson: Lis Tenold tlf: 55 58 33 77

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

Sjekkjenningsskilt: 20150430107000

NSD: NSD Universitetet i Oslo, Postboks 1047 Blindern, 0416 Oslo. Tel: +47 22 85 12 11. nsd@nsd.uib.no
NSD: Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 4901 Trondheim. Tel: +47 73 91 15 02. kommunikasjon@ntnu.no
NSD: NSU Sør-Universitetet, Trondheim, 9007 Trondheim. Tel: +47 73 91 03 00. nsd@nsu.no